

સૂચના.

પુસ્તકને જેમ તેમ જ્યાં ત્યાં રખાડતું મૂકવું નહિ,
અશુદ્ધ હાથે પુસ્તકને ચાડકવું નહિ, તેમજ
ઉઘાડે મૂળે પુસ્તક વાંચવું નહિ.

ત્રિસંચ્યં દેવાર્ચામ્ વિરચય ચયં પ્રાપય યશઃ,
શ્રિયઃ પાત્રે વાપં જનય નયમાર્ગમ્ નય મનઃ;
સ્મરક્રોધાદ્યારીન્ દલય કલય પ્રાણિષુ દયામ્;
જિનોક્તં સિદ્ધાન્તં શ્રુણુ વૃણુ જવાન્મુક્તિકમલામ્.

સિંદૂર પ્રકર

અર્થ—ત્રિકાળ દેવ પૂજન કર, યશને વૃદ્ધિ પમાડ, સુપાત્રમાં
લક્ષ્મીની વાવણી કર, ન્યાયમાર્ગે મનને દોરી જા; કામ, ક્રોધ આદિ
ભાવ શત્રુનું દલન કર, પ્રાણીઓ ઉપર દયા કર, જીનેશ્વર ભાવિત
સિદ્ધાન્ત (શાસ્ત્ર)નું શ્રવણકર અને મોક્ષ લક્ષ્મીને જલદી વર !

ભૂમિકા.

પ્રિય વાંચનાર !

સત્પુરુષોના જીવન સ્વપરના કલ્યાણાર્થે જ દોષ છે. જેમના વિશાળ, ઉચ્ચ અને દયાથી ઉ-
'સત્પુરુષોના હૃદયના ભરાતા હૃદયોમાંથી નિરંતર ગંગા સિં-
અમૃત ઝરણાંઓ.' ધુનાં જળવાન ધોધ જેવા અમૃતમય
ઝરણાંઓ પ્રવાહની માફક વહ્યા કરે

છે, અને ત્રિવિધ તાપથી પીડા પામતા જગત જંતુઓને અને-
કયા શાન્તિકારક નિવડે છે. ઢાઢ ઢાઢ કાળે અને ઢાઢ ઢાઢ ક્ષેત્રે
એ અમૃતમય ઝરણાંઓએ રેલમછેલ કરી અનેક હૃદયોના ભયં-
કર તાપને સદાને માટે હોલવ્યાં છે અને હોલવે છે. એવા ઝરણાં-
ઓના સંગ્રહરૂપ સમુદ્ર જેવા અસંખ્ય ગ્રંથો પૂર્વના મહાત્માઓ-
ની વિમૂર્તિને જાહેર કરતાં હજુ પણ પૃથ્વી તળે શોભાવી રહ્યા
છે. અને વિસ્તૃત કાળની અનંતતામાં સદાને માટે શોભાવી રહેશે.

સંજીવની ઔષધી જેમ સર્વ રોગ ઉપર અકસીર દવા છે
તેમજ સત્પુરુષોના અબાધિત અને ઉ-
'મહાત્માઓના વચ- પકારક વચનો, જ્ઞાન, જરા અને મર-
નામૃતનો ઉપયોગ.' હુના અનાદિ રોગ ઉપર અકસીર ઉ-
પાય છે. અનેક લગ્યાત્માઓ એવા
કલ્યાણકારક ઉપદેશામૃતના પાનથી સદાને માટે અજરામરત્વ
પામ્યા છે, પામે છે અને પામશે.

આપણાં રૂપે સંખ્યાની, અમર જન્માન્તાને પનમરલી થતી અને આ
માં સંખ્યાની, જીતારૂ અને મરણ સંજ્ઞાને વિના મરણે પામ
રૂપે આપવા માટે બહાર પાડવામાં આવી છે, આ વિશિષ્ટ મંદિર
સાક્ષિત્યની અને જનસમાજની સંવા બાબતની; મનમાં વાતમ મુ
રૂપેના ઉચ્ચ દૃઢ્યોનું પ્રતિબિંબ પાડવા અને આપણા માનવી
જીવનને કેવાંશી જીવન બનાવવા એ વાગે એમારા વહેંચે છે.

આપણે પર્વિન્ત આંગે જનસમાજની સેવામાં પડે મ.થો
રજી કરી શક્યા છીએ, જેમાંના મર્ણ્ય-
ની બાબતે અને નાણું નાણું આપણે
જાણતી મરી છે, પરમ લોકારી મુનિ
મહારાજનાની કૃપાથી અને અનેક

દાનવીર સંજ્ઞાનોની આર્થિક સ્થાપથી અમારો સાહિત્ય પ્રચારના પ્રયત્ન લગતુ ચાલુ છે એવી સ્થાપ હેતુશને બાદ મહેતા પ્રમાણમાં ચાલુ રહે તો સમગ્ર આર્થિકતરને એવા પત્તમ પ્રત્યાના ઉપકારક વિચારાથી બરી દેવાનો અમારો પ્રસંદા છે.

અભારી ખામર સક્ષિતર્મા અભારા મહાન નિસદાનં મુનિ

કરવા જેટલું બળ પૂરું પાડવા માટે અમો પરમપૂજ્ય મુનિ મહારાજઓ, જૈન દોમના સંસ્કારી પંડિતો, અને દાનવીર સજ્જનોને નમ્રભાવે વિનવીએ છીએ.

આજથી લગભગ ૧૩૦૦ વર્ષ ઉપર થયેલા જૈનશાસન
ભૂપણ, નવાંગી ટીકાકાર શ્રીમાન્ અભય-
આ ગ્રન્થ અને તેના દેવ સૂરીજીના શીષ્ય શ્રીમાન્ હેમચન્દ્ર
કર્તા. સુરીજી મહારાજે ભવ્ય જનોના ઉપકાર
અર્થે આ પુષ્પમાળા નામનો વીસ અ-

ધિકારથી ભરેલો ગ્રન્થ મૂળ માગધી ભાષામાં બનાવેલો છે. તેના ઉપર સંસ્કૃત ભાષામાં શ્રીજીનભદ્ર સૂરીજીના શીષ્ય મહોપાધ્યાયશ્રી સોમ ગણીજી મહારાજે ટીકા બનાવેલી છે. ટીકાના આધારે શાન્તમૂર્તિ શ્રીમાન્ કપૂરવિજયજી મહારાજે સારભૂત સરળ વ્યાખ્યા તૈયાર કરી આપી છે. જેને જનસમાજની સેવામાં અમારી ગ્રન્થ-માળાના ૧૯ મા મણકા તરીકે રજુ કરીએ છીએ.

પોતાની સુગંધથી ભવ્ય પ્રાણિના હૃદયોને સુવાસિત કર-
નારા, સદુપદેશ અને ઉત્તમગુણો રૂપ
ગ્રન્થનું ગૌરવ. સુગંધની બહેંકીથી બહેંકી રહેલા અને
કદી પણ નહીં કરમાય એવા, અલૌકિક
ક પુષ્પોથી ગુંથેલી આ પુષ્પમાળા એક નમુનેદાર કંઠાભરણની
ગરજ સારે તેવી છે.

આ પુષ્પમાળાની અંદર ગુંથેલા સદ્ગુણ પુષ્પોથી એનાં
કર્તાનાં હૃદય ખગીયાની વિશાળતા અને ઉચ્ચતાનું કંઈક ભાવ

થઈ શકે તેમ છે; તે વાંચનારને સહજ સમજી શકાય તેમ હોવાથી અત્ર તે સંબંધે લાંબાણ ઉલ્લેખ કર્યો નથી.

આ ગ્રંથને વાંચવા વિચારવા અને અમલમાં મુકવા માટે અમે વાંચક વર્ગને સાચા બલામણુ કરીએ છીએ.

આ ગ્રંથના છેડે ‘ચતુર્ગતિજીવક્ષપણકાની’ એ નામનો ૩૮ ગાથાનો ગ્રંથ મૂળરૂપેજ મુક્યો છે. તે ગ્રંથમાં અન્તઃસમયે સર્વ જીવોને ખમાવવાનું સરણ અને અસરકારક સ્વરૂપ ખડું કર્યું છે. તે ખાસ અભ્યાસ કરવા યોગ્ય હોવાથી અને સરણ હોવાથી અમેએ તેને મૂળમાંજ રહેવા દીધો છે. જરૂર પડશે તો આગળપર અર્થ સાથે આપવાનું બની શકશે.

આ ગ્રંથની સરણ વ્યાખ્યા લખી આપનાર શાન્તમુર્તિ શ્રીમાન્ કપુરવિજયજી મહારાજજી તથા આ ગ્રંથની પ્રસિદ્ધિ માટે નાણાની મદદ કરનાર ગૃહસ્થ, (‘કે જેમનું’ નામ ટીખાયા ઉપર આપેલું છે) તથા આવા કાર્યમાં તન, મન, ધનથી મદદ કરનારા સજ્જનોનો આ પ્રસંગે અમે અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માની વીરમીએ છીએ.

બુદ્ધ ચુક મિચ્છામિ દુક્કટમ્
લી. પ્રસિદ્ધ કર્તા.

દ્રુતવિલમ્બિતવૃત્તમ્

ગુણસુગન્ધમૃતામલયત્તરામ્, નરગણાંશ્ચતુરર્થવિધાયિનીમ્;
સ્વજમિમામુપગૃહ્યસમોત્તમામ્, સ્વગુણમૂર્તિમલંકૃતાન્ન.

शुद्धिपत्र.

पृष्ठ	शीर्ष	अशुद्ध	शुद्ध
५	११	वाणी	वाणा
१७	१६	लट्टम	लट्टम
३८	२०	ऊण	नाऊण
४६	२	साहणो	साहणो
७६	८	ने	०
६७	१८	गुणकारी	अहु गुणकारी
१०४	१३	उत	उन
११२	१५	अरित्र	आरित्र
११६	२२	गिद्धा	गिद्धा
११७	१०	छुं	हुं
१४१	२०	कुलीणा	कुलीणा
१५४	१६	व्यवहार	व्यवहार
१५५	१८	०	भववैराग्य द्वार
१७२	१४	विर्गमन	निर्गमन
१८५	७	आयणणं	आययणं

अनुक्रमिका.

नं०	नाम.	पृ०.
१	प्रथमांश पञ्चमः.	१
१	अद्विष्टा द्वार.	१
२	ज्ञानद्वार.	११
३	ज्ञानद्वार.	२१
४	शीतद्वार.	३०
५	तपद्वार.	३८
६	भावना द्वार.	४४
७	सम्यक्त्वशुद्धिद्वार.	४५
८	गारिवशुद्धि द्वार.	५४
९	इन्द्रियग्य द्वार.	१०८
१०	उपायग्य द्वार.	११७
११	शुद्धिवासे द्वार.	१३५
१२	स्वदोषआलोचना द्वार.	१४६
१३	वैराग्यद्वार.	१५५
१४	विनय द्वार.	१६३
१५	वेयावय्य द्वार.	१६६
१६	स्वाध्याय द्वार.	१७३
१७	अनायतनत्याग द्वार.	१७६
१८	परपरिवाहनिवृत्ति द्वार.	१८६
१९	धर्मस्थिरता द्वार.....	१९०
२०	परिज्ञा द्वार.	१९५
२	अतुर्गति अवक्षयशुद्धि	२०५

પ્રસ્તાવના.

મૂળઅંથમાં અંથનું નામ ઉપદેશમાળા રાખવામાં આવ્યું છે, તોપણ તે અંથના અંતે તેમજ તેની વૃત્તિ (ટીકા) ના અંતે પુષ્પમાળા એવું તેનું બીજું નામ પણ જોવામાં આવે છે.

શ્રીમાન્ ધર્મદાસગણિ વિરચિત મુપ્રસિદ્ધ ઉપદેશ-માળાથી તેની જૂદી જાળખ પાડવા માટે પણ તેનું નામ પુષ્પ-માળા રાખેલું હોય એમ સંભવે છે, અને અદ્યાપિ તે પુષ્પ-માળાના નામથીજ પ્રાયઃ જાળખાય છે.

મૂળ અંથની એક પ્રત (નાતિશુદ્ધ) પ્રાયઃ ખંભાતના ભંડારમાંથી પ્રાપ્ત થઈ હતી, તે પ્રતનો ઉતારો કરાવી મૂળ સહિત વૃત્તિના આધારે તે સુધારવામાં આવેલ છે, ઉક્ત પ્રકરણ અંથમાં અનેક પ્રકારે આત્મ કહ્યાણુ સાધી આપે એવા ઉત્તમ વીશ અધિકારનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, તેમજ તે અનેક આગમોમાંથી સાર રૂપે ઉદ્ધરેલ હોવાથી તેમજ પ્રાચીન આચાર્ય કૃત હોવાથી પ્રમાણભૂત છે, અંથકર્તાએ અનેક સ્થળે અતિ પ્રાચીન ઉપદેશમાળાની મૂળ ગાથાઓ પણ પ્રસંગોપાત ટાંકેલી છે, મૂળ અંથકર્તા તેમજ લઘુવૃત્તિ કર્તાનું નામ તેમજ તેમની જાળખ અંથના અંતે સ્પષ્ટપણે ખતાવેલ છે. તેમનાં સંબંધે વધારે હકીકત મેળવી શકાઈ નથી, પણ આટલી બીના તો જાણવામાં આવી છે કે ઉક્ત પ્રકરણકારે ' ભવભાવના ' નામનો અન્ય અંથ પણ પ્રાકૃત ભાષામાં રચેલો છે, જેમાં દ્વાદશ ભાવનાઓનું સવિસ્તર

ધ્યાન આપેલું છે. તે બંને અંથોની અંધિમાં એક અતિ મનોહર શ્લોક જોવામાં આવે છે જેમાં અંથકારે શ્રોતાજનોનું મન બહુ સારી રીતે આકર્ષેલું છે. તે શ્લોક અતિ ઉપયોગી જાણી લેશ માત્ર અર્થ સહિત નીચે ટાંટી લીધો છે.

કા હિ પુંગવના તેષાં, યેઽન્યશિક્ષાવિચક્ષણાઃ

યે સ્વં શિક્ષયિતું દક્ષા-સ્તેષાં પુંગવના નૃણામ્.

જે ' પરોપદેશે પારિત્ય ' વાપરનારા એટલે અન્યનેજ શિક્ષામણુ દેવામાં શુરા છે તેમને પુરૂષ વર્ગમાં ઢાળી ગણે છે ! જે પોતાના આત્માને સમજાવવા સમર્થ થયા છે તેઓનેજ પુરૂષની ગણતરીમાં ગણવા યોગ્ય છે.

આ શ્લોક બહુજ અર્થ બોધક છે અને તે બોધ બહુજ હંડાણમાંથી અપાયેલો જણાય છે. દ્વિતીય એ છે કે વાંચનારે કે સાંભળનારે આ અંથનું રહસ્ય મેળવી સ્વ-આત્મ હૃદયાણુ સાધવામાં જ તેનો મુખ્યપણે ઉપયોગ કરવો ઘટે છે.

નામ આ પ્રમાણે છે.

૧ અદિંસા.	૮ આરિત્ર શુદ્ધિ.	૧૪ વિનય.
૨ જ્ઞાન.	૯ ઇન્દ્રિયજ્ઞ્ય.	૧૫ વૈયાવચ્ચ.
૩ દ્વાન.	૧૦ કપાય નિઝાદ.	૧૬ સ્વાધ્યાય.
૪ શીલ.	૧૧ ગુરુ દુલ્લભાસ.	૧૭ અનાયતન ત્યાગ.
૫ નય.	૧૨ સ્વદોષની આ-	૧૮ પરપરિવાદ નિવૃત્તિ.
૬ ભાવ.	લોચના.	૧૯ ધર્મ સ્થિરતા.
૭ અન્યકન્થ શુદ્ધિ.	૧૩ ભવ વૈરાગ્ય.	૨૦ પરિજ્ઞા (અનશનરૂપ)

હુક્ત સર્વ અધિકારો ઉપર અંધકારે બની શકે તેટલું સ-
મર્થન કરેલું છે, તેમજ દીકાકારે મૂળ અંધકારનો સદાશય સ્પષ્ટ
પણે સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે, તે સમસ્તપણે આ વ્યાખ્યામાં
દાખવી શકાયો નથી. વખતના સંક્રાંતિથી જોડેલો તેમાંથી સાર
ખેંચી શકાય તેટલો ખેંચી આ વ્યાખ્યા સરલ બને તેમ પ્રયત્ન
કર્યો છે; તેમાં કેકાણે કેકાણે કથાનકો પણ આવે છે, તે કથાનકો
કવચિત્ વિસ્તારથી નો કવચિત્ અતિ સંક્ષેપથી દાખલ કરેલ
છે. તેમજ મૂળગાથાઓમાં પણ કવચિત્ જરૂરજોગ સ્થળે વિશેષ
વિવરણ કરેલું છે. અને કવચિત્ સંક્ષેપથીજ વ્યાખ્યા કરેલી છે.
એકંદર ભવ્યજનો આખા અંધનો પરમાર્થ સ્થિરચિત્તથી વિચારી
મનન કરી વિવેકવટે સદાચરણ સેવી આત્મ કલ્યાણ સાધો એજ
મહાકાંક્ષા.

લેખક. સન્મિત્ર કુર્બેરવિજય.

श्री पुष्पमाला प्रकरणं

सरलव्याख्यासमेतम्.

मंगलाचरण.

सिद्धमकम्ममविग्गाह—मकलंकमसंगमरकयं धीरं ॥
पणमामि सुगइपच्चल । परमतथपयासणं वीरं ॥ १ ॥
जिणवयणकाणणाओ । चिणिऊण सुवन्नमसरिसुणहं ॥
उवएसमालमेयं । रणमि वरकुसुममालं व ॥ २ ॥
रयणायरपभुद्धं । रयणं व सुदुलहं मणुयजंमं ॥
तत्थवि रोस्स निहिच्च । दुल्लहो होइ जिणधम्मो ॥ ३ ॥
तं चेव दिव्वपरिणइ—वसेण कह कहवि पाविउं पवरं ॥
जइयच्चं इत्थ सया । सिवसुहसंपत्तिमूलंमि ॥ ४ ॥

જન્મ પામવો દુર્લભ કહેા છે, તે દૃષ્ટાંતો વિશેષાર્થિએ સાંચી જોઈ લેવાં. તેવો દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ પામ્યા છતાં પણ રંકને રત્ન નિધાનની જેમ જિન ધર્મ પામવો અતિ દુર્લભ કહેા છે. ૩

એવું મનુષ્યપણું અને જિનધર્મ પમાય તેવા અનુકૂલ અદ્ભુત કાર્યના ફલ તરીકે કોઈ કોઈ રીતે મનુષ્ય જન્માદિક શ્રેષ્ઠ સામગ્રી પામીને શિવસુખ સંપત્તિના હેતુરૂપ એવા જિનધર્મમાં સદા સાવધાનપણે વર્તવું. મોક્ષસુખદાયી વીતરાગ પ્રણીત ધર્મ પામીને તેમાં ક્ષણ માત્ર પણ પ્રમાદ ન કરવો, મતલબ કે શ્રી વીતરાગ પ્રણીત તત્ત્વનું રૂચિપૂર્વક શ્રવણ મનન અને નિદિધ્યાસન કરવા તત્પર રહેવું. જેમ તે ઉત્કૃષ્ટ ધર્મનું આરાધન થાય તેમ પ્રવર્તવું તેમાં ગફલત ન કરવી. ૪

અહિંસાદ્વાર.

સોય અહિંસા મૂલો । ધમ્મો જિયરાગદોમમોહેહિં ॥
મણિઓ જિણેહિં તમ્હા । મવિસેમં તીહ જહ્યવ્વં ॥ ૫ ॥

તે ધર્મ રાગ, દ્વેષ અને મોહવર્જિત એવા જિનેશ્વરાએ અહિંસામૂલ કહેલો છે, તે માટે તે અહિંસા અર્થે અધિક ઉત્તમાળ રહેવું. ૫

કિં સુરગિરિણો ગરુયં । જલ નિહિણો કિં વ હુજ્જ ગંભીરં ॥
કિં ગયણાઓ વિસાલં । કોય અહિંસા સમો ધમ્મો ॥ ૬ ॥

મેરૂ ગિરિથી (વધારે) મંદોદું ડાણ છે ! સમુદ્રથી વધારે
ગંભીર ડાણ છે ! આકાશથી વધારે વિશાળ ડાણ છે ! તેમજ
અહિંસા સમાન બીજે કયો ધર્મ છે ! ૬

કલ્પાણકોઢિજળણી । દુરંતદુરિયારિવિભગનિદ્વર્ણી ॥

સંસારજલહિતરણી । ફકુચિય હોઈ જીવદયા ॥ ૭ ॥

દ્રાટિ ગમે કલ્યાણને કરનારી, માદા દુઃખદાયી દુરિત (પાપ)
રૂપ શત્રુ વર્ગનો ક્ષય કરનારી, અને સંસારસમુદ્ર તારનારી નૌકા
એકે હવળ જીવદયાળ છે. ૭

વિઝલં રજ્જં રોગેહિં વજિયં સુવમાઝયં દીહં ॥

અન્નંપિ તં ન સુરકં । જં જીવદયાઈ ન હુ સદ્ગં ॥ ૮ ॥

વિશાળ રાજ્ય, રોગોથી વર્જિત રૂપ, અને દીર્ઘ આયુષ્ય
તેમજ એવું બીજું કોઈ પણ સુખ નથી કે જે જીવદયાથી સાધ્ય
(પ્રાપ્ત) ન થાય ! મતલબ કે સર્વ પ્રકારનાં સુખ જીવદયાવડે સુખે
સાધ્ય થઈ શકે છે માટે જીવદયાને માટે અત્યંત આદર કરવો
ધટે છે. ૮

દેવિંદ્રચક્તવટિત્તણાઈ । મુત્તૂળ સિવસુહમણંતં ॥

પત્તા અણંત જીવા । અમયં દારૂણ જીવાણં ॥ ૯ ॥

જીવોને અભય આપીને અનંત જીવો દેવેન્દ્ર અને ચ-
ક્રવર્તી આદિ સંબંધી સુખને અનુભવી અનંત અક્ષય એવા શિવ
સુખને પ્રાપ્ત થયા છે. ૯

તો અત્તણો હિંમી । અમયં જીવાણ દિજ્ઞ નિચંપિ ॥
જહ વજ્જાઉહજમ્મે । દિન્નં સિરિસંતિનાહેણ ॥ ૧૦ ॥

તે માટે આત્મહિતેષીજનોએ (સર્વ) જીવોને સદાય અભય
દાન દેવું જોઈએ ! જેવી રીતે વજ્જયુધના ભવમાં શ્રી શાન્તિનાથે
અભયદાન આપ્યું હતું. શ્રી શાન્તિનાથના જીવે પૂર્વભવમાં એક
પારેવા ઉપર કેવી કરુણા આણી આત્માર્પણ કર્યું હતું ! તે કથા-
નક સુપ્રસિદ્ધ છે. ૧૦

જહ મમ ન પિયં દુરકં । જાણિય એમેવસયલ જીવાણ
ન હણઈ ન હણાવેઈય । ધમ્મંમિ ઠિઓ સ વિન્નેઓ ॥૧૧॥

જેમ મુજને દુઃખ પ્રિય નથી લાગતું તેમજ સકળ જીવોને
પ્રિય નજ લાગે એમ જાણીને કોઈ જીવને ન હણે, ન હણાવે,
તેમજ હણતાને રૂડું ન જાણે તેજ આત્મા ધર્મ માર્ગમાં સ્થિત
નિશ્ચય જાણવો. ૧૧

જે ઉણ છજીવવહં । કુણંતિ અસ્સંજયા નિરણુકંપા ॥
તે દુહલરકામિહયા । મમંતિ સંસારકંતારે ॥ ૧૨ ॥

તેમજ જે મન વચન અને કાયાને કામુમાં નહિ રાખતાં
છતાં અનુકંપા—(દયા) રહિત બની સર્વ જીવોનો વધ કરે છે
(કરાવે છે અને અનુમોદે છે) તે લાખો ગમે દુઃખોથી પરાભવ
પામી સંસાર અટવીમાં ભ્રમણ કરે છે. (મન વચન કાયાથી જે
અન્ય પ્રાણીઓને પરિતાપ ઉપજાવે છે તે અજ્ઞાની જનો અન્ય

જાન્તેમાં તેથી બહુ ગણો પરિતાપ પામ્યા કરે છે.) ૧૨

વહ્નં વમારણસ્યા । જિયાણ દુસ્કં વહું ઉર્ડંતા ॥

હુંતિ મિયાવડ તણઓ—વ્વ માયણં સયલદુસ્કાણં ॥૧૩॥

વધ, બંધન અને મારવામાં રક્ત છતા જે નિર્દય જનો
છવેને બહુ દુઃખ ઉપજાવે છે તે મૃગાવતીના પુત્ર—મૃગાપુત્રની
પેરે સકળ દુઃખોનું ભાજન થાય છે. ૧૩

“મૃગાપુત્રનું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર ”

મનુષ્ય ભવમાં પણ નારકીની જેવાં દુઃખોને સાક્ષાત્
વેદનાર મૃગાપુત્રને ભગવંતના મુખથી જાણીને પ્રભુના વચનમાં
દૃઢ પ્રતીતિ છતાં તેવાં દુઃખો સાક્ષાત્ જેવાના કૈાતુકવાળા શ્રીગૌ-
તમ સ્વામી શ્રીવીરપ્રભુની આજ્ઞા લઈને મૃગાવતીને ઘરે પધાર્યા.
પોતાના આવાગમનનું કારણ નિવેદન કર્યે છતે મૃગાવતી ગૌતમ-
સ્વામીને નાસિકા સહિત મુખ (મુહુપતિથી) બાંધી લેવાનું જ-
ણાવી જ્યાં ભૂમિગૃહ (ભોંયરા) માં મૃગાપુત્ર છે ત્યાં લઈ ગઈ. તે
સ્થળે અનેક અસાધ્ય રોગોથી પીડાતા તે કુમારને સાક્ષાત્ દેખીને
પછી શ્રી ગૌતમસ્વામીએ શ્રીવીરપ્રભુની સમીપે આવી અતિ
નમ્રતાથી તેના પૂર્વભવ સંબંધી પૃચ્છા કરી. ત્યારે શ્રીવીરપ્રભુએ
જણાવ્યું કે આ ભરત ક્ષેત્રમાં પૂર્વે શતદ્વાર નામના નગરના
ધનપતિ રાજાનો વિજયવર્ધન પ્રમુખ પાંચસો ગામનો એક અધિ-
પતિ અધર્મી, અધર્મ પ્રિય, અધર્મને સાર જાણનાર અને અધ-

મંવડે આવો થયેલો, બહુ જીવોને વધખંધન અને મરણ સંબંધી ત્રાસ આપવામાંજ રક્ત રઠડડ (રોઠોડ) નામનો ક્ષત્રીય (રાજ-પુત) હતો. તે પોતાના ગામોના લોકોને આકરા કરે વડે સંતા-પતો, નિર્ધન કરી ચૂકતો, યાવત્ સ્થાન ભ્રષ્ટ કરતો; એમ મદોન્મત્ત બની સ્વચ્છંદપણે વર્તતો. તેવામાં એકદા તેના શરીરમાં એકી સાથે ૧૬ સોળ મહારોગ પ્રગટ થયા. ખાંસી, શ્વાસ, જ્વર, દાહ, કુક્ષીશૂ-ળ, ભગંદર, અને અર્ધ પ્રમુખ મહા રોગોથી તે બહુ પીડાવા લાગ્યો. અનેક ઉપાય કરતાં છતાં ઉક્ત મહારોગથી તે સુક્ત થઈ શક્યો નહિ. તે મહા રોગોથી ભારે વિહંગના પામતો આર્ત રૈદ્ર ધ્યા-નને ધ્યાતો અઢીસેં વર્ષનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાળી લાંથી મરીને પ્રથમ નરકમાં ઉત્કૃષ્ટ આહિમે નારકી થયો. ત્યાં અનેક દુઃસહ દુઃખો સહી અંતે લાંથી અચીને અહીં મૃગાવતી રાણીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો તેથી રાણીને અને રાજાને પણ ભારે કષ્ટ થયું. અંતે તે જન્મ્યો પણ વિહંગના પામતો છતો પોતાનો કાળ નિર્ગમન કરે છે તે ૨૬ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને અનેક નીચ અવતારો લઈ ભવભ્રમણ કરશે. હિંસાનો આવો કટુક વિપાક સાંભળી ચતુર માણસોએ ચેતીને ચાલવું ઘટે છે. મતલબ કે ડોઝ પણ પ્રાણીને કદાપિ ડોઝ પાગ રીતે દુઃખ ઉપજી તેમ કરવું નહિ.

નાઝુણ દુહમણંતં । જિણોવણ્ણાઝ જીવહયાણં ॥
 દુજ્જ અહિંમાનિરઝો । જહ્ નિવ્વેઝો મવહુહેસુ ॥૧૪૧॥

।વહિંસા કરનારને અનંત દુઃખ થાય છે એમ સવજ્ઞ

વીતરાગના ઉપદેશથી જાણીને જો ભવ દુઃખથી નિર્વેદ-ત્રાસ થતો હોય તો જીવદયામાં રક્ત રહેવું. ૧૪

જ્ઞાનદ્વાર.

इच्छंतो य अहिंसं । नाणं सिरिकज्ज सुगुरुमूलंमि ॥
सच्चिय कीरइ संमं । जं तव्विसयाइ विन्नाणे ॥१५॥

અહિંસાના લાભને ઇચ્છનારે સદ્ગુરુની સમીપે જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ, કેમકે જ્યારે તે અહિંસા સંબંધી વિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે જ તે (અહિંસા) રૂડી રીતે સેવાય છે, અન્યથા તે સારી રીતે સેવી શકાતી નથી. ૧૫

किं नाणं को दाया । को गहणविही गुणा य के तस्स ॥
दारकमेण इमिणा । नाणस्स परूवणं वुच्छं ॥ १६ ॥

જ્ઞાન તે શું ? જ્ઞાનદાતા કોણ ? જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાનો વિધિ શો ? તેના શા શા ગુણો ? આ દ્વારના અનુક્રમથી જ્ઞાનની પ્રશ્નણા કરીશું. ૧૬

आभिणिबोहियनाणं । सुयनाणं चेव ओहिनाणं च ॥
तह मणपज्जवनाणं । केवलनाणं च पंचमयं ॥ १७ ॥

પહેલું મતિજ્ઞાન, બીજું શ્રુતજ્ઞાન, ત્રીજું અવધિજ્ઞાન, ચોથું મનઃપર્યવ જ્ઞાન, અને પાંચમું કેવળ જ્ઞાન. ૧૭

નિદ્રા વિગદા પરિવર્જિતેહિં ગુત્તેહિં પંજલિઉડેહિં ॥
મત્તિવહુમાણપુવ્વં । ઉવઉત્તેહિં મુણેયવ્વં ॥ ૨૩ ॥

નિદ્રા અને વિકૃત્યા વૈરિત અને સુનિગ્રહીત યોગનાળા
થઇને શિષ્યોએ પ્રાંજલિ (હસ્તપુટ) જોડી કરી ભક્તિ બાદુ માનપૂ-
ર્વક ઉપયુક્ત બની (સાવધાનપણે) શાસ્ત્રવાચના લેવી જોઈએ. ૨૩

અભિકંઠ્ઠવં તેહિં મુદ્દામિઆઈં । વચ્છાઈં અત્થમારાઈં ॥
વિમ્હિય મુદ્દેહિં હરિમા । ગણ્હિં હમ્મિં જણંતેહિં ॥૨૪॥

તેમજ વળી શિષ્યોએ વિરિમત મુળે, દર્પિત મને અને
આચાર્ય મહારાજને દર્પ ઉપજાવના છતાં ગુરુનાં ગંભીર અર્થ-
વાણાં સુભાષિત (મધુર) વચ્ચનોને શ્રવણ કરવા અભિસાધી બનવું
જોઈએ. ૨૪

ગુરુપરિતોસગણં । ગુરુમત્તીણ તહેવ વિણણં ॥
ઈચ્છિય સુત્તત્થાણં । સિલ્પં પારં મમુવયંતિ ॥ ૨૫ ॥

ગુરુ મહારાજને પરિતોષ (અનેક રીતે સમાધિ) ઉપજા-
વવાથી, ગુરુ મહારાજ પ્રત્યે સારા ભક્તિભાવથી તેમજ વિનય
બહુમાન કરવાથી શિષ્યો ઈચ્છિત સૂત્રાર્થનો શીઘ્ર સારી રીતે પાર
પામે છે. ૨૫

સમય મણિણ વિહિણા । સુત્તં અત્થો અદિજ્જ જુગ્ગસ્સ
વિજ્ઞાસાહગનાણ ॥ ટુંતિ ઇયસા વહુદોસા ॥ ૨૬ ॥

શાસ્ત્રકથિત વિધિ મુજબ વિદ્યાસાધકના દૃઢાન્તથી યોગ્ય
હવને સૂત્ર અને અર્થ દેવા, અન્યથા અનેક દોષો સંભવે છે.
મનસૂચકે યોગ્ય હવને મૂત્તાર્થ દેવાથી સ્વપરને દ્વિત અને
અયોગ્યને દેવાથી સ્વપરને અદિન-અનર્થ પેદા થાય છે, માટે
યોગ્યનેજ દેવાં. ૨૬

આમે ઘટે નિહિત્તં । જહા જલં તં ઘટં વિનાસેઙ્ ॥
इय भिद्दंतरहस्मं । अप्पाहारं विनासेइ ॥ ૨૭ ॥

જેમ કાચા ઘડામાં નાખેલું જળ તે ઘડાનો વિનાશ કરે
છે તેમ સિદ્ધાન્ત રહસ્ય પણ દ્વીન-સત્ત્વ ગુણ વિકળ-અયોગ્ય
હવનો વિનાશ કરે છે. ૨૭

મેहा हुज्ज न हुज्ज व । लोए जीवाण कम्मवमगाणं॥
उज्जोओ पुण तह विहु । नाणंमि सया न मोतव्वो २८

જગત્માં કર્મવશવર્તી હવેને મેઘા (ધારણા શક્તિ) હોય
અથવા ન હોય તો પણ જ્ઞાન અભ્યાસ કરવામાં ઉદ્યમ તો નજ
મૂકવો જોઈએ. ૨૮

जइ विहु दिवसेण पयं । धरेइ परकेण वा सिलोगद्धं ॥
उज्जोयं मा सुंचसु । जइ इच्छसि सिरिकउं नाणं २९

કદાચ આખા દિવસમાં એકજ પદ આવડે અથવા આખા
પખવાટિયામાં અર્ધો શ્લોકજ આવડે તો પણ જે જ્ઞાન શીખવા

શાસ્ત્રકથિત વિધિ મુજબ વિદ્યાસાધકના દૃષ્ટાન્તથી યોગ્ય
હવને સૂત્ર અને અર્થ દેવા, અન્યથા અનેક દોષો સંભવે છે.
મતક્ષણકે યોગ્ય હવને મૂત્તાર્થ દેવાથી સ્વપરને હિત અને
અયોગ્યને દેવાથી સ્વપરને અહિત-અનર્થ પેદા થાય છે, માટે
યોગ્યનેજ દેવાં. ૨૬

આમે ઘટે નિહિત્તં । જહા જલં તં ઘટં વિનાસેઙ્ ॥
ઇય સિદ્ધંતરહસ્યં । અપ્પાહારં વિનાસેઙ્ ॥ ૨૭ ॥

જેમ કાચા ઘરામાં નાંખેલું જળ તે ઘરાનો વિનાશ કરે
છે તેમ સિદ્ધાન્ત રહસ્ય પણ હીન-સત્ત્વ ગુણ વિદ્યુત-અયોગ્ય
હવનો વિનાશ કરે છે. ૨૭

મેહા હુજ્જ ન હુજ્જ વ । લોણં જીવાણ કમ્મવગ્ગાણં ॥
ઉજ્જોઓ પુણ તહ વિહુ । નાણંમિ સયા ન મોતવ્વો ૨૮

જગત્માં કર્મવશવર્તી હવેને મેધા (ધારણા શક્તિ) હોય
અથવા ન હોય તો પણ જ્ઞાન અભ્યાસ કરવામાં ઉદ્યમ તો નજ
મૂકવો જોઈએ. ૨૮

જઇ વિહુ દિવસેણ પયં । ધરેઙ્ પરકેણ વા સિલોગદ્ધં ॥
ઉજ્જોયં મા મુંચસુ । જઇ ઇચ્છસિ સિરિકંતં નાણં ૨૯

કદાચ આખા દિવસમાં એકજ પદ આવડે અથવા આખા
પાપવાંટિયામાં અર્ધો જોડજ આવડે તો પણ જો જ્ઞાન શીખવા

મારને કોઈક ખેતરે કહી, પછી અનુકૂળ સંયોગને પામી દુમારે તે કન્યાનું તેમજ અન્યત્ર પણ અનેક કન્યાઓનું પાણી ચઢાવું કર્યું. તે તે સમવિષમ રથને તે પૂર્વોક્ત ગાથાનુંજ સ્મરણ કરી ધર્મમાંજ ચિત્ત રાખતો તેથી તે બહુ સુખી થયો. અનુક્રમે મહા વિશાળ રાજ્યને ભોગવી સદગુરુ સમીપે દીક્ષા ગ્રહી શાસ્ત્ર અભ્યાસથી મહાજ્ઞાની થઈ, દુષ્કર આરિત્ર પાળી સર્વ પરિસદ્ ઉપસર્ગને સમભાવે સહી, નિષ્પિલ કર્મમળનો ક્ષય કરી દેવળજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયા. એક ગાથાના પ્રભાવથી સાગરચંદ્ર દુમાર અનુક્રમે અક્ષય પંદ પામ્યા જાણીને આત્માર્થી જનોએ અવશ્ય જ્ઞાનાભ્યાસ કરવા સતત ખ્યાલ રાખ્યો ઉચિત છે તેથી ઉભય લોકમાં દિત જ સંભવે છે.

ને કહી શકે. મતલબકે જ્ઞાનના સંપૂર્ણ ગુણને કહેવાને કાઈ પણ સમર્થ થઈ શકે તેમ નથી. ૪૦

ઈતિજ્ઞાનદ્વાર સમાપ્ત.

હવે ઉપદ્રંભ દ્વાન સંબંધીદ્વારની વ્યાખ્યા
શાસ્ત્રકાર કહે છે.

દ્વાનદ્વાર.

આહાર વસતિ વત્યા । एएहिं नाणीण वग्गहं कुज्जा॥
जं भवगयाण नाणं । देहेण विणा न संभवइ ॥ ४१॥

આહાર, વસતિ (વસવાતું) સ્થાન) અને વસ્ત્રાદિક વડે જ્ઞાની જનોને ઉપદ્રંભ (આધાર) આપવો, કેમકે જીવોને જ્ઞાન દેહવિના સંભવતું નથી. ૪૧

देहो अ पुग्गलमओ । आहारइहिं विरहिओ न भवे॥
तयभावे न य नाणं । नाणेण विणा कओ तिस्थं ॥ ४२॥

દેહ પુદ્ગલ મય છે, તે દેહ આહારાદિક વિના ન નભી શકે. મતલબ કે દેહના નિર્વાહને માટે આહારાદિકની અવશ્ય જરૂર છે, તેથી જ તે ટકી શકે છે. તેના વિના જ્ઞાન સંભવતું નથી અને જ્ઞાન વિના સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા રૂપ તીર્થ—સંઘ શી રીતે સંભવે ? માટે તેને ઉપદ્રંભની પૂરતી

મારને કોઈક ખેંગરે કહી, ખચી અનુકૂલ સંયોગને ખામી કમારે
 તે કન્યાનું તેમજ અન્યત્ર પણ અનેક કન્યાઓનાં ખાણી પાલણ
 કર્યું. તે તે સમવિષય સ્થળે તે પૂર્ણીકા ગાથાનુંજ સ્મરણ કરી
 ધર્મમાંજ ચિત્ત રાખતો નેથી તે બદ્ધ રૂપી થયો. અનુકૂળે મદદ
 વિશાળ રાજ્યને ભોગની મદદ યુદ્ધ સમીપે લીધા થતી શાસ્ત્ર અભ્યાસ
 સથી મદદાવાની થઈ. દુષ્કર સારિત્ર ખાણી સર્વ પરિશત્ત ઉપસર્ગને
 સમભાવે સહી, નિષિદ્ધ કર્મગળનો શય કરી દેવગજાન ખામીને
 મોક્ષે ગયા. એક ગાથાના પ્રભાવથી રાગરવ્યંદ્ર કમાર અનુકૂળે
 અક્ષય મદદ ખામ્યા બ્રહ્મીને આત્માર્થી જનોએ અવશ્ય જાનાભ્યાસ
 કરવા સતત ખ્યાસ રાખવો ઉચિત છે નેથી ઉભય કોકમાં મિત્ર જ
 સંભાવે છે.

પાવાઓ વિણિયત્તી । પવત્તણા તહ ય કુમલપસ્થવંમિ ॥
 વિણયસ્મય પહિવત્તી । તિન્નિવિ નાળે મમુવ્વંતિ ॥૩૯॥

પાપ થકી નિવૃત્તિ, તેમજ યુદ્ધય કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ અને
 વિનય ગુણની પ્રાપ્તિ એ ત્રણ વાનાં જ્ઞાન છતેજ પરિપૂર્ણ
 થાય છે. ૩૯

ગંગાઈ વાલુઅં જો મિણિજ્જ ઉલ્લિચિઝ્ઞણ ય સમત્થો ॥
 હથ્થઉઢેહિં સમુદ્ધં । સો નાળગુણે મણિજ્ઞાહિ ॥૪૦॥

જો ગંગાનદીની રેતી માપી શકાય અને સમુદ્રનાં જળ
 એ હાથથી ઉઠેલેથી નાખવા કોઈ સામર્થ્ય હોય તોજ તે જ્ઞાન ગુણ-

ને કહી શકે. મતલબકે જ્ઞાનના સંપૂર્ણ ગુણને કહેવાને કાઈ પણ સમર્થ થઈ શકે તેમ નથી. ૪૦

ઈતિજ્ઞાનદ્વાર સમાપ્ત.

હવે ઉપદ્રંભ દાન સંબંધીદ્વારની વ્યાખ્યા
શાસ્ત્રકાર કહે છે.

દાનદ્વાર.

આહાર વસતિ વત્યા । एण्हिं नाणीण वग्गहं कुज्जा ।।
जं भवगयाण नाणं । देहेण विणा न संभवइ ॥ ४१ ॥

આહાર, વસતિ (વસવાતું) સ્થાન) અને વસ્ત્રાદિક વડે જ્ઞાની જનોને ઉપદ્રંભ (આધાર) આપવો, કેમકે જીવોને જ્ઞાન દેહવિના સંભવતું નથી. ૪૧

देहो अ पुग्गलमओ । आहारइहिं विरहिओ न भवे ।।
तयभावे न य नाणं । नाणेण विणा कओ तिश्यं ॥ ४२ ॥

દેહ પુદ્ગલ મય છે, તે દેહ આહારાદિક વિના ન નભી શકે. મતલબ કે દેહના નિર્વાહને માટે આહારાદિકની અવશ્ય જરૂર છે, તેથી જ તે ટકી શકે છે. તેના વિના જ્ઞાન સંભવતું નથી અને જ્ઞાન વિના સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા રૂપ તીર્થ—સંઘ શી રીતે સંભવે ? માટે તેને ઉપદ્રંભની પૂરતી

મારને કોઈક ખેંગરેં કરી, ખરી અનુકૂળ ગણાયને ખાળી કુમારે
 તે કન્યાનું તેમજ અન્યન પણ અનેક કન્યાઓનું ખાળી ખદખ
 કર્યું. તે ને સમવિષય રચ્યો ને પૂરીજન ખાયાનુંજ સમરણ કરી
 ધર્મમાંજ ગિન રાખતો નેથી ને બદ્ધ ગૂળી થયો. અનુકૂળે મદદ
 વિશાળ રાજ્યને ભોગવી સદ્ ગુરૂ સમીપે દીક્ષા પાલી શાસન અભ્યા
 સથી મદ્દજાની થઈ. હુકમર ચારિત્ર ખાળી અને પરિશદ ઉપસર્ગને
 સમભાવે સહી, નિર્ણય કરીમળને શય કરી દેવળજાન ખાળીને
 મોક્ષે ગયા. એક ખાયાના પ્રભાવથી સાગરચંદ્ર કુમાર અનુકૂળે
 અક્ષય પદ ખામ્યા જાણીને આત્માર્થી જનોએ અવશ્ય જાનાખ્યાસ
 કરવા સનત ખ્યાસ રાખ્યો ઉગિન છે નેથી ઉભય કોકમાં દિન જ
 સંભવે છે.

પાવાઓ વિણિયત્તી । પવત્તણા તહ ય કુમલપશ્ચંમિ ॥
 વિણયસ્મય પહિવત્તી । તિન્નિવિ નાણે મમુખંતિ ॥૩૯॥

પાપ થઈ નિવૃત્તિ, તેમજ પુણ્ય કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ અને
 વિનય ગુણની પ્રાપ્તિ એ ત્રણ વાનાં જ્ઞાન છતેજ પરિપૂર્ણ
 થાય છે. ૩૯

ગંગાઈ વાલુઅં જો મિણિજ્ઞ ઉલ્લિંચિઝ્ઞ ય સમત્થો ॥
 હથ્થઉદેહિં સમુદ્ધં । મો નાણગુણે મણિજ્ઞાહિ ॥૪૦॥

જો ગંગામદીની રેતી માપી શકાય અને સમુદ્રનાં જળ
 બે હાથથી ઉલ્લેચી નાખવા કોઈ સામર્થ્ય હોય તોજ તે જ્ઞાન ગુણ-

एएहिं विरहियाणं । तव नियमगुणा भवे जइ गमग्गा ॥
आहारमाईयाणं । को नाम परिगहं कुज्जा ॥ ४३ ॥

એ પ્રવેશક ઉપદેશ નિનાજ નય નિયમ પ્રમુખ સમય
ગુણો સંભવતા હોય (સાચી શકતા હોય) તો ખમ્પી આદાર
વસ પાત્રાદિકનો દોષ (શા માટે) સ્વીકાર કરે : ૪૩

तम्हा विहीइ मंभं । नाणीणसुवग्गहं कुणंतेणं ॥
भवजलहिजाणपत्तं । पवत्तियं होइ तित्थंपि ॥ ४४ ॥

તે માટે વિધિપૂર્વક જ્ઞાની ખુરોને સમ્યક્ ઉપદેશ આ-
પતાં છતાં ભવસમુદ્ર તરવાને ચાનપાત્ર (બાદાવ) જેવું તીર્થ
પણ પ્રવર્તાવ્યું ગણાય. ૪૪

कह दायगेण एयं । दायव्वं केषु वावि पत्तेसु ॥
दाणस्स दाइगाणं । अदायगाणं च गुणदोसो ॥ ४५ ॥

દાતાએ આવેા ઉપદેશ કેવા ભાવથી આપવેા અને તે
વળી કેવા પાત્ર ખુરોને આપવેા; એવી રીતે દાનદાતા અને અદા-
તાના જે ગુણ દોષ સંભવે તે કહેવા યોગ્ય છે. ૪૫

आसंसाइ विरहिओ । सद्धा रोमंचकंचुइज्जंतो ॥
कम्मरकयहेउं विय । दिज्जा दाणं सुपत्तेसु ॥ ४६ ॥

આશંસાદિક (આલોક પરલોક સંબંધી સુખની ઇચ્છા,
ચશ, માન, પ્રતિષ્ઠાદિકની ઇચ્છા) રહિત થઈ અને શ્રદ્ધા તથા

શેમાંય (કર્મોદ્ધાર) ને પાસણ કરી દાતાએ કેવળ કર્મનો ક્ષય કરવાને માટેજ સુપાત્ર દાન દેવું. ૪૬

આરંભનિયત્તાણં । અકિરિત્તાણં અકારવિંતાણં ॥

ધમ્મદા દાયવ્વં । ગિદ્દાહિં ધમ્મે કયમણાણં ॥ ૪૭ ॥

આરંભદિયાર્થી નિવૃત્ત થયેલા, મુલ્યવટે વસ આધારાદિક નહિ થેલા કરનારા, તેમજ આરંભ અને અરીદી નહિ કરાવનાર તથા ધર્મમાંજ ચિત્તને સ્થાપનારા સાધુજનોને ગૃહસ્થોએ ધર્મને માટેજ દાન દેવું. ૪૭

ઇય મુરકહેડદાણં । દાયવ્વં સુત્તવનિયવિહીણ ॥

અણુકંપાદાણં પુણ । જિણેહિં સવ્વથ્થ ન નિમિદ્ધં ॥ ૪૮ ॥

આતું મોક્ષ સુખ આપનારું સુપાત્રદાન શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલા વિધિ મુજબ દાતાએ દેવું, અને અનુકંપાદાનનો તે જિનોએ કયાંય પણ નિષેધ કયોજ નથી. અનાથ, અપંગ, નિરાશ્રિતને દયાથી અપાતું દાન અનુકંપા દાન છે. ૪૮

કેસિં ચ હોઙ્ગ ચિત્તં । વિત્તં અન્નેમિસુભયમન્નેસિં ॥

ચિત્તં વિત્તં પત્તં । તિન્નિવિ કેસિં ચ ધન્નાણં ॥ ૪૯ ॥

કેટલાકનું ચિત્ત સુંદર ઉદાર (ભાવનામય) હોય, કેટલાકનું દ્રવ્ય સુંદર (ન્યાયોપાર્જિત) હોય, ત્યારે કેટલાકનાં ચિત્ત અને વિત્ત બન્ને સુંદર હોય પણ ચિત્ત વિત્ત બન્ને પાત્ર એ ત્રણે

સુંદર નો દર્શકજ બાળપણમાં પામે છે. મનપણે બાળપણમાં
હિસાર આશય વડે નીનિળી પગાડિને કરેલાં કાન તથાપણના
સુપાત્રમાં દેવાનો પુણ્યપરાંપ વિરત પાળપણમાંજ મળે છે. ૪૯

આરુગ્મં મોહરુગ્મં । આણિરુગ્મિ મણિન્નિરુગ્મો વિહરો ॥
સુસ્ત્રોયમંપયા વિય । સુપત્તદાણાઞ્વરુપ્ત્યાઈ ॥ ૫૦ ॥

આરોગ્ય, શૌભાગ્ય, આરોગ્ય (અન્ય જનો આજ્ઞા રત્ની
કારી લે એવી (કુસાર્થ)), મન ચિંતિત નિભવ (લક્ષ્મી) તેમજ
સુરસૌક સંબંધી સંપદા એ સદા સુપાત્ર દાનનાં મોક્ષ સુખની
અપેક્ષાએ આગર (પ્રારાંભિક) કૃત્ય અભ્યાસ. ૫૦

દાતું સુપત્તદાણં । તંમિ ભવે ચેવ નિવ્યુયા કેવિ ॥
અન્ને તર્કય ભવેણં । સુત્રૂણ નરામરુહાઈ ॥ ૫૧ ॥

સુપાત્ર દાન દઈને કેટલાક ભવ્ય જનો તે ભવમાંજ નિ-
વૃત્તિ (મોક્ષ) પામ્યા અને અનેરા કેટલાક ભવ્યો નર સુર સંબંધી
સુખ વિલસીને ત્રીજા ભવે સિદ્ધિ પદને પામ્યા. ૫૧

જાયઙ્ સુપત્તદાણં । મોગાણં કારણં સિવફલં ચ ॥
જહ દુષ્ઠહ માઝયાણં । સુયાણ નિવસૂરમેણરસ ॥ ૫૨ ॥

સુપાત્ર દાન દેવ અને મનુષ્ય સંબંધી સુખપ્રાપ્તિનું કા-
રણ થાય છે તેમજ શિવસુખ (મોક્ષ) રૂપકૃત પણ આપે છે, જેમ
સુરસેન નૃપના પુત્ર બન્ને ભાઈઓને સુપાત્ર દાનથી ભારે સુખ
પ્રાપ્ત થયું હતું; તેમનું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર આ પ્રમાણે છે. ૫૨

શ્રેષ્ઠી, મંત્રી અને પુરોહિતની પુત્રીઓ રાણસુંદરી, રિદ્ધિસુંદરી,
 ભુદ્ધિસુંદરી અને ગુણસુંદરી નામની ચારે સખીઓ શ્રીજિન-
 ધર્મના મર્મને જાણનારી છે. તેમાં નંદનપુરના રાજની સાથે પર-
 ભાવેલી રાજની પુત્રીને અત્યંત રૂપવાળી જાણીને હસ્તિનાપુરના
 સ્વામીએ સર્વ બક્ષથી તેના પતિને હણી તેણીને ગ્રહણ કરી લીધી.
 અનેક ચાહુ (પ્રિય) વચનોથી પ્રાર્થના કરાતી તેણીએ મદનકળ-
 મીઠાઈના યોગથી વમનાદિક વડે સ્વદેહનું અશુચિપાણું તેને
 જાણવું અને વળી કહ્યું કે આ પ્રમાણે માટે આપું શરીર અશુ-
 ચિમય છે તો પછી આવા અશુચિદેહ ઉપર શામાટે અનુરાગ
 કરો છો ? ત્યારે રાજ બોલ્યો હે પ્રિયે ! તારાં નેત્ર ઉપર મને
 મહામોહ થાય છે. એ વાત જાણીને રતિસુંદરીએ રાત્રિમાં શસ્ત્ર-
 વડે પોતાનાં બે નેત્રો ઉખેડી કાઢી રાજના હાથમાં આપ્યાં. રાજ
 દેખીને વૈરાગ્ય પામ્યો. તે બનાવ વડે રાજનું મન ખિન્ન થવાથી
 રતિસુંદરીએ કરેલા કાઉસ્સજ વડે આકંઠાએલા દેવતાઓ નવાં
 ચક્ષુ કરી દીધાં, જેથી લોકમાં શીજનો મહિમા વિસ્તર્યો. પછી
 રતિસુંદરી વૈરાગ્ય વડે દીક્ષા ગ્રહીને સ્વર્ગ ગઈ. ૧

શ્રેષ્ઠી પુત્રી રિદ્ધિસુંદરીને વ્યવહારી પુત્રી રૂપે પરણાવી.
 તે દંપતી જે વહાણ ઉપર ચઢ્યા હતા તે વહાણે લાંગી જવાથી
 પાટીયું પામીને તે દંપતી કાઢક બીજા દ્વીપમાં ગયા, ત્યાં આવી
 ચઢેલા બીજા વહાણે તેમને પોતાના વહાણમાં લીધા પછી રિદ્ધિ-
 સુંદરીના રૂપથી મોહિત થયેલા તેણે તેના પતિને સમુદ્રમાં પાડી
 નાખી તેણીને વિષય ભોગ માટે પ્રાર્થના કરી. ત્યારે તેણીએ કહ્યું

બોલતી એવી તેણીને બોલાવવા માટે તેણીનું મુખ ઉઘું કરે છે તેવામાં પહેલેથીજ જાણે (તે પૂતળીનું) આણ લાગેલું મોકળું (છુટું) મારું ભૂમિ ઉપર પડયું. દુર્ગંધ છૂટી. રાજમુખ મચકાડતો ' આ શું ? ' એમ ચિંતવે છે એવામાં બુદ્ધિસુંદરી પ્રગટ થઈને કહેવા લાગી કે જોવી આ તેવીજ હું પણ દેખાવમાં રમણીક છતાં અંદર વિદ્યાથી ભરેલી છું. ઈત્યાદિક કહ્યા છતાં રાજ સમજ્યો નહિ, ત્યારે સહસા ગોખથી પડતું મૂકીને તે ભૂમિ ઉપર પડી. તેથી રાજએ લજ્જિત થઈ ત્યાં આવીને ઉપચાર કરી તેણીને ' બહેન ' કહીને બોલાવી તેણીની ક્ષમા માગી. તેણીના વચનથી પરસ્ત્રી ગમન નહિ કરવાનો નિયમ અંગીકાર કર્યો. લોકમાં ભારે યશ ગવાયો અને અવસરે તે બુદ્ધિસુંદરી દીક્ષા ગ્રહણ કરી સ્વર્ગે ગઈ. ૩

પુરોહિતની પુત્રી ગુણસુંદરીને આવસ્તીમાં વિપ્ર પુત્રની સાથે પરણાવી. સાકેતપુરના કોઈ બીજા વિપ્ર પુત્રે ચોર પક્ષીમાંથી બિડલોની ધાટ લાવીને સ્વરૂપવંત હોવાથી તેણીને પક્ષીમાં આણી. કામભોગ માટે ત્યારે તેણીની પ્રાર્થના કરી ત્યારે તેણીએ ચુર્ણ-યોગથી પોતાના દેહમાં અનિસાર (ઉપરા ઉપર દરત થાય તેવો રોગ) પેદા કર્યો. અનેક ઉપચાર કર્યા છતાં તે નહિ મટવાથી તેમજ તેણીનું શરીર અશુચિથી ખરડાયેલું જોઈને તે નિર્વેદ (વેરાગ) પામ્યો. ત્યારે તેનો તેવો શુભ બાવ જાણીને તેણીએ પ્રતિજ્ઞા આપ્યો. પક્ષી તે વિપ્ર તેણીને આવસ્તીમાં તેણીના પિતાના ઘરે મૂકી. અન્યદા તે વિપ્રને સર્પ કરડ્યો ત્યારે ઉપચારથી તેને રાજા કરી જિનવર્મ અને પરસ્ત્રી ગમન નહિ કરવાનો નિયમ પ્રાપ્ત કરાવ્યો. ગુણસુંદરી

પોતે પણ વૈરાગ્યથી પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી સ્વર્ગ ગઇ. ૪

જેવી રીતે એ ૪ મારે સતીઓ શીલના પ્રભાવથી સ્વર્ગ
મુખ બોગવી નાંખા પુરીમાં અદેવ્યના પરે જુદી જુદી અવતરી. રૂપ
સાબાગ્ય મુક્ત છતી ત્યાંના એણે મુત્ર વિનયધર કુમારની સાથે
પરણી. અન્યદા તેમનું મનોદર રૂપ સાંભળીને રાજાએ વિનયધર
સાથે ફરી મેળી કરી તેના અંતે ઉરઉપર ખોટા આરોપ ચઢાવી,
તેનું પર મુદ્રિત (જામ) કરાવીને (રાજાએ) પોતાના અંતેઉરમાં
તે સર્વ સ્ત્રીઓને રખાવી. ત્યારે શીલના પ્રભાવથી દેવતાએ તેમને
કદૂપી કરી દીધી. તેથી બધા અને વિદ્યમય પામેલા રાજાએ તેમને
મુદ્રી દીધી. એટલે તે પાછી જેવી હતી તેવી મુદ્રપવંત થઈ ગઈ.
વિનયધરનું પણ સન્માન કર્યું. લોકમાં શાસન પ્રભાવના થઈ.
અવસ્થા રાજાએ કેવળી ભગવાન પાસે પૂજા કરી તેથી તેમનો
પૂર્વભાવ અને દેવ સાન્નિધ્ય સાંભળીને સંવેગ પામેલો રાજા અને
વિનયધર અંતેઉર સહિત પ્રવ્રજ્યા સર્વ કર્મ ખપાવીને મોક્ષે ગયા.

છત્રિ રતિમુદરી પ્રમુખનાં ચરિત્ર.

जलह्रीवि गोपयं चिय । अग्गीवि जलं विमंपि अमयसमं॥
मीलमहायाण सुगवि । किंकरा हुंति भुवणंमि ॥६५॥

જેમને શીલગુણની સદાય છે તેમને સમુદ્ર પણ ખરેખર
ગોપદ (ગાયના પગલાં) જેવડો મુંતર થાય છે, અગ્નિ પણ બળ
થાય છે, અને વિષ પણ અમૃત સમાન થાય છે, (શીલના પ્રભા-
વથી) શીલવંતને દેવતાઓ પણ સર્વત્ર સેવક થઈ રહે છે. ૬૫

સુનરરિદ્ધી નિય કિંકરિવ્વ । ગેહંગણમિ કપ્પતરૂ ।
સિદ્ધિસુહંપિ ચ કરયલ-ગયં વ વરસીલકલિયાણં ॥૬૬॥

શ્રેષ્ઠશીલ પાળનારને દેવ, મનુષ્યની રિદ્ધિ પોતાના આક-
રની જેમ સેવે છે. કદપવૃક્ષ તેના ઘરના આંગણે આવી રહે છે.
અને મોક્ષ સુખ પણ તેના હસ્તગત જેવાજ થઈ રહે છે. મતલબ
સમસ્ત સુખ શીલવંતને મુલભ છે. ૬૬

સીયા-દેવસિયાણં । વિસુદ્ધવરસીલચણકલિયાણં ॥
ભુવણચ્છરિયં ચરિયં । સમણ લોણવિ ય પમિદ્ધં ॥૬૭॥

વિશુદ્ધવર શીલરત્નને ધરનારી એવી સિતા અને દેવસિકા
(દેવસેના) નાં જગતને ચક્રિત કરી નાંખે એવાં ચરિત્ર શાસ્ત્રમાં
અને લોકમાં પણ પ્રસિદ્ધ છે. (મહાસતી સીતાના પવિત્ર શીલના
પ્રભાવથી ગગનતલ સ્પર્શી અગ્નિ પણ જળ રૂપ થઈ ગયો હતો તે
અને દેવસેનાએ પોતાનો પતિ પરદેશ ગયે છતાં તેના પવિત્ર શી-
લનો ભંગ કરવા માટે આવેલા આર વ્યવહારીના પુત્રોને શીલના
પ્રભાવથી હલકા છેતરી સ્વશીળની રક્ષા કરી પ્રસંગે તેમને પણ
ધર્મ યુક્તિથી પ્રતિબોધી તેવા કુચ્છદંથી મુક્ત કર્યા હતા. અને છે-
વંટ પોતે પણ વૈરાગ્યથી પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી કેવળજ્ઞાન પામી
મોક્ષ મેળવે તે વાત પ્રસિદ્ધ છે.) ૬૭

વિમયાઝરે વહુસો । સીલં મણસાવિ મહ્વલિયં જેહિં ॥
તે નરય દુહંદુસહં । સહંતિ જહ મણિરહો રાયા ॥૬૮॥

જેમણે વિપયાતુર બનીને મનથી પણ શીઘરત્નને અનેક-
વાર મલીન કર્યું છે તે (આપણા) મણિરથ રાજની પેરે નરકનાં
દુઃસહ દુઃખને સહન કરે છે. ૬૮

મણિરથ રાજનું દર્પાંત.

અવંતી દેશના પ્રધાન સુદર્શન નગરમાં મણિરથ નામ-
નો રાજ છે. તેનો નાનો ભાઈ યુગબાહુ યુવરાજ છે. તેને મદન-
રેખા નામની સ્ત્રી છે. એકદા તેણીના રૂપમાં રક્ત થયેલા મણિરથે
દૂતીદ્વારા તેણીની પ્રાર્થના કરી, ત્યારે તેણીએ તેવા અકાર્યથી નિ-
વર્તવા તેને જાણાવ્યા છતાં તે વિપયાંધ મણિરથે પોતાના બંધુ
યુગબાહુને જાગૃતી શસ્ત્રધાતવડે મારી નાંખ્યો, તે વખતે હિમ્મ-
નથી સ્વપતિને ધર્મમાં જાગૃત કર્યો; તે ધર્મના પ્રસાવથી મરણ પામી
બ્રહ્મ દેવલોકમાં દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયો. પછી પોતાના પવિત્ર
શ્રીજની રક્ષા કરવા માટે તેણી સગર્ભા છતી રાત્રી સમયેજ ત્યાંથી
નાઠી. માર્ગમાં પુત્ર પ્રસવ થયો. તે બાળકને વસ્ત્રમાં વીંટાળી તેના
સાથમાં સુદ્રિકા પહેરાવીને અશુચી ટાળવા જાણાશય પાસે ગઈ.
ત્યાં જાગજે તેણીને ગગનમાં ઉછાળી, તે વખતે ત્યાંથી નંદીશ્વર-
ત્રીપે જતા એક વિદ્યાધરે કામ વિકારથી તેણીને વિમાનમાં ઝીલી
લીધી. પુત્રને ત્યાં આવી ચઢેલો ત્રિધિલાપુરીનો સ્વામી પદ્મરથ
સમ્મ ગયો. તે વાત પ્રજ્ઞાપ્તિવિદ્યાના યોગે તે વિદ્યાધરે કહેવાથી તેણીને
ધીરજ આવી. નંદીશ્વરમાં ચેત્યો જૂહારી (તે વિદ્યાધરના પિતા) જ્ઞાની
મુનિને નમસ્કાર કર્યો. મુનિના ઉપદેશથી વિદ્યાધરનો વિકાર શમી
ગયો. તેણીને ધર્મ ભગિની (બહેન) તરીકે સ્વીકારી. તે વખતે

પોતાનો પતિ, જે તરત બ્રહ્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો હતો તેને
આવીને અવસાન વખતે સહાય કરનાર પોતાની નર્મપત્નીને પ્રણામ
કર્યો. તે દેવે તેણીને ઉપાડીને સ્વપુત્ર સમીપે મૂકી. પત્ની વૈરાગ્ય
વડે દીક્ષા ગ્રહણ કરી સદ્ગતિ ગામી થઈ. અને મણિરથ રાત્ર તેજ
રાત્રિમાં સર્પદંસથી મરીને નરકે ગયો. (ઈતિમણિરથનૃપ દષ્ટાંત.)

ચિંતામણિના કિં તસ્સ । કિં ચ કપ્પદુમાઙ્ગ વચ્ચૂહિં ॥

ચિંતાઙ્ગફલકરં । સીલં જસ્સથિ સારીણં ॥૬૯॥

જેમને અચિંત્ય કૃષ્ણદાયા શીલરત્ન સ્વાધીન છે તેમને
ચિંતામણીકે કલ્પદ્રુમાદિક વસ્તુઓની શી જરૂર છે ? ૬૯

એ પ્રમાણે શીલધર્મનું સમર્થન કર્યું. હવે ક્રમાગત તપ
ધર્મની વ્યાખ્યા કરતા છતાં અંતકાર કહે છે.

તપદ્વાર.

ઇય નિજ્જિયકપ્પદુમ—ચિંતામણિકામધેણુમાહપ્પં ॥

ધન્નાણ હોઙ્ગ સીલં । વિસેસઓ સંજુઅં તવસા ॥૭૦॥

આવી રીતે કલ્પદ્રુપ, ચિંતામણિ અને કામધેતુના મ-
હિમાને જીતી લેનાર શીલરત્ન પુન્યવંત પ્રાણીઓને પ્રાપ્ત થાય
છે. તે શીલરત્ન જે તપ યુક્ત હોય તો તે વિશેષે કરીને કર્મ નિ-
ર્જરાને માટે થઈ શકે છે. ૭૦

સમયપસિદ્ધં ચ તવં । બાહિરમભિંતરં ચ વારસહા ॥

ઝળ જહા વિરિયં । કાયવ્વં તો સુહચ્ચીહિં ॥૭૧॥

શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તે તપ બાધ અને અભ્યંતરભેદે બાર પ્રકારે
જાણીને સુખના અર્થીજનોએ તેનું યથાશક્તિ સેવન કરવું
છે. ૭૧

આમોસહિ વિષ્ણો-સહી અ સંમિત્રસોઅપમુહાઓ ॥
જ્ઞીઓ હંતિ તવસા । સુદુલ્હા સુસ્વરાણંપિ ॥૭૨॥

તે તપના સેવનથી શ્રેષ્ઠ દેવતાઓને પણ અતિ દુર્લભ
પ્રાપ્તિ થાય છે (જેના વડે સંસ્પર્શન માત્રથીજ સકળ
વ્યાધિઓ દૂર થઈ જાય તે) વિપ્રુદાપદિ લક્ષ્મિ (જેનાવડે વિષ્ણુદિક
જાણ સુગંધી થાય અને સંસ્પર્શ માત્રથીજ વ્યાધિઓ દૂર થઈ
જાય તે) અને સંશિન્ન શ્રાત (સર્વ શરીર વ્યાધિઓનું જેમાં
નવણ થાય છે અથવા જૂદી જૂદી એક એક ઇન્દ્રિય વડે સર્વ ઇન્દ્રિયોના
વિષયો જેમાં અનુભવિ શકાય, અથવા પરસ્પર લક્ષણથી
જેને નામથી જૂદા જૂદા અનેક શબ્દો જે વડે સાંભળી શકાયતે)
વેગેરે (ખેડાપદિ, મળાપદિ, જંઘાચારણ અને વિદ્યાચારણ પ્રમુખ
મનેક) લક્ષ્મિઓ ઉત્પન્ન થાય છે. ૭૨

સુરસુંદરિકરચાલિય-ચમરુપીલો સુહાઈ સુરલોણ ॥

તં મુંજઈ સુરનાહો । કુસુમમિણં જાણ તવતરુણો ૭૩

જેને સુરસુંદરીઓ (દેવાંગનાઓ) પોતાના હાથે આમર
પીંડી રહી છે એવા ઇંદ્રો દેવલોકમાં જે દિવ્ય સુખ ભોગવે છે તે
તેનાં તરુનાં પુષ્પ માત્ર સમજો, તેનાં ફળ તો મુક્તિનાં અક્ષય
પુષ્પજ છે. ૭૩

જં ભરહમાઇણો ચક્કિણો વિ । વિપ્પુરિયનિમ્મલપયાવા ।
મુંજંતિ ભરહવાસં । તં જાણ તવણ્ણમાવેણં ॥૭૪॥

વળી જેમનો નિર્મળ પ્રતાપ ચોતરફ પ્રસરી રહ્યો છે એવા ભરતાદિક ચક્રવર્તીઓ જે આખા ભરતદેશને ભોગવે છે તે તપનો જ પ્રભાવ જાણવો. ૭૪

પાયાલે સુરલોણ । નરલોણ વાવિ નથ્થિ તં કજ્જં ॥
જીવાણ જં ન સિજ્જઇ । તવેણ વિહિણાણુચિન્નેણં ॥૭૫॥

સ્વર્ગ, મૃત્યુ કે પાતાળમાં પણ એવું કાર્ય નથી કે જે યથાસ્થિત-શાસ્ત્રનીતિ મુજબ કરેલા તપથી સિદ્ધ ન થાય? મત-લબ્ધકે ગમે તેવું કાર્ય પણ યથાર્થ તપના પ્રભાવથી સિદ્ધ થાયજે. ૭૫

વિસમંપિ સમં સમયંપિ નિમ્મયં દુજ્જણાવિ સુયણુવ્વ ॥
સુચરિઅતવસ્સ મુણિણો । જાયઇ જલણોવિ જલનિવહો

સારી રીતે શાસ્ત્ર મર્યાદા મુજબ તપ કરનાર મુનિને વિ-પદા રૂપ હોય તે પણ સંપદા રૂપ, ભયથી ભરેલું હોય તે પણ નિર્ભય, દુર્જન હોય તે પણ સજ્જન જેવો અને અગ્નિ હોય તે પણ જળના સંચય જેવો થઈ જાય છે. જેમ મુનીને તેમ બીજા પણ ઉચ્ચ તપસ્વીઓને તપનાં પ્રભાવથી ઉપર જણાવેલું સર્વ શુભ સંભવે છે. ૭૬

તવસુસિયમંસંરુહિરો । અંતોવિપ્પુરિયગરુઅમાહણ્ણા ॥
સલહિજ્જંતિ સુરેહિ વિ । જે મુણિણો તાણ પળઓહં ૭૭

જેમણે તપથી માંસરૂઢિર શોધવી નાંખ્યાં છે અને જેમના અંતરમાં મહાન પ્રભાવ જાગેલો હોવાથી દેવતાઓ પણ જેમની શ્રદ્ધા (પ્રશંસા) કરે છે તે મુનિજનોને મારો પ્રણામ છે. ૭૭

જં નંદિસેણમુણિણો । ભવંતે અમરસુંદરીણંપિ ॥
અહ્લોભણિજરૂવં । સંપત્તં તં તવસ્સ ફલં ॥૭૮॥

નંદિપેણ મુનિનું અનેરા મનુષ્ય ભવમાં સુરસુંદરીઓને પણ અતિ લોભાવનારૂં રૂપ થયું તે તપનું ફળ સમજવું. ૭૮

સુર-અસુર-દેવ-દાણવ-નરિંદવરચક્રવર્ટિપમુદેહિં ॥
મત્તીઈ મંમમેણ ય । તવસ્સિણો ચેવ થુવ્વંતિ ॥ ૭૯॥

સુર, અસુર, દેવ, દાનવ તેમજ સર્વ નરપતિમાં પ્રધાન ચક્રવર્તી પ્રમુખ ભક્તિથી અને બહુમાનથી તપસ્વીઓનેજ સ્તવે છે (તે તપનોજ પ્રભાવ છે.) ૭૯

પથ્થઈ સુહાઈં જીવો । રસગિદ્ધો કુણઈ નેવ વિહલતવં ॥
તંતૂંહિં વિણા પહયં । મગ્ગઈ અહિલાસમિત્તેણ ॥૮૦॥

જીવ અનેક પ્રકારના સુખની ચાહના કરે છે પણ રસ-ચૂક છતો વિશાળ તપ કદાપિ કરતો નથી. ફક્ત તે તંતુઓ વિના અભિલાષ માત્રથી વશ માગે છે, પરંતુ જેમ તંતુઓવિના વસ્ત્ર નિષ્પન્ન થતું નથી તેમ વિશાળ તપ વિના સુખપણ મળતું નથી. કાર્યના અર્થી જનોએ કારણને અવશ્ય સેવવું જ જોઈએ. ૮૦

પ્રથમ હેરાન કરેલા લોકોએ ઉપજવેલા અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગો અતીનપણે સહન કરી શુદ્ધ ધ્યાનવડે કેવળજ્ઞાન ઉપજવીને તે સિદ્ધિ પદ પામ્યો. પહેલાં અધોર પાપ કરનારો છતાં તે સકળ પાપથી મુક્ત થઈ પરમ પદ પામ્યો તે ઉત્તમ પ્રકારના તપ સં-
યમનોજ પ્રભાવ સમજવો.

સંઘગુરુપચ્ચનીણ । તવાણુભાવેણ સાસિતં વહુસો ॥

વિન્હુકુમારવ્વ મુણી । તિથ્થસ્સ પમાવગા જાયા ॥૮૩॥

તપના પ્રભાવથી સંઘ તથા ગુરૂના પ્રત્યનિક (શત્રુ) જનોને શિક્ષા આપી વિષ્ણુકુમાર મુનિની પેરે અનેક મુનિઓ શાસન પ્રભાવક થયા છે, વિષ્ણુકુમાર મુનિએ સ્વલબ્ધિના પ્રભાવથી લક્ષ-
યોજન પ્રમાણુ દેહ કરીને જિનધર્મના દ્રેષી નમુચ્ચિને ગુરુમહારા-
જની આજ્ઞાથી શ્રીસંઘની રક્ષા કરવા માટે સંપૂર્ણ શિક્ષા કરી ધર્મ પ્રભાવના કીધી હતી. તેનો વિશેષ અધિકાર ઉપદેશમાળા પ્રમુ-
ખથી જાણી લેવો. નિર્મળ તપના પ્રભાવથી એવી અનેક અપૂર્વ લબ્ધિઓ સ્વતઃઉપજે છે. ૮૩

હુંતિ મહાકપ્પસુરા । વોહિં લહિતં તવેણ વિહુઅરયા ॥

જહ સંદઓ મહપ્પા । સીસો સિસિવીરનાહરસ ॥૮૪॥

તપ વડે પાપ કર્મને ખપાવી શ્રીવીરપ્રભુના શિષ્ય ખંધક મુનિનીપરે મહર્ષિક દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યાંથી એવી યુનઃ યોધિરત્ન પામી તપયોગે સકળ કર્મને ખપાવી કેવળ જ્ઞાન પામીને મોક્ષે જાય છે. પ્રથમ તે ગર્દભાલી પરિવ્રાજકના

શિષ્ય હતા. એકદા શ્રીવીર પ્રભુના શિષ્ય પિંગલે નેને લોક સ્વ-
રૂપાદિક સંબંધી પ્રશ્ન પૂછ્યા, અંધક પોતે અજ્ઞાન હોવાથી માન
રહ્યો. એકદા શ્રીવીર પ્રભુને વંદન કરવા લોકને જતા દેખી સ્વ-
સંદેહ પૂછવા પોતે પાગ ગયો, ત્યાં છિન્ન સંદેહ છતો શ્રીવીર પ્રભુ
સમીપે દીક્ષા લઈ દુઃકર તપ સંયમ પાળીને અંતે અનશન કરી
અગ્નિ દેવલોકે દેવ થયો, ત્યાંથી અયવી મહા વિદેહ ક્ષેત્રમાં અ-
વતરી સર્વ કર્મ અપાવીને મોક્ષ જશે. ૮૪

કિત્તિય મિત્તં મળિમો । તવસ્મ સુહ માવણાઈ ચિન્નસ્મા ।
ભુવણત્તણ્વિ ન જઓ । અન્નં તસ્મથ્થિ ગરુઅરં ॥૮૫॥

શુભ ભાવનાથી આચરેલા તપનું મહાત્મ્ય કેટલું કહીયે!
કેમકે તણ ભુવનમાં પણ તે તપથી કોઈ વધારે અજવાન નથી. ૮૫
અવી રીતે તપ ધર્મનું સમર્થન કરી હવે ભાવના ધર્મ-
ની વ્યાખ્યા અંતકાર કહે છે.

ભાવનાદ્વાર.

દાણં સીલં ચ તવો । ઉચ્છુપુષ્પં વ નિષ્ફલં હુજ્જા ॥
જઈ ન હિઅયંમિ ભાવો । હોઈ સુહો તસ્મિમે હેઝ ॥૮૬॥

જે હૃદયમાં શુભભાવ (અગૃત) નહોતો તો દાન, શીલ અને
તપ શેલડીના ફૂલની પેઠે નિષ્ફળ થાય છે. એવી શુભ ભાવના
અગૃત કરવાના આ આગળ કહેવામાં આવતા હેતુઓ છે. પ્રથમ
તે ૧૪ હેતુઓનાં નામ અંતકાર કહે છે. ૮૬

સમ્મત્તચરણશુદ્ધી । કરણજઓ નિગ્ગહો કસાયાણં ॥

ગુલ્લુલ્લામો દોમાણ । વિયડણા ભવવિગમો ચ ॥૮૭॥

વિણઓ વેયાવન્નં । મજ્ઞાયર્હં અણાયયણવાઓ ॥

પરપરિવાયનિવિત્તી । યિમ્યા ધમ્મે પરિજ્ઞા ચ ॥૮૮॥

૧ સમ્યક્ત્વ શુદ્ધિ, ૨ ચારિત્ર્ય શુદ્ધિ, ૩ ઈન્દ્રિયજ્ઞ્ય, ૪
કપાય નિગ્રહ, ૫ શુદ્ધ દુક્તવાસ, ૬ દોષ (અતિચારાદિક) ની આ-
લોચના અને ૭ ભવચેતસ્ય. ૮ વિનય, ૯ વેયાવચ્ચ, ૧૦ સ્વા-
ધ્યાયરતિ, ૧૧ અનાયતન લાભ, ૧૨ પરપરિવાદ (નિંદા)
નિવૃત્તિ, ૧૩ ધર્મેમાં સ્થિરતા અને છેવટે ૧૪ અનશન રૂપ
પરિજ્ઞા. ૮૭-૮૮

હવે તે દરેક હેતુઓનું વધારે સ્પષ્ટીકરણ અનુક્રમે

અંશકારણ પેતે કરે છે.

(દાર્ણાદ્યા.)

કિં સમ્મત્તં તં હુજ્જ । કિહણ કસ્સ વ ગુણા ચ કે તસ્સ ॥

કહ્ ભેયં અહઆરા । લિંગં વા કિં ભવે તસ્સ ॥

તેમાં (પ્રથમ) સમ્યક્ત્વ તે શું ? તે શી રીતે પ્રાપ્ત થાય ?
કાને પ્રાપ્ત થાય ? તેના શા શા ફાયદા છે ? તેના દેટલા ભેદ છે ?
તેના દેટલા અતિચાર છે ? તેમજ તેનાં લિંગં ક્યાં ક્યાં છે ? ૮૯

(પહિદારગાહા.)

અરિહં દેવો ગુરુણો । સુસાહણો જિણમયં મહ પમાણં ॥
 ઇચ્છાઈ સુહો ભાવો । સમ્મત્તં વિંતિ જગગુરુણો ॥૧૦॥

અરિહંત એજ દેવ, સુસાધુ એજ ગુરૂ, અને વીતરાગ-
 સર્વજ્ઞ કથિત એજ ધર્મ મારે પ્રમાણ છે, ઈસાંદિક જે શુભ ભાવ
 તેજ સમ્યક્ત્વે (સમકિત) છે, એમ જગગુરૂ જિનેશ્વરે કહેછે. ૯૦

ભમિઝણ અણંતાઈં । પુગલપરિયટ્ટસયસહસ્સાઈં ॥

મિચ્છત્તમોહિયમઈં । જીવા સંસારકંતારે ॥ ૧૧ ॥

પાવંતિ સ્વેઝણં । કંમાઈં અહાપવત્તકરણેણં ॥

ઉવલનાણ કહમવિ । અભિન્નપુવ્વં તઓ ગંટિં ॥૧૨॥

પ્રથમ તો મિથ્યાત્વ મોહિત મનિવાળા જીવો અનંત લક્ષ
 ગણે પુદ્ગલ પરાવર્તન સુધી સંસાર અટવીમાં ભ્રમણ કરીને
 ધંચના ધાળ ના ન્યાયે કથંચિત્ત યથાપ્રવૃત્તિ કરણ વડે (આ-
 શુભનિર્મિત સકળ કર્મની રિથિતિ પદ્યોપમના અસંખ્યાતમે ભાગે
 ન્યૂન એક કોટાકોટ આગરોપમ જેટલી કરી તેથી અધિક)
 કર્મની રિથિતિ ખપાવીને પછી પૂર્વે નહિ બેઠેલી થંથિ પાસે
 આવે છે. ૯૧-૯૨

ગંટિં મણંતિ મુણિણો । ઘણગગદોમપરિણ્ડસરૂવં ॥

જમ્મિ અભિન્ને જીવા । ન લહંતિ કયાવિ સંમત્તં ॥૧૩॥

નિવિર રાગદ્વેષની પરિણતિને જ્ઞાની પુરૂષો અંથિ કહે છે,
તે અંથિને બેઘા વિના છવો કદાપિ પણ સમકિત પાગી શ-
કતા નથી. ૯૩

ઉલ્લસિય-ગમ્ય-વિરયા । ધન્ના લહુકંમુણો મહપ્પાણો ।
આસન્નકાલભવસિદ્ધિ-યા ય તં કેદ્ મિંદંતિ ॥ ૧૪ ॥

જેમની વીર્ય શક્તિ અત્યંત ઉદ્વિસિત થઈ છે અને જે
અદ્ય સમયમાં સિદ્ધિપદ પામવાના છે એવા દોષક વિરલ હળવા
કર્મી મહાત્માઓ તે નિવિર રાગદ્વેષમય અંથિને બેઘી નાંખે છે. ૯૪

જે ઉણ અમલ્લજીવા । અણંતસો ગંદિદેસપત્તાવિ ॥
તે અકયગંઢીમેયા । પુણોવિ વટ્ટંતિ કંમાઈ ॥ ૧૫ ॥

પરંતુ જે અલભ્ય છવો છે તે તો અનંતીધાર તે અંથિ-
પ્રદેશ સુધી આવ્યા છતા અંથિને બેઘી શકતાજ નથી તેથી તેઓ
પુનઃ કર્મ વૃદ્ધિ કરે છે. ૯૫

તં ગિરિવરં મિત્તું । અપુલ્લવરણગવજ્જધારાણ ॥
અંતોમુદ્દુત્તકાલં । ગંતું અનિયાટ્ટિકરણંમિ ॥૧૬॥
પદસમયં સુજ્ઞંતો । સ્વવિઠં કમ્માઈં તથ્થ વહુયાઈં ॥
મિચ્છંતંમિ ઉદ્દને । સ્વીણે-ણ્ણંદમ્મિ ઉવસંતે ॥૧૭॥
સંસારગિમ્હત્તવિઓ । તત્તો ગોસીસચંદણુરસં વ ॥
અદ્દપરમનિચ્છુદ્ધકરં । તસ્સંતે લહ્હ સમ્મત્તં ॥૧૮॥

ન હોય અથવા પૂર્વે (અન્યગતિ યોગ્ય) આયુષ્ય બાંધી લીધું ન હોય તો અવશ્ય વિમાનવાસી (વિમાનિક) દેવયણે ઉત્પન્ન થાય છે, મતસ્ય ૬ સમકિતની અષ્ટા આરાધના કરનારની ૪૩૨ સદગતિજ થાય છે. ૧૦૨

અત્રલિયમંમત્તાણં । મુરાવિ આણં કુળંતિ ભર્ત્તાણ ॥

જહ અમરદત્તમજ્જાણ ॥ અહવ નિવવિક્કમાઈણં ॥ ૩ ॥

અગળ અમકિતવંતની દેવતાઓ પણ બક્ષિશી સેવા બદલે છે, અમરદત્તની ભાગો અને વિક્રમ નૃપતિની પેરે. ૧૦૩

‘ અમરદત્ત ભાર્યા અરિત. ’

તેના થઈ. પછી કંઈ જાની ગુરૂને પોતાના ઉપર
કેલું હતું કારણ પૂછતાં પૂર્વભવમાં પોતે પોતાની શોધને કેલું કે
આપેલું તેનું આ કૃપા છે, એમ જાણી વેદાંત પામી શિક્ષા અહીં
કરી દુઃકર તપ તપ તથા જ્ઞાનતા બળથી સકળ કર્મ બધાની
તે વિભાગયશા નાકપદને પામી. એવી રીતે અમરદત્તની
ભાગ્યે વિભાગયશાનું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર કહ્યું.

“વિક્રમ નૃપતિ ચરિત્ર.”

કુમુદપુર પતિ હરિનિલક નૃપાનિતા પુત્ર વિક્રમ નામે
શાંતનય પ્રાપ્ત થયે છતે વિષય મુખે બોગવતો છતો એકદા રોગ
વ્યાપ્ત થવાથી જાની ગુરૂને તેનું કારણ પૂછતાં પૂર્વ જન્મમાં કે-
દેલી મુનિદ્વયાથી નરકાદિક દુર્ગતિમાં બહુ કાળ બસીને પુત્ર
તરિક પુત્ર થઈ ત્યાં બાળ તપ તપીને અદિ રાજપુત્ર થયો છે,
એમ સાંભળી જાતિ રમણ જ્ઞાન પામી ત્રન ધારી આવક થયો.
પ્રથમ રોગ શાન્તિ મોટ મતિ મોટથી તેના માતા પિતાએ દેવ
બોળને મોટ માતેલી ડિંસા તરિક કરવાથી તે પક્ષે અનેક ઉપસર્ગ
કર્યો છતાં તેને દયા થઈમાં દૃઢ નિશ્ચયવાળો જાણી. તેના સરવથી
દેવે તુષ્ટમાન થઈ, તેના ઉપર પુણ્યની વૃદ્ધી કરી, તેના સદ્ગુણોની
ભારે પ્રશંસા લીધી. પછી દેવ સાન્નિધ્યથી સકળ પૃથ્વી સાધી, શ્રી
જિનશાસનની પ્રભાવના કરી, બહુ પુણ્યનાં કાર્ય કરી, અંતે શિક્ષા
ચલી, સકળ કર્મભળતો સર્વથા ક્ષય કરી, તે પરમપદનો ભોગી થયો.
‘ઇતિ વિક્રમ ચરિત્ર.’

अंनोमुहुत्तमिच्छंति । फागियं त्रैतिं हुज्ज गम्यन् ॥
 नेमिं अवहृपुग्गल-पग्गिद्धो नेन मंगामे ॥ ४ ॥

अनेमिन्नेन अणपपाय अणी पाणुं अण्णं अण्णित्त
 अपर्यं अनेमने अणं पण्यत्त पण्यत्तनशी अणित्त यण्णं पण्यत्त
 पाणुं अण्णं पण्यत्त नशी. १०४

लभ्भन्ति अमग्गमं पयाओ । मोहग्गस्सवकलियाओ ॥
 न य लभ्भइ मग्गत्तं । तण्डयं भवममुद्दम्म ॥ ५ ॥

ओणाअ अने इयशी ओणीत्त देव अण्णं अण्णं अण्णं
 पण्णं अणी अण्णं पाणुं लव अमुद्द यदी ता
 रत्तनी प्राप्ति अण्णं नशी. १०५

દુષ્ટનો સંદેહ); પાપાંડીઆનો પરિચય અને પાપાંડીઆની મુનિ
એ સમ્યક્ત્વના પાંચ અતિચાર પ્રયત્નવટે વર્તેલા થોડા છે. ૧૦૭

પિંડપ્પયાણ હુણણં । મોમમ્મહણાદં લોચ-કિચ્ચાદં ॥

વજ્જસુ કુલિંગિમંગં । લોહિઅતિથિયમુ ગમણં ચ ॥૮॥

પિંડપ્રદાન (પિતૃપિંડ), યજ્ઞ (અગ્નિનર્પણ), સોમ
અદાણ (ચંદ્રઅદાણ) આદિ શમ્ભરી સુર્યઅદાણ, સંક્રાન્તિ પ્ર-
મુખ્ય જોડિક કાર્ય તેમજ દુલિંગીનો સંગ તથા જોડિક તીર્થ
(પરમાર્થ) સ્થળ સ્થળ) માં પ્રમાણ કરવાનું તું ત્યજ. મનસખંડે
મિથ્યા વાસના માત્ર ત્યજવાની છે. ૧૦૮

મિચ્છત્તમાવિઉ ચિય । જીવો ભવમાયરે અણાયમિ ॥

દદ્ધચિત્તોવિ છલિજ્જહ । તેણ હમો નણુ કુસંગેહિં ॥૯॥

અનાદિ સંસારસાગરમાં પ્રથમતો જીવ મિથ્યાત્વ ભાવિ-
વત દોષ છે તેથી તે ગમે તેવો દૃઢ ચિત્તવાળો દોષ તો પણ નિષ્ઠે
દુસંગથી છળાઈ જાય છે. ૧૦૯

જસ્મ ભવે સંવેઓ । નિવ્વેઓ ઉવમ્મમો અ અણુકંપા ॥

અધિકં જીવાહસુ । નજ્જહ તસ્માથિય સંમત્તં ॥ ૧૦ ॥

જને સંવેગ (મોક્ષાભિલાષ), નિર્વેદ (ભવ વેરાગ્ય),
હિપશમ (ક્ષમા-સમતાભાવ), અનુકંપા (કંટાણાભાવ), અને
જીવાદિક તત્ત્વમાં આસ્તિત્વ (તત્ત્વઅદ્ધા) દોષ તેને સમ્યક્ત્વ
છે એમ જાણવું. તે શિવાય બીજાં પણ લિંગ કહે છે. ૧૧૦

સવ્વથ્થ ઉચિયકરણં । ગુણાણુરાઓ રહ્યં ય જિણવયણે ॥
અગુણેસુ અ મજ્ઝથ્થં । સમ્મદિદ્ધિસ્મ લિંગાઈ ॥ ૧૧ ॥

સર્વત્ર ઉચિત વર્તન, ગુણાનુરાગ, જિન વચનમાં રતિ
અને નિર્ગુણી ઉપર પણ મધ્યસ્થ ભાવ એ સમ્યક્ દૃષ્ટિનાં બી-
બાં લિંગ છે. ૧૧૧

એ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વ શુદ્ધિનું સમર્થન કરીને હવે
આરિય શુદ્ધિ દ્વાર કહે છે.

આરિયદ્વાર.

ચરણરહિયં ન જાયઙ્ । સમ્મત્તં મુસ્કમાહયં ઇકં ॥
તો જઙ્સુ ચરણકરણે । જઙ્ ઇચ્છામિ મુક્કમચિરેણ ॥ ૧૨ ॥

આરિય, (સદ્વર્તન) રહિત એકલું સમ્યક્ત્વ (તત્ત્વજ્ઞ-
જ્ઞાન) મોક્ષ દાયક થતું નથી માટે જે શિવ મોક્ષ મેળવવા ઇચ્છ-
તો હાયનેા ચરણ કરણ બ્રિજ ગુણ તથા ઉત્તર ગુણ સેવન કરવા
માં ઉત્તરમાથ થા ! ૧૧૨

કિં ચરણં કઙ્ મેયં । તદગ્ધિપડિવત્તિ વિહિપસુવણયા ॥
ઉમમ્મ-વવાગ્ધિ અ । તં કમ્મ ફલં વકિં તમ્મ ॥ ૧૩ ॥

આરિય તે શું ? એટલે તેનું સ્વરૂપ શું ? તેના કટકા બેદ
(પ્રકાર) છે ? તેને યોગ્ય (અધિકારી) જ્ઞાન ? તેને અંગીકાર
કરવાનાં વિધિની પ્રકાશના, ઉત્સર્ગ, અપવાદ વગેરે તેની શુદ્ધિ તે

ચારિત્ર દેશી સાધુને દેાય ? અને તે ચારિત્રનું શું દ્રશ્ય (સાધ્ય) છે ? એ સર્વ પ્રતિદ્રાષ્ટાનો અુક્ષાસો કરતા છતા અંતકાર પોતે જ કરે છે. ૧૧૩

સાવજ્જજોગવિરઈ । ચરણં ઓદેણ દેમિયં સમણ ॥

મેણ ઉ દુવિગણં । દેસે સવ્વે અ નાયવ્વં ॥ ૧૪ ॥

પાપ વ્યાપારથી વિરમવું તે ચારિત્ર, એમ તેનું સામાન્ય વક્ષણ શાસ્ત્રમાં કહેલું છે, તે ચારિત્ર દેશથી અને સર્વથી એમ બે પ્રકારનું કહેલું છે એમ જાણવું. ૧૧૪

દેસચરણં ગિહીણં । મૂલત્તર-ગુણ-વિગણ્ણો દુવિહં ॥

મૂલે પંચ અણુવ્વય । ઉત્તરગુણ દિસિવયાઈયા ॥ ૧૫ ॥

અહરથોનું દેશ ચારિત્ર મૂળગુણ અને ઉત્તર ગુણના ભેદથી બે પ્રકારનું છે. મૂળ ગુણમાં પાંચ આણુવ્રતો અને ઉત્તર ગુણમાં ગુણ વ્રતો છે. ૧૧૫

પંચય અણુવ્વયાઈ । ગુણવ્વયાઈં ચ હંતિ તિન્નેવ ॥

સિરકાયાઈં ચરો । સવ્વં ચિય હોઈ વારસહા ॥ ૧૬ ॥

આણુવ્રતો પાંચ છે, ગુણવ્રતો ત્રણ છે, અને શિક્ષાવ્રતો ચાર છે. સર્વે મળીને દેશ ચારિત્ર બાર પ્રકારનું છે. ૧૧૬

મૂલત્તરગુણમેણ । સવ્વચરણંપિ વન્નિયં દુવિહં ॥

મૂલગુણેસુ મહવ્વય । રાઈ-મોયણ-વિરમણં ચ ॥ ૧૭ ॥

મૂળગુણ અને ઉત્તર ગુણના બેદથી સર્વ ચારિત્ર પાત્ર એ પ્રકારનું કલ્પું છે. મૂળ ગુણોમાં પાંચ મહાવ્રતો અને છટું ચારિત્ર મોજન વિરમાય છે. ૧૧૭

પિંડવિસોદ્ધી મમર્દે । માવણ પડિમા ય ઇંદિયનિરોહો ॥
પડિલેહણ ગુત્તીઓ । અભિગ્ગહા ઉત્તરગુણેસુ ॥ ૧૮ ॥

ઉત્તર ગુણોમાં પિંડ વિશુદ્ધિ (નિર્દોષ આહાર વિધિ), પાંચ સમિતિ, ભાવના, (અનિત્યાદિક દ્વાદશ, મૈત્રી પ્રમુખ ચાર, અથવા પાંચ મહાવ્રતોની રૂપ ભાવાનાઓ છે તે) દ્વાદશ પરિમા, પાંચ ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ, પ્રતિ લેખન, ત્રણ ગુપ્તિઓ, અને અનેક પ્રકારના (દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ) અભિગ્રહોનો સમાવેશ થાય છે. ૧૧૮

इय एवमाइभेयं । चरणं सुरमण्यसिद्धिसुहकरणं ॥
जो अरिहइ धितुंजे । तमहं बुच्छं समामेणं ॥ १९ ॥

ઈત્યાદિક બેદવાળું આ ચારિત્ર જે દેવ મનુષ્ય સંબંધી સુખ તેમજ મોક્ષ સુખને સાધી આપનાર છે તેને અદ્યક્ષ કરવાનું જે યોગ્ય (આધિકારી) છે તે હું સંક્ષેપથી કહીશ. ૧૧૯

संवेगभाविअमणो । मम्मत्ते निच्चलो थिरपइन्नो ॥

विजइंदिओ अमाई । पन्नवणिज्जो किवालु य ॥ २० ॥

जइधम्ममि वि कुसलो । धीमं आणारुई सुसीलो अ ॥

विन्नाय तस्सरूवो । अहिगारी देसविरईण ॥ २१ ॥

સંવેગ, (તીવ્ર મોક્ષાભિલાષ) વડે ભાવિત, સમ્યક્ત્વમાં નિશ્ચય, રિચર, (દૃઢ) પ્રતિજ્ઞાવંત. હૃતેન્દ્રિય, નિર્માથી સુખે સમન્વતી શકાય છે તેવો અને કંટણાવંત, યતિધર્મમાં પણ કુશળ, બુદ્ધિમાન, આજ્ઞાકૃતિ, સુશીલ અને દેશ આરિત્વના સ્વરૂપનો બ્રહ્મ (ઉપસક્ષાગ્રથી અશ્વદ્રુતા, વિનયાદિક ગુણથી શોભિત) દેશ-વિરતિનો અધિકારી છે. ૧૨૦-૧૨૧

પાણ દુન્તિ જોગા । પવ્વજ્ઞાણ વિ તિચ્ચિય મણુસ્સા ॥

દેસ કુલ્લાહ સુદ્ધા । વહુ સ્વીણપ્પાય કમ્મસા ॥ ૨૨ ॥

અદ્ધારસ પુરિમેસું । વીમં ઇચ્છીસુ દમ નપુંસેસું ॥

જિણ પઢિકુટ્ટત્તિ તઓ । પવ્વાવેડં ન કપ્પંતિ ॥૨૩॥

પ્રાયઃદેશ વિરતિને જે યોગ્ય છે તે મનુષ્યો પ્રવ્રજ્ઞા (સર્વ આરિત) દેવા યોગ્ય હોય છે. વિશેષમાં દેશ કુળાદિક શુદ્ધ અને જેનાં કર્મ બહુ શ્રીળ પ્રાય થઈ ગયા હોય તે આરિત્વને યોગ્ય છે. પુરુષ વર્ગમાં ૧૮, સ્ત્રી વર્ગમાં ૨૦ અને નપુંસક વર્ગમાં ૧૦ પ્રકાર જિનોએ નિર્ધાર્યા છે. માટે તેને પ્રવ્રજ્ઞા દેવી કહ્યે નહીં તેમાં પ્રથમ પુરુષના ૧૮ પ્રકાર કહે છે. ૧૨૨-૧૨૩

વાલે હુદ્દે નપુંસે ય । કીવે જહે ય વાહિણ ॥

તેણ ગયાવગારી ય । ઉમત્તેય અદંસણે ॥ ૨૪ ॥

દાસે હુદ્દે અ મૂદે અ । અણુત્તે જુંગિણ ઇઅ ॥

ઉવદ્ધણ અ મયણ । સેહનિષ્ફેહિયાર્દ ય ॥ ૨૫ ॥

इय अद्वाग्म भेया । पुग्मिस्म तहिथियाइ ते चव ॥
 गुन्विणि मवाल्बन्ला । दुन्नि इमे हुंति अन्नेवि ॥२६॥

સેવી, આશિષામિત્ર, દ્વાર્ગચિદ્ર, અને આચાર્ય એ તથા પ્રકારના
નપુંસક સંસ્કૃત પશિમામી દેવાથી સાધુઓએ દીક્ષા દેવા આ
શાસ્ત્ર કળા છે. ૧૨૭-૧૨૮

વદ્ધિર્ વર્ષિર્ ચેવ । મનઑમદિઽવદ્ધા ॥

દમિમત્તે દેવમત્તે ઑ । પદ્માવિજ નપુંમર્ ॥ ૨૭ ॥

વર્ષિત, વર્ષિત. મન અને આધિવંદ ઉપદન, કષ્ટિ
તપસ્વીવંદ શ્રમ, અને દેવ શ્રમ । આપથી એવી અવસ્થાને પ્રાપ્ત
થયેલ) એવા ૭ પ્રકારના નપુંસકને પ્રવચ્યા આથી શકાય કારણ
કે તે કામદેવમાદથી રહિત હોય. ૧૨૯

મહિલામહાવો સુરવત્ત મેઓ । મિદિં મહંતં મઝઆ ય વાળી
સમદયમુત્ત-મફેળગં ચ । ય્યાણિ ભુપંડગલ્લસવણાણિ ૩૦

ઉપર બનાવેલા તથા પ્રકારના નપુંસકમાં પંડકના ૭
વક્ષાંશો અંધકાર કહે છે. સ્ત્રી સ્વભાવ (પુરુષાકાર છતાં સ્ત્રીના જેવા
સ્વભાવ), શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શના ભેદ હોય (એટલે
તે સર્વ વિવક્ષણ હોય), યુરુપ ચિન્દ્ર મ્હોટું હોય, વાણી મૃદુ
હોય, સ્ત્રીની જેમ મૃત સ્પર્શ હોય અને તે ક્ષીણ વગરનું હોય
એ ૭ વક્ષણ કહ્યાં છે. ૧૩૦

વાલાદ્દોસરહિઓ । ઉવદ્ધિઓ — — નિ — — — — — ॥

તં તસ્મ પડત્તાલો-અણસ્સ હ

વિનયવંત અને નિશ્ચે મંગળકારી (દેવ, ગુરુ, સંઘ વિગેરેની પૂજા ભક્તિ કરનાર) શિષ્ય નિર્વિઘ્ને ચારિત્ર પાળી શકે માટે નિ-
મિત્તાદિક અંગીકાર ઉપયોગ કરી તેને સુપ્રશસ્ત (ગિનચૈત્ય-કીર-
વૃક્ષાદિક સમીપ) ક્ષેત્ર (સ્થળ) માં દીક્ષા દેવી. ૧૩૪

इय एवमाइ विहिणा । पाएण परिकिऊण छमासं ॥
पव्वजा दायव्वा । सत्ताणं भवविरत्ताणं ॥ ३५ ॥

આ આદિક વિધિવડે પ્રાયઃ છ માસ સુધી પરીક્ષા કરીને
ભવવિરક્ત ભવ્ય આત્માને દીક્ષા દેવી. એ સર્વ વિરતિ સામાયિક
અંગીકાર કરવાનો વિધિ બતાવ્યો. ૧૩૫

હવે મહાવ્રત આરોપવાનો વિધિ અંશકાર દર્શાવે છે.

विहिपडिवन्नचरित्तो । ददधम्मो जइ अ वजभीरूय ॥
तो मो उवह्विज्जइ । वण्णु विहिणा इमो सो उ ॥ ३६ ॥

વિધિ સહિત ચારિત્ર અંગીકાર કર્યો છતે એ તે ચારિત્ર-
ધર્મમાં નિશ્ચળ હોય અને પાપથી દૂરતો હોય તો તેને વિધિવત્ત
ઉપસ્થાપના આપવી. એટલે મહાવ્રતારોપ કરવો તે વિધિ આ
સુગમ છે. ૧૩૬

पटिए अ कहिअअहिगय । परिहारुछावणाइ सोकण्णो ॥
छजीवघायविरओ । तिविहं तिविहेण परिहारी ॥ ३७ ॥

દશ વૈકલ્પિકતા પદ્ય જીવનિકાય અધ્યયન પર્યંત સૂત્ર અ-

સાંભળીને સર્વ આવધ (પાપ) વ્યાપારના પરિહારી સાધુઓ તેમાં
કેમ શિયળ હોય ? નજ હોય ? પપર

વારાણસીમાં વસતા ધનદત્ત શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર નાગદત્ત
નામે મહાસાંભાવ્યશાળી ધર્મ મર્મનો જાણકાર છે. એકદો આગમાં
આસતાં રાજનું પડી ગયેલું કુંડળ રજરેલુંથી ઢંકાયેલું પોતે જોયા
છતાં લીધું નહીં પણ ચક્રિત થઈ અન્ય માર્ગે આદ્યો. વસુદત્તે
તે જોયા લીધું, અને અવસર પામી નાગદત્તને અપાય પાડવા
જ્યારે નાગદત્ત પૌપથમાં કાકરમેંઝામુદ્રાએ ઉભો હતો ત્યારે
તેના ગળે બાંધીને રાજને તે વાન જાણાવી. રાજએ તેને તેવીજ
અવસ્થામાં ત્યાં મંગાવી બહુ પેરે ઘૂંચ્યું પણ તેણે પૌપથ પાર્યા
પછી પણ વસુદત્તને અનર્થ થવાના ભયથી સત્ય હકીકત રાજને
જાણાવી નહિ, તેથી રાજએ ભારે વિડંબનાપૂર્વક તેને વધ સ્થાનકે
મોકલ્યો પણ તેના સત્ત્વ અને સહના પ્રભાવથી શાસન દેવતાએ
શાળિ સિંહાસન રૂપ અને પ્રહાર આભૂષણ રૂપ કરી દીધા. ધર્મની
મોટી ભારે પ્રભાવના થઈ. રાજએ આવી નાગદત્તનો ભારે સ-
ત્કાર કર્યો અને વસુદત્તને દેશનિકાલ કર્યો. અનુક્રમે નાગશ્રીને
પરણી ચિરકાળ પર્યંત વિષય મુખ ભોગવી અંતે વૈરાગ્યથી સ્ત્રી
સાથે દીક્ષા લઈ નાગદત્ત સ્વર્ગે ગયો. આવત્ મોક્ષ પામશે.

નવગુર્તીર્હિ વિસુદ્ધં । ધરિજ્ઞં વંમં વિસુદ્ધપરિણામો ॥

સન્નવવયાળવિ પવરં । સુદુદ્ધરં વિસયલુદ્ધાણં ॥ ૫૩ ॥

સર્વ વ્રતોમાં શ્રેષ્ઠ અને વિષયલુપ્તને અતિ દુર્ધર એવું

અભ્યર્ચ્ય વિચરત્ પારિણામ પોષે નત્ત ગમિત્તિ નાદાત્ત નત્તે નિર્મળ
પોષે પાપનં. ૧૫૩

દેવેસુ વીયગર્ઓ । ચાર્ગિર્ત્તી ઉત્તમો સુપત્તેસુ ॥

દાણાણ-મમયદાણં । વયાણ વંમન્નવયં પવરં ॥ ૫૮ ॥

જેમ સર્વ દેવોમાં વીતરાગ ઉત્તમ છે, સુપાત્રમાં સારું
(નિયંત્ર) મુનિ ઉત્તમ છે, દાનમાં અભયદાન ઉત્તમ છે તેમ સર્વ
વ્રતોમાં અભ્યર્ચ્યવ્રત ઉત્તમ છે. ૧૫૪

ધરત વયં ચરત તવં । મહત્ત દુહં વમત્ત વણનિગુંજેસુ ॥

વંમન્નવયં અધરંતો । વંમા વિહુ દેહ મહદ્દામં ॥ ૫૯ ॥

ગમે તે વ્રત ધરે, તપ તપો, દુઃખ સંહાર, વનના નિકું-
જમાં જઈ વસે। પણ અભ્યર્ચ્યને નહિ ધારણ કરતો અત્મા પણ મને
હસવા યોગ્ય લાગે છે. મતક્ષય કે અભ્યર્ચ્ય વિના બધાં વ્રત, તપ,
કષ્ટ રૂપ છે અને અભ્યર્ચ્યવટે તે સર્વે સાર્યક છે તેથી અભ્યર્ચ્ય
વિના અત્મા પણ મને રૂચતો નથી. ૧૫૫

જં કિંચિ દુહં લોણ । રૂપરલોત્તમવંપિ અરૂપમહં ॥

તં સત્ત્વં ત્રિય જીવો । અણુમુંજર મેહુણામત્તો ॥૬૦॥

જે કંઈ આલોક અને પરલોક સંબંધી અતિ દુસ્સહ
દુઃખ છે, તે સર્વ દુસ્સહ દુઃખ મૈથુન (વિપય ભોગ) માં આસક્ત
જીવ જરૂર અનુભવે છે. ૧૫૬

નેદંતુ નિમ્મલાદં । ચરિઆદ સુદંમણમ્ મહરિમિણો ॥
તદ વિમમસંકહેસુ વિ । વંભવયં જમ્મ અસ્થવલિયં ॥૫૭॥

મુદરશન મદરિના નિર્ગથ ગરિયનું સદુદ્ધાર બચ્ચવનો
અનુભાવ કરે. ૬૦ અભયન બારે વિપવ સંયોગમાં પણ અ-
ભયસિન રાખી શક્યો. ૧૫૩

મુદરયાત્રમાં પણ ઉત્તમ પ્રકારે શીલ વતનું સંરક્ષણ
કરવામાં ચતુર મુદરશન શેઠ. જેના શીલના પ્રભાવથી ગરિયનું
સિંદાસન થયું, અને પ્રદાર આપવા રૂપ થઈ ગયા, તેમજ પ-
ત્રેની બારે પ્રભાવના થઈ; તેમનું અગ્નિ ઉપદેશમાળાદિક અ-
થોમાં મુપ્રસિદ્ધ છે.

વંદામિ ચરણજુયલં । મુણિણો મિરિથૂલભદ્રમામિસ્મ ॥
જો કમિણમયંગીણ । પહિઓ વિ મુદ્દે ન નિદ્દામિઓ ૫૮

મુનિ શ્રીચૈત્યભદ્ર સ્વામીના ચરણ મુગળને હું ભક્તિથી
વંદું છું કે જે કાળી નાગવૃન્દા મુખ ઉપર પડ્યો હતો નિરાપાધ
રહ્યા. ૧૫૮

જઈ વહમિ કહવિ અથ્યં । નિર્ગંથં પવયણં પવન્નોવિ ॥
નિર્ગંથત્તે તો મા-મણમ્ મહલ્લત્તણં કુણમિ ॥ ૫૯ ॥

નિર્ગંથ શાસનને પ્રાપ્ત થયા છતાં નિર્ગંથપણમાં જો કાંઈ
રીતે (કાંઈ પ્રકારનો) અર્થ-પરિવ્રત રાખીશ તો તું શાસનની
મહીનતાને કરીશ. ૧૫૯

તં મદ્લણા ઉ સચ્ચે । મણિયા મૂલં પુણમ્ભવલયાણં ॥
તો નિર્ગંથો અચ્ચં । સવ્વાણચ્ચં વિવજ્જિજ્ઞા ॥૬૦॥

એવી રીતે કરવામાં આવતી શાસન મલીનતા પુનઃ પુનઃ
સંસાર ઉત્પત્તિરૂપ વેલિનું ચૂળ કારણભૂત કહેલી છે. તેથી સર્વ
અનર્થ રૂપ અર્થ-પરિગ્રહને નિર્ગંથે સજી દેવો બેઠાએ. ૧૬૦

જહ ચક્કવટ્ઠિરિદ્ધિં । લહ્ધંપિ ચયંતિ કેહ સુપ્પુરિસા ॥
કો તુ અસંતેસુવિ । ધણેસુ તુચ્છેસુ પહિવંધો ॥ ૬૧ ॥

જ્યારે કોઈ સત્પુરુષો ચક્રવર્તી સંબંધી શિક્ધિ સ્વાધીન
છતી પણ ત્યજી દે છે તો પછી તને અછતા એવા પણ તુચ્છ
અર્થમાં શો પ્રતિબંધ નડે છે ? ૧૬૧

બહુવેરકલહમૂલં । નાઝ્ઞણ પરિગ્ગહં પુરિસસીહા ॥
સસરીરેવિ મમત્તં । ચયંતિ ચંપાઉરિપહુવ્વ ॥ ૬૨ ॥

પરિગ્રહને બહુ વેર અને ક્લેશના કારણ રૂપ બાણીને
સિંહ પુરુષો ચંપાપુરીના સ્વામીની પેરે સ્વશરીરપરનો મમત્વ
પણ ત્યજી દે છે. ૧૬૨

“ ચંપાપુરી સ્વામી કીર્તિચંદ્ર નૃપ ચરિત્ર. ”

ચંપાપુરીમાં કીર્તિચંદ્ર રાજા રાજ્ય કરે છે તેનો સમ-
રવિજય નામનો લઘુબંધુ યુવરાજ પદે છે. એકદા વર્ષાકાળે કીડા
ધેં રાજા પ્રમુખ નાવ ઉપર આફઠ થઈ કીડા કરવા લાગ્યા. એ-

ટલામાં નદીમાં એવું મોટું પૂર આવ્યું કે નાવાઓ જૂદી જૂદી દિશાઓ તરફ વહી ગઈ, અને જોત જોતામાં રાજાની નાવા અ-
દૃશ્ય થઈ ગઈ. તે નાવા દૂર ગતી માર્ગમાં કાંઈ વૃક્ષના શ્રેણે અથ-
વા કાંઈ રહી એટલે રાજા પ્રમુખ તેમાંથી ઉતરી કાઢે આવ્યા;
ત્યાં નૃપતિએ નદીની બેઅડમાં ડટાઈ ગયેલું મળિરતનનું નિધાન
દેખ્યું. તે પોતાના બાકને બોલાવી બતાવ્યું. તે જોતાંજ બાકની
નિયત બગડવાથી તેણે નૃપતિને મારવા સાદસ યા કર્યો. તે યા
વાંચીને અર્થને અનર્થનું કારણ જાણી તે મળિરનિધાનને એમનું
એમ અનામત મૂકી પોતે ચાલી નીકળ્યા. યુવરાજ નિધાન તરફ
જેવું નો તેના કમબાજથી તેની નજરે પડ્યું નહિ. નૃપતિ જ્ઞાની
મુરને તેનું કારણ પૂછી સાંભળી બવવિરક્ત થઈ દીક્ષા મૂકી સદ્-
ગતિ પામ્યા; અનુક્રમે મદાવિદેહ લેવમાં અવતરી માક્ષપદ પામશે.

“ઇતિ કીર્તિચંદ્ર નૃપ કથા.”

पञ्चरक्त नाणिणो विदुः । निमिभक्तं परिहरन्ति वहमूलं ॥
लोइयमिद्धंतेसु वि । पडिमिद्धमिणं जओ भणियंदर
वंमाइतेअसंभूयं । भाणुं जंपंति वेअवी ।
पुट्टं करेहिंतो तस्स । सुहं कम्मं समायरे ॥ ६४ ॥

પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની (અવધિ, મનઃપર્યવ અને કેવળજ્ઞાની) પણ
દ્વિંસા મૂળ સત્તિબોજનનો પરિહાર કરે છે અને લૌકિક સિદ્ધા-
ન્તમાં પણ તેનો પ્રતિપેદ કર્યો છે, કહ્યું છે કે વેદના જાણુ પુરૂષો

કહે છે કે સૂર્ય, ચંદ્રાદિકના તેજથી ઉત્પન્ન થયેલ છે, તેથી તે સૂર્યના કિરણો બહાર નિકળે છતે (સૂર્યોદય થયે છતે) શુભ કાર્ય કરવું. ૧૬૩-૧૬૪

રિસીહિં મુત્તં મઙ્ગણહે । પુવ્વણહે તિઅસેહિ ય ।

અવરણહે પિયરેહિં । માયં મુંજંતિ દાણવા ॥ ૬૫ ॥

રૂપિ જનો મધ્યાન્હે જમે, દેવતાઓ પહેલે પહેલે જમે પિતૃલોકા (પૂર્વજો) પાછલે પહેલે જમે અને દાનવો સાંજે જમે. ૧૬૫.

સંજાણ જસ્સવરસ્સેવેહિં । મુત્તમેવં જહ કમં ॥

સવ્વેલાવહ્કમ્મં । રાઓમુત્તમમોયણં ॥ ૬૬ ॥

સંધ્યા સમયે યક્ષ અને રાક્ષસો જમે એમ સદુનો ભોજન સમય યથાક્રમ કહે છે (તેથી સિદ્ધ થાય છે કે) સર્વ વેળા વ્યતિ ક્રાંત રાત્રી ભોજન એ અભોજન છે. (મનસળ કે રાત્રી ભોજન સર્વથા વર્જ્ય છે.) ૧૬૬.

ન વાહુઈ ન વા ન્હાણં । ન મઘ્ઘં દેવયચ્ચણં ॥

દાણં વા વિહિયં રા-ઓમોયણં તુ વિસેસઓ ॥ ૬૭ ॥

આહુતિ, સ્નાન, શ્રાદ્ધ, દેવાર્ચન, દાન અને વિશેષતઃ (ખાસ કરીને) ભોજન એટલાં વાનાં રાત્રીમાં કરવાંજ નહીં. ૧૬૭

इय अन्नाणवि वज्जं । निमिभत्तं विविहजीववहजणयं ।
-छजीव-ह्रिअ-रयाणं । विमेमओ जिणमयठियाणं ६८

વિવિધ છવનો વધ કરનાર રાત્રી ભોજન ન્યાયે સમ્યક્ત્વ રહિત—અજ્ઞાની છવોને પણ વળ્યું છે તો સર્વ છવતુ રહિત કરવામાં રક્ત એવા જન મતીઓને તે વિશેષે વળ્યું સમજાયું. ૧૬૮.

इह लोगंमि वि दोसा । रविगुत्तस्सव भवंति निसिभत्ते
परलोए सविमेसा । निदिष्टा जिणवरिदेहिं ॥ ६९ ॥

રવિગુપ્તની જન્મ આ લોકમાં પણ રાત્રિ ભોજન કરત પ્રગટ દોષ (વિવિધ વ્યાધિ પ્રમુખ) સંભવે છે અને પરલોકમાં તે તેથી અનેક દોષો જિનેશ્વરેએ કહેલા છે એમ સમજી સૂઝ ભીરૂ (પાપ ભીરૂ) જનોએ રાત્રિ ભોજનનો સર્વથા પરિહાર કરવે અને વિશેષે સંતોષ વૃત્તિ ધારવી. ૧૬૯.

“ રવિગુપ્ત ચરિત્ર. ”

રવિગુપ્ત એક શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર અત્યંત વિષય શુદ્ધ છતે પાવન ગર્વિતપણે આખી રાત્રી છટે ચોક ચાટામાં પણ ખાધા કરતો હતો, ધર્મોત્સાહોની નિંદા કરતો હતો કે તે આપડા રસમ શું જાણે ? એમ કરતાં એકદા રાત્રી ભોજનથી તેના શરીરમાં ભાં વ્યાધિ ઉત્પન્ન થયો તેથી મરીને ત્રીજી નરકે ઉત્પન્ન થયો, અંતે તેને અનંત કાલ પર્યંત સંસારમાં પર્યટન કરવું પડ્યું. એ વાં મુખ્યાર્થીએ અવશ્ય સૂચ્યમાં લેવી !

अलमिथ्यपसंगेणं । रत्निवज्ज महव्वयाइं जत्तेणं ॥

अइहुसहमज्जियाइं । स्यणाइं दरिद्व-पुरिसुव्व ॥ ७० ॥

પ્રસન્ન થઈ કહેવા લાગ્યો કે એ ધર્મ બહુ સુંદર છે, મને પણ મારા યોગ્ય ધર્મ બતાવો ! એમ કહેવાથી સંગત મુનિએ તેને ઉપદેશ દીધો તેથી તેણે શ્રદ્ધા યોગ્ય ધર્મ અંગીકાર કર્યો. આવી રીતે સજ્જનોએ પણ ભાષા સમિતિવંત થવું ! એ પ્રમાણે સંગત સાધુનો વ્યતિકર કહ્યો.

આહારોવહિસિજ્ઞં । ઉગ્ગમઉપ્પાયણેસણાસુદ્ધં ॥

ગિન્હદ્ અદીણહિઅઓ । જો હોઈ સ. એસણાસમિઓ ૮૩

આહાર, ઉપપદિ અને ઉપાશ્રય (પ્રમુખ) ને ઉદ્ગમ, ઉત્પાદના અને એપણા દોષને વર્જી નિર્દોષ અદીન પ્રતિએ ગ્રહે એવો ને ખૂબ કરે તે એપણા સમિતિવંત સમજવો. ૧૮૩.

આહાર-મિત્ત-કજ્જે । સહ સચ્ચિય જોવલંઘઈ જિણાણં ॥
કહ સેસગુણે ધરિહી । સુદુદ્ધરે સો જઓ મણિયં ॥૮૪॥

આહારમાત્ર પ્રયોજને ને જિનેશ્વર પ્રભુની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરે તો પછી તે કાપર સુદુર્ધર બ્રહ્મચર્યાદિ શેષ ગુણોને શી રીતે ધરી શકશે ? ને કારણ મારે કહ્યું છે કે- ૧૮૪.

જિણસાસણસ્સ મૂલં । મિલ્લવાયરિયા જિણેહિં પન્નત્તા ॥
ઇત્થ પરિતપ્પમાણં । તં જાણસુ મંદસદ્ધીઅં ॥૮૫॥

જિન શાસનનું મૂળ (તત્ત્વ) એ છે કે મુનિએ નિર્દોષ આહાર ગવેથી લેવો, એમ જિનેશ્વરોએ ફરમાવ્યું છે. એ કાર્યમાં

અનિવાર્ય, કામના ઉપજનનારૂં, મંદોષ, ક્ષોભ, સંભવ
વિનાશુ તેમજ અદરશચનોગિત (દે, મે, આપો, બેસો, બેઠા
ધત્યાદિક) વચન-બાપા સગિનિવંત બોલે નહિ. ૧૮૧.

ન વિરુદ્ધાઈ લોચરિઈ । વાહિજિઈ જેણ નેય પરલોડ ॥
તહ નિઠણં વત્તવં । જહ મંગયસાદુણા મળિયં ॥૮૨॥

જેમ લોક મગીદાનો બાંધ ન થાય, તેમજ પરલોક સં
બંધી ક્ષિતને બાંધા ન પડેવે, તેમ સંગત સાધુની ગેર નિષ્ણ-
તાવાળું (હકાવાળું બરેલું) વચન બોલવું. ૧૮૨.

“સંગત સાધુનું ચરિત્ર.”

કોઈક ગરબમાં સિદ્ધાન્તમાં મુનિપુરુ મહાગુણવંત સંગત
નામના સાધુ વર્તે છે, સુર મહારાજ સાથે વિચરતાં કોઈક નગરમાં
આવ્યા. ત્યાં પરચક્રનો બચ થવાનો નિમિત્તના બળથી જાણી શુ-
દ્ધે જ્ઞાન સાધુને નિમિત્તે સંગત મુનિને તે નગરમાં ચૂકી બીજા
બધાને અન્યત્ર વિદાર કરાવ્યો. શત્રુઓએ આવી નગરને રૂંધ્યું.
સંગત સાધુ નિર્દોષ આપદ અને આહાર અર્થે બહાર નીકળ્યા.
સેનાનીએ તેમને પૂછ્યું કે તમે ક્યાંથી આવો છો ? મુનિએ ક્ષોભ
રહિત કહ્યું કે નગર થકી, ત્યારે તે નગર સંબંધી બધી ખાતમી મુનિને
પૂછવા લાગ્યો. પણ મુનિએ નીડરપણે કહ્યું કે એવી વાત કહેવાનો
મુનિનો આચાર નથી. સેનાનીએ ઘણી ધમકી આપી જણાવ્યું કે
તમે હેરિક છો, મુનિએ કહ્યું કે અમે હેરિક નથી પણ સાધુ છીએ.
પછી સ્પષ્ટ રીતે ક્ષોભ વગર મુનિનો આચાર જણાવવાથી સેનાની

પ્રસન્ન થઈ કહેવા લાગ્યો કે એ ધર્મ બહુ સુંદર છે, અને પાપ મારા
ગોચર ધર્મ બતાવે ! એમ કહેવાથી સંગત સુનિએ તેને ઉપદેશ
દીધો તેથી તેણે શુદ્ધ થઈ યોગ્ય ધર્મ અંગીકાર કર્યો. આવી રીતે
સન્નિહોએ પાપ બાપા સમિતિવંત થવું ! એ પ્રમાણે સંગત
સાધુનો વ્યતિકર કહેતા.

આહારોવહિસિજં । ઉગ્ગમઉપ્પાયણેસણાસુહં ॥

ગિન્દહ અદીણહિઅઓ । જો હોઇસ ઇમણાસમિઓ ૮૨

આહાર, ઉપપાદિ અને ઉપાશ્રય (પ્રભુષ) જે ઉદ્દગમ,
ઉત્પાદના અને એપણા દાપને વર્ણ નિર્દોષ અદીન પ્રતિએ ગ્રંથ એવો
જે ખપ કરે તે એપણા સમિતિવંત સમજાવે. ૧૮૩.

આહાર-મિત્ત-કજે । સહ સન્નિય જોવલંબહ જિણાણં ।
કહ સેસગુણે થરિહી । સુદુહરે સો જઓ મણિયં ॥૮૪॥

આહારમાત્ર પ્રયોજને જે જિનેશ્વર પ્રભુની આજ્ઞાનું ઉદ્દેશ-
ધન કરે તો પછી તે કાયર સુદુધર બ્રહ્મચર્યાદિ શેષ ગુણોને શી
રીતે ધરી શકશે ? જે કારણ મારે કહ્યું છે કે- ૧૮૪.

જિણસાસણસ મૂલં । મિલ્લાયરિયા જિણેહિં પન્નત્તા ॥
ઇય્થ પરિતપ્પમાણં । તં જાણસુ મંદસહ્ચીઅં ॥૮૫॥

જિન શાસનનું મૂળ (તત્ત્વ) એ છે કે સુનિએ નિર્દોષ
આહાર ગવેથી લેવો, એમ જિનેશ્વરેએ ફરમાવ્યું છે. એ કાર્યમાં

જે મુનિ ખેદ વહે છે તે અંયમ માર્ગમાં મંદ શ્રદ્ધાવાન છે
એમ સમજવું. ૧૮૫.

જહ નરવણ્ણો આણં । અઙ્કમંતા પમાયદોસેણં ॥

પાવંતિ વંધવહરો-હલ્લિજ્જમરણાવમાણાં ॥ ૮૬ ॥

તહ જિણવરાણ આણં । અઙ્કમંતા પમાયદોસેણં ॥

પાવંતિ દુગ્ગાપહે । વિણિવાય સહસ્મકોઢીઓ ॥ ૮૭ ॥

જેમ નરપતિની આજ્ઞા અતિક્રમનાર લોટા પોતાના પ્ર-
માદ દોષથી બંધ, વંધ, રોધ (કેદ) અને અવયવાદિકના છેદ પ્ર-
મુખ્ય મરણાંત કષ્ટને પામે છે, તેમ જિનેશ્વર પ્રભુની આજ્ઞા અતિ-
ક્રમનાર પ્રમાદ દોષથી દુર્ગતિના રસ્તે સહસ્ર કોટિવાર વિનિપાત-
નેજ પામે છે. ૧૮૬-૧૮૭

જો જહવ તહવ લલ્લુહું । ગિન્હઈ આહારઉવહિમાઈયં ॥

સમણગુણવિપ્પમુક્કો । સંસારપવટ્ટુઓ મણિઓ ॥ ૮૮ ॥

આહાર, ઉપાધિપ્રમુખને જે જેમ તેમ (સ્વેચ્છાથી) પ્રાપ્ત
કરી લે છે તે શ્રમણ (નિઃશંક) માર્ગથી દૂર છતાં સંસારની વૃદ્ધિ
કરનાર કલ્હો છે. ૧૮૮

વળસમ્મ-ધમ્મરૂઝમાઝ્યાણ । સાહૂણ તાણ પણઓહં ॥

કંઠઙ્ઠિયજીણહિં વિ । ન એસણા પિલ્લિયા જેહિં ॥ ૮૯ ॥

તે ધનશર્મ અને ધર્મરૂચિ પ્રમુખ સાધુઓને હું પ્રણામ

કેં છું કે લેખણે મરણાંત કષ્ટ પ્રાપ્ત થયે હતે પણ એવાના સ-
ચિતિ વિરાધી નહિ. ૧૮૬

“ ધનશર્મ અને ધર્મરૂચિ ચરિત્ર. ”

ધનશર્મ એ એક શ્રેષ્ઠ પુત્ર વૈરાગ્યથી દીક્ષા ગ્રાપ્ત ગ્રીષ્મ
રતુમાં શુદ્ધ સાથે વિચરતો હતો તે વખતે આરણ્યમાં અત્યંત તૃ-
પાથી પિડીત થવાથી આગળ આજવાને અશક્ત થયો. માર્ગમાં
બહુજા ધીમી ગતિથી દ્વિરતાં શીતળ જળથી બરેલી નદી આવી.
પરંતુ પ્રાણાન્ત કષ્ટે પણ તે સચેત જળ પોતે પીધું નહિ. શુભ
ધ્યાનથી મરીને ને વૈમાનિક દેવ થયો. અવધિજ્ઞાનથી પૂર્વભવનો
વ્યતિકર જાણી ‘આરા મરણથી મુનિઓને ખેદ ન થાઓ’ એટલા
ખાંડ મુનિઓને વૈદિય રૂપથી મળીને તેમને સંતોષિત કર્યા.

હતિ ધનશર્મ કથા.

મહાતપસ્વી ધર્મરૂચિ આણુગારને એકદા અદ્ભુત તપ
કરી આરણ્યમાં આજતાં પારણે શુદ્ધ તૃપાથી પિડીત થયેલા વન-
દેવતાએ દીક્ષા, તે વનદેવતાએ મનુષ્યત્વ રૂપ પારી તે મુનિને
કાંગિડ આપવા માંડ્યા હતાં પોતાની વિચક્ષણતાથી દેવ માયા
જાણીને તે અદ્વિત કરી નહિ. તેથી પ્રગટ થઈ વનદેવતાએ તે મુ-
નિની ભારે પ્રશંસા કરી તો પણ ગર્વરહિત રહેલા તે મુનિ સકળ
કર્મને અંપાવી શિવ પદ પામ્યા. એ પ્રમાણે ધર્મરૂચિ આણુ-
ગારની સંક્ષેપથી વાત કહી.

પડિલેહિઝણ સમ્મં । સમ્મં ચ પમજ્ઞિઝણ વચ્ચૂણિ ॥
ગિન્હિજ્ઞ નિરકવિજ્ઞ વ । સમિઓ આયાણસમિર્ઘ ૧૦

આદાન નિક્ષેપણ સમિતિવંત (સાધુ-પુરૂષ) પ્રથમ સ-
મ્યગ રીતે દૃષ્ટિ પડિલેહિઝણ કરી પછી પૂંજી પ્રમાર્જને વસ્તુ
અહણ કરે અથવા નીચે સ્થાપે. ૧૯૦

જઈ ઘોરતવચ્ચરણં । અસકળિજ્ઞં ન કીરણં ઈન્દ્રિ ॥
કિં સક્કાવિ ન કીરઈ । જયણા સુપમજ્ઞણઈયા ॥૧૧॥

ન બની શકે એવું ઘોર તપ આચરણ જે ન કરી શકાય
તેા સુખે બની શકે એવી સુપ્રમાર્જનાદિક જયણા કરવામાં કેમ
ઉપેક્ષા કરવી થતે ? ૧૯૧

તમ્હા ઉવરુત્તેણં । પડિલેહણપમજ્ઞણાસુ જઈયવ્વં ॥
ઈય દોસે સુગુણેસુવિ । આહરણં સો મિલજ્ઞ મુણી ૧૨

તે માટે ઉપયોગ સહિત પ્રતિલેખન પ્રમાર્જન કરવા કા-
ળજી રાખવી. આ સંબંધી ગુણ દોષમાં આર્ય સોમિલમુનિનું
દૃષ્ટાંત જણાવું. ૧૯૨

“ આર્ય સોમિલમુનિનું ચરિત્ર. ”

સોમિલ નામના એક મુનિ ગુરૂની આજ્ઞાથી પાત્ર પ્રતિ-
લેખના કરી તે ઉંચાં રાખી કંઈક કાર્ય માટે ગયા હતા. કાર્ય પૂરું
થયે છતે ભિક્ષા માટે જતાં તે સોમિલને પાત્રાં પુનઃ પ્રતિલેખનાનું

સાધુએ કહેવાથી આ પાત્રાં દુઝાણાં પડિલેલાં છે એમ કહેવાથી તેનાં તેવાં ઉપેક્ષા ભરેલાં વચનથી રૂઢ થયેલા દેવતાએ પ્રગટ થઈ તેને ઉપાસ્યા દીધાં, તેથી તે પ્રતિલેખન ક્રિયામાં અધિકાધિક સાવધાન રહેવા લાગ્યો. ઇતિ સોમિલમુનિ દૃષ્ટાંત.

આવાયાઈ-વિરહીણ । દેસે સંપેહણાઈ પરિસુલ્લે ॥

ઉચ્ચારાઈ કુળંતો । પંચમસમિયં સમાણે ॥ ૧૩ ॥

આપાત, (લોકાત) આવાગમન જ્યાં થતું હોય) તેમજ સંલોક (લોકો દૂરથી દેખી શકે એવાં સ્થળ) ટાળી શુદ્ધ નિર્દોષ સ્થંદિલ ભૂમિમાં વડીનીતિ તથા લઘુનીતિ કરતો સાધુ પાંચમી પારિશાપનિકા સમિતિને આરાધે છે. ૧૬૩

ધમ્મમ્હમાઈણો રૂઢ । આહરણં માહુણો ગયપમાયા ॥

જેહિં વિસમાવડસુવિ । મળમાવિ ન લંઘિયા ઇસા ॥ ૧૪ ॥

ધર્મરૂચિ પ્રમુખ પ્રમાદરહિત સાધુઓતું અત્ર ઉદાહરણ લેવું કે જેમણે વિષમ આપનિયોગે મનથી પણ એ સમિતિતું ઉલ્લંઘન કર્યું નથી. ૧૬૪

“ધર્મરૂચિ મુનિતું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર.”

દોષક ગચ્છમાં ધર્મરૂચિ નામના મુનિ પ્રતિલેખનક્રિયામાં પ્રાણાન્તે પણ પ્રમાદ કરતા નથી. અન્યદા સંધ્યા સમયે સ્થંદિલ પ્રતિલેખના કરવી ચૂકી જવાથી, રાત્રીમાં લઘુનીતિની શંકા થતાં પોતાના થયેલા પ્રમાદને લઈ જીવદયાની ખાતર

તેના રોગ કરી રખા છે. અને પોતાના આત્માને હોય પછી ત્યાં
 આવવાનું રહેવા સમજી છે. એવા તેના ચત્તાથી વાળમાન એવો
 આસન દેવતાએ પ્રભાત વિદ્યુર્ભ. એટલે આપણે સ્થાપિત અમિને
 પદીકેલી અપુરુષાંકા ટાળી. પછી નરન અંગદાર પચારી જવાથી
 તે અપી દેવમાયા જાણી મુનિ સ્વપ્રભાતને નિંદના અને દેવ
 આનંદથી પણ ગર્વ નહિ ધરતા અંગમમાં ત્યાં આવવાનું
 વર્તી અનુક્રમે શક્ય કરીને શય કરી શિદ્ધિ પદને પ્રાપ્ત થયા.
 હંતિ ધર્મરૂપિ મુનિ દુષ્ટાંત.

અકુમલમણો નિરોહો । કુમલસમ ઉર્ઘ્વણં તદ્દેગત્તં ॥

इय निद्रिअमणपसरा । मणयुत्तिं विंति महरिसिणो ॥१५॥

અકુશળ (સાવધ) મનના નિરોધ અને કુશળ (શુભ)
 મનનું ઉદ્દીરણ તથા ચિત્તની અકાચતા થાય તેમ પ્રવર્તવું એ મનો-
 ગુપ્તિ છે. એમ સકલ વિકલ્પાતીત-નિર્વિકલ્પ અભાધિવાંત જિ-
 નેશ્વરો કહે છે. ૧૬૫.

अवि जलहीवि निरुज्झइ । पवणोवि खलिज्जए उवाएणं ॥

मन्ने न निम्मिओ चिय । कोवि उवाओ मणनिरोहे ९६

ઉપાયવટે સમુદ્રનો રોધ કરી શકાય છે અને પવનને પણ
 ખાળી (ડાઘી) શકાય છે; પણ મન નિરોધ કરવાનો કાંઈ અદ્ધ
 ભૂત ઉપાય દોષને નિર્માણ કર્યો જણાતો નથી. ૧૬૬.

चिंतइ अचित्तिणिज्जं । वच्चइ दूरं वि लंघइ गुरुं पि ॥

गुरुआणवि जेण मणो । भमइ दुरायारमहिलव्व ९७

જિનવયળમહાવિજ્ઞા । સહાઈણો અહવ કેહ સપ્પુરિસા
રૂંમંતિ તંપિ વિસમિવ । પહિમાપહિવન્ન-સહુવ્વ ॥૧૮॥

કેમકે મન નહિ ચિંતવવા યોગ્ય (પરત્તી પ્રમુખ) વસ્તુને
ચિંતવે છે, દૂર જાય છે; સમુદ્ર અને દૂંગરને જાળંગી જાય છે;
અરે મહાન્ પુરુષોનાં પણ મન દૂરાચારી સ્ત્રીની પેરે ભગ્યા કરે
છે. અથવા કેટલાક સત્પુરુષો જિનવચન રૂપ મહાવિદ્યાની સહા-
યથી (વિપથરના) વિપની જન્મ મનને પણ પ્રતિમા પ્રતિપત્ત
(જિનદાસ) શ્રાવકની પેરે નિરૂંધે છે. ૧૮૭-૧૮૮.

“ જિનદાસ શ્રાવક ચરિત્ર. ”

જિનદાસ શ્રાવક એકદા પોપંથ ગ્રહી શૂન્ય ધરમાં કાઉ-
સ્સગ ધ્યાને રહ્યા હુતો તેવામાં ત્યાં તેની સ્ત્રી કાઈ અન્ય પુરુ-
ષની સાથે રમવા માટે આવી, અંધારામાં તેણીએ સ્વભર્તાને
જાણ્યો નહિ, ખીલાયુક્ત પાયાવાળો પલંગ ઢાળી યથેષ્ટ રમવા
લાગી. એક તીક્ષ્ણ ખીલો જિનદાસનાજ પગ ઉપર આવ્યો તે
પગને ચીરી ભૂમિમાં પેસી ગયો, તેથી તીવ્ર વેદના થયું; તે વેદના
અદીનપણાથી સહી, પવિત્ર જિનવચનનું અવલંબન કરી શુદ્ધ
અધ્યવસાય સહીત કાળ કરી વૈમાનિક દેવપણે ઉત્પન્ન થયો.
જ્યારે ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેલા શ્રાવક પણ મનનો આવી રીતે જાય
કરે તો સાધુ જનોએ એથી અધિક મનોજાય કરવો ઘટે છે. ઇતિ
જિનદાસ શ્રાવક કથા:

મુનિને (પોતાના સંસાર પક્ષી) માતા પિતાદિક મળ્યા. તેમણે
 વંદનાદિક કરી બાદ આગ્રહ કરી મુનિને પાછા વાળ્યા, માર્ગમાં
 ગોદાએ તેમને પકડી ઘુટી લીધા. ત્યાં પદ્મીપતિને મુનિરાજની
 માતાએ કહ્યું કે મને છરી આપ કે જેથી રતનોને કાપી નાંખું.
 પદ્મીપતિએ તેનું કારણ પૂછવાથી તે વૃદ્ધાએ કહ્યું કે મેં જાતે
 રતન પાન કરાવેલા આ સાધુએ નમને વાળ્યા જેવા છતાં મને
 પ્રથમથી નિવેદન કર્યું નહિ. મુનિને તેનું કારણ પૂછતાં મુનિએ
 કહ્યું કે યાદી પણ શ્રદ્ધા પ્રસંગ વાતો શ્રીકૃતેશ્વરાએ નિષેધી છે
 તો તે જિન વચનનો અનાદર કરી હું સ્વજનનું કાર્ય શી રીતે
 કરું ? આ વાતથી પ્રસન્ન થઈ પદ્મીપતિએ સહુને છોડી મૂક્યાં.
 મુનિ પણ સહુને સહુપદેશ કર્યો અન્ય સ્થળે વિદ્યાર કરી ગયા. એવી
 રીતે અન્ય મુનુકુળોએ પણ વચનગુપ્તિ આદરવી.

“ઈતિ ગુણુદત્ત સાધુ દર્શનત્.”

જો દૃઢગૃહો ઇવ । દેહો અમંજમેસુ વટ્ઠંતો ॥
 નાણંકુમેણ રૂમઙ્ઠ । સો મન્નઙ્ઠ કાયગુત્તત્તિ ॥ ૨ ॥

દુષ્ટ મન્નેન્દ્રની પેઠે અસંયમ માગેમાં પ્રવર્તતા દેહને જાન
 રૂપ આંકુશ વડે દમવામાં આવે તે કાયગુપ્તિ કહેવાય છે. ૨૦૨.

કુમ્મુલ્લ સયા અંગે । અંગોવંગાઙ્ઠં ગોવિઙ્ઠં ધીરા ॥
 ચિટ્ઠંતિ દયાહેઙ્ઠં । જહ મગ્ગપવન્નઓ સાહુ ॥ ૩ ॥

કુમ્મુલ (કાયબા) ની પેઠે સદા સ્વદેહમં

ગોપની રાખી ધીર પ્રક્રમે દયાને માર્ગ માર્ગ પ્રપન્ન સાધુની પંડે
પ્રવર્તે છે. ૨૦૩.

“ માર્ગ પ્રપન્ન સાધુ ચરિત્ર. ”

કોઈએક મુનિરાજ સાર્યની સાથે નિગરના દત્તા, તે સાર્ય
ધાસવાળા સ્થાનમાં પડાવ નાંખી રહ્યા, સાધુને પોતાને રહેવા
ચોગ્ય સ્થાનક નહિ હોવાથી કષ્ટથી એક પગ રહી શકે એવા નિ-
ર્દોષ સ્થળમાં એક પગે ધ્યાનમાં લીન થઈ ઉભા રહ્યા પાણુ નિલ
તુપ માત્ર પાણુ બીજી બૂમિ વાપરી નહિ. તેમના સસ્ત્રથી તુષ્ટ-
માન થયેલા ઈંદ્રે પ્રશંસા કરી, તે સાંભળી કોઈક દેવ ચળાવવા
આવ્યો, વ્યાઘ્રતુંડે ડપ ધારી ફાળ મારી મુનિ ઉપર ધસ્યો પાણુ
મુનિ લગારે કોણ પામ્યા વગર ત્યાંજ ઉભા રહ્યા, તેથી દેવ પ્રગટ
થઈ સ્તુતિ કરી ખમાવી સ્વસ્થાનકે ગયો. તો પાણુ ગર્વે રહિત તે
મહામુનિ સ્વધ્યાનમાં સમાહિત રહી સકળ કર્મ ખપાવી ભોક્ષપદ
પામ્યા. ઇતિ માર્ગ પ્રતિપન્ન સાધુ દૃષ્ટાંત.

इय निम्मलवयकलिओ । समिई-गुत्तीसु उज्जुओ साहू
तो सुत्तं अथ पोरिसि । कमेण सुत्तं अहिज्जिजा ॥४॥

એ પ્રમાણે નિર્મળ વ્રત સહિત સમિતિ શુષ્ઠિ પાળવામાં
ઉદ્યુક્ત (ઉજ્જમાળ થયેલો) સાધુ સૂત્ર પોરપી અને અર્થ પોરપીના
અનુક્રમ પ્રમાણે શાસ્ત્ર સિદ્ધાન્તનો અભ્યાસ કરે. ૨૦૪.

तंमि अहीए विहिणा । विसेसकयउज्जमो तवविहाणे ॥
दव्वाइअपडिअद्धो । नाणादेसेसु विहरिजा ॥ ५ ॥

ત્રિવિધ પૂર્વેક શાસ્ત્ર અભ્યાસ કર્યો હતે વિવિધ તરો વિધા-
નમાં વિશેષે ઉચ્ચગતંત બની દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવમાં પ્રતિ-
બંધ રહિતપણે જુદા જુદા દેશોમાં મુનિએ વિચર્યું ! તે પ્રતિબંધ
દ્રવ્યથી આવકાદિકમાં, ક્ષેત્રથી નિર્વાત (પવન વગરના) સ્થાના-
દિકમાં, કાળથી શરદાદિક ઇતુમાં, અને ભાવથી શરીર અવયવા-
દિકમાં જેમકે આ ગ્રીષ્મ ઇતુમાં અદિગ્ન રહીયે તે શરીરને સુખ
રહેશે. મુનિનો એવો આચાર છે કે સર્વત્ર સમભાવ રાખી પ્રતિબં-
ધ રહિત વિચર્યું. ૨૦૫.

પહિવંધો લહુઅત્તં । ન જણવયારો ન દેસવિન્નાણં ॥
નાર્ણાઈણ અવુટ્ટી । દોમા અવિહારપરકંમિ ॥ ૬ ॥

(પ્રતિબંધ રહિત પામે) વિહાર નહિ કરવાથી (અંકુશ
રહેતાં) રાગદ્વેષાદિક દોષોની ઉત્પત્તિ થાય, સ્વલ્પધુતા થાય, તેમ-
જ શોષાપકાર, દેશ વિજ્ઞાન, તથા જ્ઞાન વૃદ્ધિ થઈ શકે નહિ. ૨૦૬.

ગયણંવ નિરાલંબો । હુજ્જ ધરામંડલં વ સવ્વસહો ॥
મેસુવ નિપ્પકંપો । ગંભીરો નીરનાહુવ્વ ॥ ૭ ॥
ચંદુવ્વ સોમલેસો । સૂસુવ્વ ફુરંતઉગ્ગતવતેઓ ॥
સીહુવ્વ અસંસોમો । સુસીયલો ચંદણવણં વ ॥ ૮ ॥

(આત્મવેદી મુનિ) ગગનની જેમ નિરાલંબી, પૃથ્વી-
પેરે સહનશીલ, મેઢની જેવા નિપ્પકંપ, સમુદ્રની જેવા ગંભીર

દ્રની જેવા સૌમ્ય દેશાત્મન, સુર્પની જેવા રકુણાત્મન ઉચિત
ત્યાગી, સિંહની પેરે અશોભ્ય અને ગંદનના વનની જેમ સુ-
ત્ર પ્રકૃતિવંત હોય. ૨૦૭-૨૦૮.

પણુવ્વ અપહિવદ્ધો । મારુંડવિહંગમુવ્વ અપમત્તો ॥
હવહુવ્વ વયારો । સારયમલિલં વ સુદ્ધમણો ॥૧॥

તેમજ મુનિ પવનની પેરે પ્રતિબંધ રહિત વિગરનાર,
સિંહપંખીની પેરે પ્રમાદ રહિત, મુખ વધુની પેરે વિકાર વર્જિત,
તે શરદ્ જળની પેરે શુદ્ધ હૃદયવાળા હોય. ૨૦૯.

જિજ્ઞ મચ્છરં પરગુણેસુ । તહ નિયગુણેસુ ઉકરિસં ॥
ણં પરિવજ્જસુ । સુહમીલસ્સ મંમગિં ॥ ૧૦ ॥

પરગુણમાં મત્સર, તેમજ નિગુણમાં ઉત્કર્ષ કરવો નહિ,
તે સુખ શીલ જનોનો સંસર્ગ (પરિચય) દૂરથીજ ત્યજવો, મ-
ન્ય કે તે કદાપિ લગાડે કરવો નહિ. ૨૧૦.

પાસથો ઓસન્નો । કુસીલ સંસત્તનીઅ અહાલંદો ॥
પહિં સમાઇન્નં । ન આયરિજ્ઞા ન સંમિજ્ઞા ॥ ૧૧ ॥

પાસથા, ઉસન્ના, કુશીળ, સંસક્ત અને યથાચ્છંદી
ધ્રુવે જિનાજ્ઞાને ઉત્સંધી સમાચરેલું કાર્ય આત્માર્થિ સાધુએ
તે આદરેલું નહિ, તેમજ તેને પ્રશંસલું નહિ! પાસથાદિકનું
વરૂપ પ્રવચન સારોધ્યાર પ્રમુખ અન્ય અંથો થકી જાણી લેવું!
મણીને પોતે તેવે પ્રસંગે વિવેકથી વર્તવું. ૨૧૧.

પિજં ભયં પઓસો । પેસુન્નં મચ્છરો રૂઢાસો ॥

અરૂંકલહો સોગો । જિણેહિં સાહૂણ પઢિકુદ્ધો ॥૧૨॥

પ્રેમં, (સ્વજનાદિકમાં) ભય, પ્રદ્રેષ, પૈશૂન્ય (ચાડી) મચ્છર, રતિ (છટ સંયોગે હર્ષ) હાસ્ય, અરતિ (અનિષ્ઠ સંયોગે ખેદ) કલહ, શોક એ સર્વવાનાં સાધુઓને શ્રીજિનેશ્વરેએ નિષેધ્યાં છે. મતલબ કે તે દોષો સાધુઓએ સેવવા નહિ. ૨૧૨.

વંદિજંતો હરિસં । નિંદિજંતો કરિજ્ઞ ન વિસાયં ॥

ન હિ નમિઅનિંદિઆણં । સુગઈં કુગયં ચ વિંતિ જિણા

મુનિજન વંદાતાં હર્ષ ન કરે, અને નિંદા કરાતાં ખેદ ન થરે, કેમકે નમાયેલાની સુગતિ અને નિંદા કરાએલાની દુર્ગતિ થાય એવો નિયમ નથી. એમ કહેવાની મતલબ એ કે મુનિએ નિંદા, સ્તુતિ કરનાર, માન અપમાન આપનાર તેમજ સ્વજન અને અન્ય જનો એ સહુ ઉપર સદાય સમદૃષ્ટિ રાખી વિચરવું, નિરંતર અંતરવૃત્તિ-અંતરલક્ષ્ય ઉપયોગ રાખીને સંયમ પાળવું ! ૨૧૩.

અપ્પા સુગઈ સાહઈ । સુપઉત્તો દુગઈં ચ દુપઉત્તો ॥

તુદ્ધો રુદ્ધો અપરો । ન સાહઓ સુગઈંકુગઈંણં ॥ ૧૪ ॥

આત્માને સન્માર્ગમાં પ્રવર્તાવ્યાથી તે સદ્ગતિ આપે છે અને ઉન્માર્ગમાં વર્તાવ્યાથી દુર્ગતિ આપે છે. ખાટી બીજ તૃહ્યા રૂઢ્યા છતાં કંઈ સદ્ગતિ કે દુર્ગતિ આપી શકતાં નથી. મ

ખીજે બહાર નહિ જોતાં અંતર્માંજ જોય પોતાનીજ ખૂંટો સુધારી
 શુદ્ધ નિર્મળ થવું જોજ ખડું નિજ કર્તવ્ય છે. ૨૧૪.

લહુકમ્મો ચરમતણૂ । અણંતવિરિઓ સુરિંદ પળઓવિ
 સબ્બોવાયવિહિન્નૂ । તિયલોયગુરુ મહાવીરો ॥ ૧૫ ॥
 ગોઆલમાઈણહિં । અહમેહિં ઉર્ડરિણ મહાધોરે ॥
 જડ સહજ તહા સમ્મં । ઉવમગ્ગપરીમહે મઝ્ઝે ॥ ૧૬ ॥
 અમ્મહારિમા કહં પુણ । ન સહંતિ વિસોહિઅવ્વ ઘણકંમા
 રહ્ય ભાવંતો સમ્મં । ઉવમગ્ગપરીમહે મહસુ ॥ ૧૭ ॥

તો આ ભાવનાને તે થતી અસ્તિત્વે શીઘ્ર યાત્રી દેવી ! ૨૧૮

મયલદુહાણાવાસો । ગિહિવાસો તથ્ય જીવ મા રમસુ ॥

જં દુસમાઈ ગિહિણો । ડયરંપિ દુહેણ પૂરિંતિ ॥ ૨૧૯ ॥

કે ૨૧૯ ! સકળ દુઃખના નિવાસ રૂપ શુદ્ધવાસમાં તું રતિ
કરે આંકિતને આ દુઃખના કાળમાં શુદ્ધરૂપો પોતાના હૃદયને પણ
દુઃખે ભરે છે. ૨૧૯

જલલવતરલં જીયં । અથિગ લલ્લિ વિમંયુરો દેહો ॥

તુચ્છા ય કામભોગા । નિવંચણં દુરકલસવાણં ॥૨૦॥

જાનના અથ હોય રહેલા જળખિંદુની જેવું ઇવિત ભે-
તત્તેનામાં પૂરું થઈ જાય છે, તેમજ સફળી ચપળ-અસ્થિર છે,
દેહ કામભંગુર છે અને કાળો ગમે દુઃખોને દેનારા વિષય ભોગો
તુચ્છ-અસાર છે. ૨૨૦

કો ચક્રવટ્ટિરિહિં । ચડ્ડં દાસત્તણં સમહિલસઈ ॥

કો વસયણાઈં મુત્તું । પરિગિન્હઈ ઉવલસંઢાઈં ॥૨૧॥

ચક્રવર્તીની રિહિ મૂકીને દાસપાણું ડાળું (મૂખ) આંગી
લે ! અને શ્રેષ્ઠ રત્નોનો ત્યાગ કરીને ડાળું પથ્થરના કટકાઓતું
ચડાવું કરે ? ૨૨૧

નેરહઆણવિ દુરકં । જિજ્ઞહ કાલેણ કિં પુણ નરાણં ॥

તા ન ચિરં તુહ હોહી । દુરકમિણં મા ॥ મિ

એમ સમગ્ર પ્રજા આત્માથી બહિર્ભૂત એવા અવિદ્યુદ્ધ આલંબનમાં રતિ કરવી નહિ, પણ જ્ઞાનાદિક ગુણની વૃદ્ધિ કરનાર જે જે આલંબન હોય તે તે આલંબન જિનોક્ત વિધિ મુજબ મેહ-ણ કરવું, પણ સ્વમતિ કલ્પના વડે નહિ. ૨૩૬.

જ્ઞાનાદિક વૃદ્ધિદારી આલંબન કયાં કયાં તે અંશકાર પોતેજ જણાવે છે.

કાઠં અછિત્તિં અહવા અહીઠં । તવોવિદ્યાણેય ઉજ્જમિસ્સં
ગચ્છં ચ નીઈં ઇઅ સારહસ્સં । સાલંબસેવી સમુવેદં મુસ્સવં

તીર્થવ્યુરછેદ ન થાય તેમ હું પ્રયત્ન કરીશ, અથવા હું શ્રુત અભ્યાસ કરીશ, તપો વિધાન માટે ઉદ્યમ કરીશ અથવા શાસ્ત્ર નીતિથી ગચ્છની સારવાર કરીશ; એ પ્રમાણે ગુણદાયક આલંબનોને સેવનાર સાધુ મોક્ષને પામી શકે છે. ૨૩૭.

સાલંબણો પઢંતો । અપ્પાણં દુર્ગમેવિ ધારેદ્ ॥

ઇય સાલંબણસેવી । ધારેદ્ જઈં અસદ્ધમાવં ॥ ૨૮ ॥

જેમ દુર્ગમ ખાડ વિગેરેમાં પડતાં વૃક્ષાદિકનું પુષ્ટ આલંબન લેનાર પોતાનો બચાવ કરી શકે છે તેમ પૂર્વીક્ત રૂઢાં આલંબનને સેવનાર સાધુ જે અશઠભાવ (નિષ્કપટ વૃત્તિ-નિર્દોષતા) નું સેવન કરે તો તે સ્વપરતું હિત સાધી શકે છે. એ પ્રમાણે પુષ્ટ આલંબનને નિર્માથીપણે સેવવામાં ગુણ જણાવ્યો. ૨૩૮.

જયણા (યતના) વંત અને શાસ્ત્ર વિધિ સંયુક્ત ગીતા-
ર્થવડે અશક્ય પરિહારે જે છવ વિરાધના થઇ જાય તે અધ્યાત્મ
વિશુદ્ધિ યુક્ત હોવાથી તેમને અશુભકર્મની નિર્જરણે માટે થાય ।
મતલબઠે તેવી વિરાધનાથી સાગેલું ચત્કિંચિત્ કર્મ શીઘ્ર નષ્ટ થઈ
જાય જેમકે પ્રથમ સમયે બાંધે બીજે સમયે નિર્જરે અને ત્રીજે
સમયે કર્મ રહિત બને. પ્રખર અધ્યાત્મ વિશુદ્ધવંત માટે એવી
શાસ્ત્ર મર્યાદા છે. ૨૪૧.

જે જતિઆ ય હેઝ । ભવસ્મ તે ચેવ તત્તિઆ મુરકે ॥
ગણનાઈયા લોગા । દુળ્હવિ પુત્રા ભવે તુલ્હા ॥૪૨॥

રાગદ્વેષ અને અજ્ઞાન યુક્ત છવોને જે ભવવૃદ્ધિના હેતુઓ
છે તેજ હેતુઓ સમતા ભાવી જ્ઞાન-વિવેકી જનોને મોક્ષને માટે
થાય છે. અને તે ભવમોક્ષ સંબંધી હેતુઓની ગણના કરતાં અસં-
ખ્યાત લોકાકાશ પ્રદેશવડે (અન્યૂનાધિક) પૂર્ણ અને પરસ્પર
તુલ્ય થાય છે. છવ અનંત છતાં હેતુ અસંખ્ય હોવા તે અધ્ય-
વસાય સ્થાનની અપેક્ષાએ સમજવા. ૨૪૨.

ફરિયાવહિયાઈયા । જે ચેવ હવંતિ કંમવંધાય ॥
અજયાણં તે ચેવ ઓ । જયાણ નિલ્વાણગમણાય ॥૪૩॥

ગમનાગમન, ભોજન, શયન પ્રમુખ જે (ક્રિયા) અજ
યણાવંતને કર્મ બંધ લાણી થાય છે તેજ ક્રિયા જયણાવંતને કર્મ
નિર્જરાવડે મોક્ષને માટે થાય છે. ૨૪૩.

एगंतेण निसेहो । जोगेसु न देसिओ विही वा वि ॥
दलियं पप्प निसेहो । हुज्ज विही वा जहा रोगे ॥४४॥

ગમનાગમન, ભોજન, શયનાદિક વ્યાપારોમાં જિનોએ એકાંત નિષેધ કે એકાંત આદેશ કર્યો નથી. પણ જેમ રોગમાં જીવ દ્રવ્યને પામીને વિધિ નિષેધ કરવામાં આવે છે, એટલે અમુકને અમુક પ્રકારના જ્વરમાં સદૈવ અમુક વસ્તુની છૂટ આપે છે. ત્યારે અન્યને જૂદાજ પ્રકારના સંયોગોને લઈ તેવાજ જ્વરમાં તે વસ્તુનો નિષેધ કરે છે, તેમ અત્ર પણ જિનો તથાવિધ સંધયણ વિનાના છતાં શાસ્ત્ર અભ્યાસમાં પ્રવૃત્ત થયેલા સાધુને અતિ આકરાં તપનો નિષેધ કરે છે, અને સ્નિગ્ધ આહારાદિકની આજ્ઞા આપે છે, ત્યારે દૃઢ સંધયણ વાળા સાધુને આશ્રી તેજ કર્મરોગની વિદીત્સામાં તેથી જૂદાજ બતાવે છે. અથવાતો એકજ જીવ દ્રવ્ય આશ્રી દેશ કાલાદિકના ભેદથી કાર્ય ભેદ બતાવે છે. ૨૪૪.

अणुमित्तोवि न कस्सइ । वंधो परवस्थुपच्चया भणिओ ॥
तहवि य जयंति जइणो । परिणामविसोहिमिच्छंता

કોઈને પરવસ્તુ પ્રત્યય (બાહ્ય અર્થ કારણે) કશે બંધ કે મોક્ષ થતો નથી પણ પોતાના પરિણામથીજ બંધ કે મોક્ષ થાય છે. તેપણ પરિણામ વિશુદ્ધિને ઇચ્છતા મુનીશ્વરો પ્રાણાતિપાત વિરમણાદિક વિષયોમાં યત્ન કરે છે, તે યુક્તજ છે. ૨૪૫.

जो पुण हिंसाययणे—सु वट्ठई तस्स नणु परीणामो ॥
दुद्धो न य तं लिंगं । होइ विसुद्धस्स जोगस्स ॥४६॥

અને જે (આપમતિથી) હિંસાદિક કાર્યમાં પ્રવર્તે છે તેનો પરિણામતો દુષ્ટજ સમજવો હિંસાદિક સ્થાનકોમાં વર્તવું એ વિશુદ્ધ પરિણામવંતનું લક્ષણ નથી. ૨૪૬.

પડિસેહો અ અણના । એમંતેણં ન વન્નિયા સમણ ॥

એમા જિણાણ આણા । કજ્જે સચ્ચેણ હોઅવ્વં ॥ ૪૭ ॥

(જોડે) સિદ્ધાન્તમાં એકાંત વિધિ કે નિષેધ ઉપદિશ્યા નથી પણ જે સમયે કરવા યોગ્ય હોય તે કરતાં નિર્દેશ-દંભરહિત વર્તવું એ તો ખાસ જિન આજ્ઞા છે. ૨૪૭

દોમા જેણ નિરુજ્ઞંતિ । જેણ સિજ્ઞંતિ પુવ્વકંમાઈ ॥

સો સો મુરકોવાઓ । રોગાવસ્થાસુ સમણં વ ॥૪૮॥

જેનાથી દોષોનો નિગ્રહ થાય એટલે કે દોષોનું શમન થાય, તેમજ પૂર્વકર્મનો ક્ષય (નિર્જરા) થાય, તેને રોગાવસ્થામાં ઔપચ સમાન મોક્ષોપાય સમજવો. ૨૪૮.

વહુ-વિચ્ચર-મુસ્સગ્ગં । વહુયર-મુવવાય-વિચ્ચરં નાઉં ॥

જેણ ન સંજમહાણી । તહ જયસુ નિજ્જરો જહ ય ૪૯

ખડુ વિસ્તારયુક્ત ઉત્સર્ગ (વિધિમાર્ગ) ને તથા અતિ ખડુ વિસ્તારયુક્ત અપવાદ (નિષેધમાર્ગ) ને જાણી, જેમ સંયમની હાનિ ન થાય, તેમજ જેમ કર્મ નિર્જરા થાય, તેમ હે ભદ્ર! તું પ્રયત્ન કર! ૨૪૯.

સામન્નેણુસ્મગ્ગો । વિસેસિઓ જો મ હોઈ ઉવવાઓ ॥
તાણં પુણ વાવોરે । ણમ્ વિહી વન્નિઓ સુત્તે ॥ ૫૦ ॥

સામાન્યપણેજ જે માર્ગ કહ્યા હોય તે ઉત્સર્ગ, જેમકે
જાવરી કરવા ગયેલાએ ક્યાંય બેસવું નહિ; અને વિશેષિત કહ્યા
હોય તે અપવાદ, જેમકે નપરવી, જ્ઞાન, (વ્યાધિયસ્ત) તેમજ
જરાથી જર્જરિત દેહવાળા સાધુને (તથા પ્રકારના કારણે યોગે)
કવચિન્ બેસવું પણ કહ્યે. તે ઉત્સર્ગ અને અપવાદનો વ્યાપાર
(ઉપયોગ) કરવામાં શાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે વિધિ દર્શાવ્યા
છે. ૨૫૦.

ઉસ્સગ્ગે અવવાયં । આયરમાણો વિરાહઓ હોઈ ॥
અવવાણ પુણ પત્તે । ઉસ્સગ્ગ નિસેવઓ મહીં ॥ ૫૧ ॥

ઉત્સર્ગ સમયે (દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલાદિક અનુદ્ધસ સંયોગે)
જે અપવાદ સેવે તો તે નિષ્કારણ આપમતિથી અપવાદ સેવનાર
સંયમ વિરાધક સમજાયો. અને અપવાદ અવસર (તથા પ્રકારના
પ્રતિદ્ધ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલાદિ યોગ) પ્રાપ્ત થયે છતે ઉત્સર્ગ આદરે
તેમાં ભજના સમજવી. એટલે કોઈક વિશુદ્ધમાન્ પરિણામવંત
તો આરાધક થાય. અને બીજો હીયમાન (પડતા-મલીન) પરિ-
ણામવંત વિરાધક થાય. મતલબઁ અપવાદ સેવવાની જરૂરજ હોય
તેવે પ્રસંગે પ્રભુ આજ્ઞાએ નિષ્કપટપણે તેમ કરતાં હાનિ નથી
જેમકે તેનું સાધ્ય તે સંયમનું ગમે તેમ કરીને રક્ષણ કરવામાંજ

સમાય. પણ એવે સમયે કોઈક આનિ ધૈર્યવંત, દેહાદિક બદલ
વસ્તુ ઉપરનો આદ્ય ત્યજીને અપવાદને ન પણ એવે અને વિશુદ્ધ
પરિણામથી સંયમનો આરાધક થાય એ વાત પણ સંબવિત છે
તેમ વાત અંધકાર વધારે રમણ કરતા છતા કહે છે. ૩- ૨૫૧.

કિહ હોહી મહાઅવ્યો । સંવયળથીજુઓ મમઅ્યોઓ ॥
અરિસઓ ઉવવાણ । ઉસસગ નિમેવઓ સુદ્ધો ॥૫૨॥
હાગો ઉ વિરોહૈ । અમમઅ્યો જં પરીસહે મહિડં ॥
થીહસંવયળેહિં તો । અગયરેળંવિ સોહીળો ॥ ૫૩ ॥

અપવાદના અવસરે ઉત્સર્ગ સેવનારની શીરીતે બચના
સમજવી ? તેનો ખુલાસો એવો છે કે ઉત્તમ (બસિષ્ઠ) સંધયાળુ
(શરીરનો આધાર) વાળો, તથા સંયમમાં સ્થિરતા યુક્ત તેમ
જ પરિસદ્ધ ઉપસર્ગ સદન કરવા સમર્થ (બળવાન) તેવા
જન કદાપદિક સાધુ જાણી જોઈને અપવાદ સેવવાને બદલે
ઉત્સર્ગ સેવે તો કર્મ નિર્જરા કરી શકે. (એટલે આરાધક થઈ
શકે.) પણ બીજે સાધુ જે સંયમ સ્થિરતા અને બસિષ્ઠ સંધયાળુ-
આંથી એક પણ નદિ હોવાથી પરીસદ્ધ સદન કરવાને અસમર્થ
રહાય તે જો અપવાદ રહ્યાને સ્વેચ્છાથી ઉત્સર્ગ સેવે તો આર્ત
ધ્યાનના યોગે વિરાધક થાય. ૨૫૨-૨૫૩.

ગંભીરં જિણવયળં । દુલ્લિત્તેઅં અનિઉણબુદ્ધીહિં ॥
તો મહ્જઅ્યેહિં હમં । વિભાવળીયં પયત્તેણ ॥ ૫૪ ॥

અનિષ્ઠાણુ શુદ્ધિવાળાથી બહુ કષ્ટે જાણી શકાય એવાં
જિન વચન ગંભીર છે. તેથી રાગદ્રેષ કદાચક્રાદિ રહિત થઈ આ
જિન વચન પ્રયત્નથી વિચારવાં. ૨૫૪.

ઉસ્સગ્ગવવાય-વિઝ । ગીયથ્થો નિસ્મિઓ અ જો તસ્સ ।
અનિગૂહંતો વિરિયં । અસદ્દો સન્વથ્થ ચારિત્તી ॥ ૫૫ ॥

ઉત્સર્ગ અને અપવાદના જાણુ એવા ગીતાર્થ અને જે
તેવા ગીતાર્થની નિશ્ચયે રહેતા હોય તે સાધુ કષ્ટ રહિત સર્વત્ર
સ્વશક્તિ દ્વારવીને તપ, સ્વાધ્યાય અને વૈયાવચ્ચને કરતો છતો
ચારિત્રવંત લેખી શકાય. ૨૫૫.

રાગાદ્દોસરહિઓ । મયણ-મયઢ્ઢાણ-મચ્છર-વિસુક્કો ॥
જં લહ્હુ સુહં સાહુ । ચિંતાવિસવેયણારહિઓ ॥ ૫૬ ॥
તં ચિંતાસયસલ્લિય-હિયણહિં કમાયકામનહિણહિં ॥
કહ ઉવમિજ્જહ લોણ । સુરવરપહુચક્કવટ્ઠીહિં ॥ ૫૭ ॥

રાગાદિ દોષ રહિત, મદન (કામવિકાર), અપ્રવિંધ મદ-
સ્થાન અને મચ્છર રહિત સાધુ, ચિંતા રૂપ વિષ વેદનાથી મુક્ત.
છતો જે (અનુપમ) સુખ મેળવે છે તે સુખ સેકંદો ચિંતારૂપ
શત્રુથી ભરેલા અને કામ કપાયથી વિહંગિત થયેલા ઈંદ્રો અને
અકવર્તી (ના સુખ) સાથે શી રીતે સરખાવી શકાય ? મતલબ.
કે નિર્વિકાર પ્રશાન્ત મુનિના સુખ પાસે વિષય કપાયને વશ વર્ત-
નારા ઈંદ્રાદિકનાં સુખ બિલકુલ નજીવા જણાય છે. ૨૫૬-૨૫૭.

જં લહઈ વીયરાઓ । સુરકં તં મુણઈ સુચિય ન અન્નો ॥
 ન હિ ગત્તાસૂયરઓ । જાણઈ સુરલોહયં સુરકં ॥૫૮॥

સાગાદિક વિકાર વર્જિત-ચીતરાગ જે સુખ અનુભવે છે તે તેજ જાણે છે, બીજે કાંઈ જાણી શકતો નથી. વિદ્યાની ખાટમાં રમનારે જૂંટ સુરલોકનાં સુખ શું જાણે ? મુનિના સ્વાભાવિક-સ્વાધીન સુખ પાસે લોકોનાં કૃત્રિમ અને પરાધીન પૌદ્ગલિક સુખ શા હિસાબમાં છે ? ૨૫૮.

ઇય સુહફલયં ચરણં । જાયઈ ઇથેવં તગ્ગયમણાણં ॥
 પરલોચ-ફલાઈં પુણ । સુરનરવર-સિદ્ધિ-સુરકાઈં ૫૯

જેમનું મન આરિત્રથી ભાવિત છે તેમને યથોક્ત આરિત્ર આ લોકમાંજ પ્રગટ (અંતર શાન્તિ-પ્રશમાદિ રૂપ) સુખદાયી થાય છે. અને પરલોકમાં છેદ્ર, ચક્રવર્તી સંબંધી સુખ તેમજ ભોક્ષ સુખ પણ અર્થે છે. ૨૫૯.

અવ્વત્તેણ વિ સામા-ઇણ તહ એગદિણપવન્નેણં ॥
 સંપદરાયા રિદ્ધિં । પત્તો કિં પુણ સમગ્ગેણ ॥૬૦॥

એક દિવસ માત્ર અવ્યક્ત સામાયક પણ પાળવાથી સંપત્તિરાજ તણ ખંડની (અર્ધ ભરત ક્ષેત્રની) ઋદ્ધિ પામ્યો, તો સમગ્ર-પૂર્ણ સામાયકનું તો કેહેવું જ શું ? આર્ય મુહુરિત મુરિએ પ્રતિયોધિત શ્રી સંપત્તિરાજનું ચરિત્ર સુપ્રસિદ્ધ છે. ૨૬૦.

એ પ્રમાણે આરિત્ર શુદ્ધિ અધિકાર પૂર્ણ થયો.

તેજોદિગ્ધોઃ સમ્યક્ । ચક્ષુઃ પાણોદિ દિગ્ધઃ સમાર્થઃ ॥
 નો સમ્યક્ચોદિ દ્વંદ્વઃ । સંઘનં ઇન્દ્રિયતર્પણમિ ॥૬૨॥

હિમા સ્પર્શ દરવા સ્વાં આત્મપ્રમાણિકર્ત્તી આત્મ જ્ઞા
 ત્વજ્ઞા સમ્યક્ સમ પાણુ નામનો સમ્યક્ સમ્યક્ પાણુ નિવારણી
 નો સંતેજ વિષય ચક્ષુની પાણુની આત્મપ્રમાણિકર્ત્તી નિવારણી
 નામનો છે, તેથી સમ્યક્તા ગર્ભી આત્મજ્ઞાન કલિય જ્ઞા કરવા કદ
 પાપ ન કરે ॥ ૬૨ ॥

મેઝો સામિત્તં નિય । સંઘાણ પમાણ તદ્ય વિમઝો ય ॥
 ઇન્દ્રિયગિદ્ધાણ તદ્દા । દ્વેઢ વિવાગો અ મણિયલ્લો ૬૨

તે ઇન્દ્રિયોના બેદ, પ્રકાર, તેનું સ્થાનિત્વ (કયા જીવને દે-
 દશી ઇન્દ્રિયો હોય તે) સંસ્થાન (ઇન્દ્રિયોનો આકાર), પ્રમાણ
 (માન), વિષય (અણુશક્તિ) તેમજ તે તે ઇન્દ્રિયોના વિષયમાં
 શુદ્ધ-આસક્ત થયેલાને જે જે કૃપ થાય તે કહેવાશે. ૬૨.

પંચેવ ઇન્દ્રિયાઈ । લોયપસિદ્ધાઈ સોયમાઈણિ ॥
 દલ્લિંદિઅ ભાવિંદિઅ । મેયવિમિત્તં પુણિક્કિં ॥૬૩॥

આત્મ (કર્ણ) આદિક પાંચજ ઇન્દ્રિયો લોક પ્રસિદ્ધ છે, તે
 પ્રત્યેકના પુનઃ દ્રવ્યેન્દ્રિય અને ભાવેન્દ્રિય એવા બે બેદ થઈ
 શકે છે- ૬૩.

અંતો-વહિ-નિવ્વત્તી । તસ્મત્તિ-સર્વવયં ચ ઉવગરણં ॥
 દન્વિદિયમિયરં પુણ । લઙ્કુવઓગેહિં નાયવ્વં ॥૬૪॥

તે ઇન્દ્રિયની અંદર અને બહારની રચના તે નિવૃત્તિ અને તેની શક્તિલક્ષણ જે ઉપકરણ તે બન્ને દ્રવ્યેન્દ્રિય બાણવી. અને લઙ્કિય તથા ઉપયોગ વડે ભાવેન્દ્રિય બાણવી. તેમાં જ્ઞાનાવરણી આદિ કર્મના ક્ષયોપશમથી છુવને શબ્દાદિક અહણ કરવાની શક્તિ સંપન્ન તે લઙ્કિય, અને તે શબ્દાદિકનો અહણ પરિણામ એ ઉપયોગ સમજવો. તે બન્ને ભાવેન્દ્રિય છે. ૨૬૪.

પુદ્ગલ-જલ-અગ્નિ-વાયા । રુકા ઇન્દિયા વિણિદિદ્ધા
 કિમિ-સંઘ-જલ્લા-લસ—માઈવાહાઈ ય વેઈંદિ ॥૬૫॥

પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ એ પાંચ એકેન્દ્રિય કલા છે, તેમને એકજ સ્પર્શ ઇન્દ્રિય હોય છે. કૃમિ, શંખ, જળો, અગ્નિશિયાં અને માતૃવાહ (ચુડેલ) પ્રમુખ એ ઇન્દ્રિય બાણવા તેમને સ્પર્શ ઇન્દ્રિય અને રસના ઇન્દ્રિય એ બે ઇન્દ્રિયો હોય છે. ૨૬૫.

કુંથુ પિવીલિય પમુયા । જૂયા ઉદ્દેહિયા ય તેઈંદી ॥

વિચ્છુ-ભમર-પયંગા । મચ્છિય-મસગાઈ ચઊરિંદિ ॥૬૬॥

કુંથુ, કીટી, પમુયા, જૂ, અને ઉદ્દેહી પ્રમુખને સ્પર્શ, રસ અને ઘ્રાણ એ ત્રણ ઇન્દ્રિયો છે. વીંછી, ભ્રમર, પતંગ, માંખી, મચ્છર (હાંસ) પ્રમુખને સ્પર્શ, રસ, ઘ્રાણ (નાસિકા) અને ચક્ષુ એ ચાર ઇન્દ્રિયો હોય છે. ૨૬૬.

मूसग मण्ण गिलोइ य । वंमणीया सरड परिकणो मन्हा ॥
गो महिस मसय मूयर । हरिण मण्णस्सा य पंचिंदी ६७

अपक (उंदर), साय, गिरोणी, पांभाणी, सरडा, पांणी,
अपक, पाय, भेंश, असवां, अकर, (पांटा) दशिण, अतुण्णो, दे
वना अने नारदी अे सद्धने स्पर्श, अश, धाण, अश अने पाय
अे पांन पंदिगो पाय अे. २६ ७.

कापंवण्णगोत्थि । मसू अइमुत्तगम्मा पुणं व ॥
मोपं चमं पाणं । मण्णपणिंणिं उगणं ॥ ६८ ॥

સ્પર્શને ઇન્દ્રિય તો અનેક પ્રકારની હોય છે. પ્રમાણમાં શ્રોત્રાદિક અને ઇન્દ્રિયો પ્રત્યેકે અંતર રચના આશ્રી લાંબી, પહોળી અને જાડી અંગુળના અસંખ્યાતમાં લાગતી હોય છે, તેમાં એટલો વિશેષ છે કે રસનેન્દ્રિય અંગુલ પૃથક્ત્વ (૨ થી ૬ અંગુલ) અને સ્પર્શનેન્દ્રિય શરીર પ્રમાણ વિરતારવાળી હોય છે. વિષય અહણ પ્રમાણ આશ્રી શ્રોત્ર ઇન્દ્રિય (ઉત્કૃષ્ટ) ખાર યોગન સુધીથી શબ્દ અહણ કરે છે, યક્ષુ ઇન્દ્રિય કંઈક અધિક લાખ જોગનથી રૂપ અહણ કરી શકે છે, અને બાકીની ઇન્દ્રિયો ઉત્કૃષ્ટ નવ જોગન અંતરિત ગંધ, રસ, અને સ્પર્શ અહણ કરે છે. ઉત્કૃષ્ટતઃ તેટલા દૂર રહેલા ઉત્કટ ગંધ રસાદિકને અહણ કરી શકે છે. ૨૬૬-૨૭૦-૨૭૧.

અંગુલઅસંખ્યામાગો । મુણંતિ વિસય જહનઓ મુચ્છું ॥
ચરકું તં પુણ જાણઈ । અંગુલસંખિજ્ઞમાગાઓ ॥૭૨॥

અક્ષુ ઇન્દ્રિય સિવાય બીજી બધી ઇન્દ્રિયો નયન્યતઃ અંગુળના અસંખ્યાતમાં લાગના આંતરે રહેલ વિષયને જાણે છે, અને અક્ષુ પણ અંગુળના સંખ્યાતમાં લાગના આંતરે રહેલ વિષયને અહીં શકે છે. ૨૭૨.

इय नाय तस्मरूवो । इंदियतुरए सएसु विसएसु ॥
अणवरयधायमाणे । निगिन्हए नाणरज्जहिं ॥ ७३ ॥

આવી રીતે ઇન્દ્રિયોના વિષયનું સ્વરૂપ જાણીને સ્વ

સોણ સુભદ્રાઈ । નિહયા તહ ચચ્ચુણા વણિસુયાઈ ॥
 વ્રાણેણ કુમારાઈ । રસણેણ હયા નરિંદાઈ ॥ ૭૭ ॥
 ફાસિંદિણ વસણં । પત્તા સોમાલિયા નરેસાઈ ॥
 ઇક્કિણેણ વિ નિહયા । જીવા કિં પુણ સમગ્ગેહિં ॥ ૭૮ ॥

આત્ર ઇન્દ્રિયથી સુભદ્રાદિક, તેમજ અધ્ધુવિકારથી વણિક-
 સુતાદિક, ધ્રાણુ ઇન્દ્રિયથી કુમારાદિક અને રસના ઇન્દ્રિયથી નરેન્દ્રાદિક
 વિનાશ પામ્યા, તેમજ સ્પર્શ ઇન્દ્રિયથી સુકુમાલિકા સંબંધી નર-
 શાદિક દુઃખ પામ્યા. જ્યારે એક એક ઇન્દ્રિયની પરવશતાથી જીવે
 એવી રીતે વિનાશ પામ્યા તો પછી પાંચે ઇન્દ્રિયોને સમકાળે પર-
 વશ થઈ રહેનારા પામર પ્રાણિઓનું કહેવુંનું શું ? ૨૭૭-૨૭૮.

“ દષ્ટાંત ૧ જી ”

સુભદ્રા પોતાની એક દારી કદાચિત્ દાઢ અતુર ગર્વ-
 યાના ગાનના રસમાં નિમગ્ન થઈ ભોડી આવવાથી તે દારી ઉપર
 ચીંટાણી, સત્ય હકિકત કહેવાથી પોતે પણ તે ગાયન સાંભળવા
 આતુર થઈ. એકદા તે પ્રમાણે પોતે તક મેળવી તેનું મનોહર
 ગાન સાંભળ્યું, પણ તેને કદ્રૂપ જાણી પાછળથી તેની નિંદા કરવા
 લાગી; તે વાત ગર્વયાએ જાણી. જ્યારે સુભદ્રાનો પતિ પરદેશ
 ગયો હતો ત્યારે પોતાનું વૈર વાળવા માટે તેના ગૃહ સમીપે જઈ
 વિરહાનલથી દગ્ધ થયેલી તેણીને એવું ગાન સાંભળાવ્યું કે જથી
 ઉન્મત્ત પ્રાણ બની બે બાકળી થઈ પ્રમાદથી નીચે પડીને તે મરણ

પામી. એવી રીતે પોત ઇંદ્રિયની પરવશતાથી મુગ્ધાગ્ર
મરણ થયું.

‘ દૃષ્ટાંત ૨ જી ’

કાંગનપુરમાં વસતા એક શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર જન્મની વેળાએ
સુંદર લક્ષણ લક્ષિત છતાં ચપ્પા નેત્ર વાળો હોવાથી તે સ્ત્રી લોકોથી
થશે, એમ કોઈ સાચુદ્રિકે કહ્યું હતું, તે પ્રમાણેજ યૌવન વયમાં
તે લોકાક્ષ અત્યંત સ્ત્રી લોકોથી ગન્યો; તેથી ઘણે ઠેકાણે ફટાતો.
છેવટે રાજની રાણીને એક તેની સાથે બ્યભિચાર સેવવા મગ્ગ
કરવા લાગ્યો, માર્ગમાં જતાંજ બહુ વિડંબના પામ્યો, છેવટે બુંડા
હાલે કમોતે મરી ત્રીજી નરકે ગયો, એ પ્રમાણે અશુદ્ધિંદ્રિયની પ-
રવશતાથી વણિક્સુત પોતાના બન્ને ભવ હારી ગયો.

“ દૃષ્ટાંત ૩ જી ”

એક રાજપુત્ર અત્યંત ગુણવંત છતાં ગ્રાણ ઇંદ્રિયના
વિષયમાં અતિ લોલુપ હતો. એકદા તેની ઝોરમાન માતાએ
પોતાના પુત્રને રાજ્ય પ્રાપ્તિ થાય તે માટે કપટથી વિષમય
એક ગંધ પુટી તૈયાર કરી, તેને એવી ચુક્તિથી ગોઠવી રાખીકે તે
રાજપુત્રના હાથમાં આવતાં તરતજ સુધીને તે પ્રાણમુક્ત થયો. તે
ગ્રાણ લોલુપતાનું ક્ષણ જાણવું.

“ દૃષ્ટાંત ૪ થી ”

મિથિલા નગરીમાં વિમળચંદ્ર નામે રાજા છે. તે અન્યદા
કેવળી ભગવાનને વાંદવા ગયો, ત્યારે કેવળી મહારાજે દેશના

ઇંદ્રિયજન્ય વિષયોમાં ગૃહ અનેલા મોટા લોહા પણ
અહિં બીજાની સેવા કરે છે, વિષમ સંગ્રામાદિકમાં ઉતરે છે, દીન
વચન બોલે છે અને પરભવમાં નરકાદિકની નીચી ગતિમાં જાય
છે. મતલબ કે વિષય વિવશતાથી જીવ ઉભય-લોકમાં પરાભવ
પામે છે. ૨૭૬.

નારયતિરિયાય ભવે । ઇંદિયવિસંગાણ જાઈં દુસ્કાઈં ॥
મન્ને મુણિજ્ઞ નાળી । મણિઉં પુણ સો વિ ન સમચ્ચો ૮૦

ઇંદ્રિયને વશ થયેલા જીવને નરક તિર્યચ ગતિમાં જ જ
દુઃખો સહવાં પડે છે તે તે દુક્ત સર્વજ્ઞ-કેવળીજ જાણે છે, એમ
જીં માનું છું; છતાં તેઓ પણ તે દુઃખ કહેવા સમર્થ નથી. ૨૮૦.

તો જિણસુ ઇંદિયાઈં । હણસુ કસાણ ય જઈ સુહં મહસિ
સકસાયાણ ન જમ્હા । ફલસિદ્ધિ ઇંદિયજણવિ ॥૮૧॥

તેથી જો તું સુખ વાંછતો હોય તો ઇંદ્રિયોનો જય કર
અને કપાયોનો નાશ કર! કેમકે ઇંદ્રિયોનો જય કર્યા છતાં પણ
કપાયવંત જીવને ક્ષણ સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી. ૨૮૧.

કપાયજય દ્વાર.

તેસિ સરૂવં મેઓ । કાલો ગઈમાઈણો ય મણિયવ્વા ॥
પત્તેયં ચ વિવાગો । રાગદ્વોસત્તમાવો અ ॥ ૮૨ ॥

તે કપાયોનું સ્વરૂપ, તેમના ભેદ, તેમનો સ્થિતિ-કાળ,

પિતાએ પણ એજ પવિત્ર માર્ગ આદર્યો અને તે રસલોહુપી બાળ રાજ્યપદ પામી માંસ લોહુપી બની, રૌદ્ર ધ્યાનથી મરી, સાત-મી નરેકે ગયો. ત્યાંથી અનંત સંસાર પરિભ્રમણ કરશે. એવી રીતે રસલોહુપતા વડે તે પાપી બાળ બહુ દુઃખી થયો.

“ દષ્ટાંત ૫ મું ”

વસંતપુરમાં જીતશત્રુરાજ પોતાની રાણી સુકુમાલિકાના હોમળ સ્પર્શમાં અતિ આસક્ત થયો છતો રાજ્ય કાજની ઉપેક્ષા કરી બેઠો. તેથી મંત્રીએ તેને પદભ્રષ્ટ કરી તેના પુત્રને તખ્ત નશીન કર્યો. મહાટવીમાં ચાલતાં રાણી ભૂખી તરખી થઈ તેથી રાજ્યએ મોહવશાત્ સ્વજંઘા ચીરીને પોતાના માંસાદિ-કથી તેણીને પરિવૃત્ત કરી, તોપણ અંતે તેણીએ રાજ્યને છેલ્લું દીધો. રાણી પણ વિવિધ વિંટબનાપાત્ર થઈ; એવી રીતે સ્પર્શન ઇન્દ્રિયને આધીન બની રાજ્ય રાણી બન્ને દુઃખી થયા. આ પ્રમાણે એક એક ઇન્દ્રિયને વશ પડનાર પ્રાણિઓના બહુ ખૂરા હાલ થાય છે. પતંગ, ભંગ, મીન, મચ્છ, હાથી અને હરણ પ્રમુખ પણ અંકેક ઇન્દ્રિયને આધીન બની મરણાંત કષ્ટ પામે છે, તો સમકાલે સમગ્ર ઇન્દ્રિયોને વશ થનાર જીવોને થતી અને થનારી દુઃખ દંદોળીનું કહેવુંજ શું ? એમ સમજી ચતુર નરોએ ચેતી જવું અને સંતોષવૃત્તિ ધારી જ્ઞાન દ્વારીથી મન મર્કટને બાંધી સ્વવશ કરી ઇન્દ્રિય જય કરવો !

સેવંતિ પરં વિસમં । વિસંતિ દીપં મળંતિ ગરુડા વિ ॥
 ઇન્દિયગિદ્દા રૂદ્ધં । અહરગયં જંતિ પરલોળ ॥ ૭૧ ॥

ઇન્દ્રિયગ્રન્થ વિષયોમાં ચૂક ખેડેલા મોટા લોકો પણ
અદિ' ગ્રીગ્રની સેવા કરે છે, વિષમ સંઆમાદિકમાં ઉતરે છે, દીન
વચન બોલે છે અને પરભવમાં નરકાદિકની નીચી ગતિમાં જાય
છે. મનસખ કે વિષય વિવશતાથી જીવ દુખ-લોકમાં પરાભવ
પામે છે. ૨૩૬.

નારયતિરિયાય ભવે । ઇન્દિયવિમંગાણ જાઈં દુરકાઈં ॥
મન્ને મુણિજ્ઞ નાળી । મણિઉં પુણ સો વિ ન સમશ્ચો ૮૦

ઇન્દ્રિયને વશ થયેલા જીવોને નરક તિર્યગ ગતિમાં જે જે
દુઃખો સહવાં પડે છે તે તે દુઃખ સર્વજ્ઞ-કેવળીજી જાણે છે, એમ
જીં માનું છું; છતાં તેઓ પણ તે દુઃખ કહેવા સમર્થ નથી. ૨૮૦.

નો જિણસુ ઇન્દિયાઈં । હણસુ કસાણ્ય જઈં સુહં મહસિ
સકસાયાણ ન જમ્હા । ફલસિદ્ધિ ઇન્દિયજણવિ ॥૮૧॥

તેથી જો તું સુખ વાંછતો હોય તો ઇન્દ્રિયોનો જીવ કર
અને કપાયોનો નાશ કર! કેમકે ઇન્દ્રિયોનો જીવ કર્યા છતાં પણ
કપાયવંત જીવને દુઃખ સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી. ૨૮૧.

કપાયજય દાર.

તેસિ સરૂવં મેઓ । કાલો ગડમાઈણો ય મણિયવ્વા ॥
પત્તેયં ચ વિવાગો । રાગદ્વોસત્તમાવો અ ॥ ૮૨ ॥

તે કપાયોનું સ્વરૂપ, તેમના ભેદ, તેમનો સ્થિતિ-કાળ,

એ તેમની ગતિ પ્રમુખ. તેમજ પ્રત્યેકે તેમનો કૃપા વિપાક
 એ તેમનું આગરેવાણું તરુ પરિણમન એ સર્વે વિપેક્ષા અપ
 વર્જિત ગેરબંધે. પ્રથમ કાગળ સમીક્ષાના અનુપર્યાય કરે એ. ૨૮૨.
 કમ્મં કમં ભવો વા । કમમાઓ મિં જઓ કમાગાઓ ॥
 સંકમ્મકામ્માણં । મલં કોહાણો અ તે અ ॥ ૮૩ ॥

પરચખ્ખાણ-નિયમમાં પ્રતિબંધ કરે તેથી અપ્રત્યાખ્યાની, સર્વ વિરતિની પ્રાપ્તિમાં પ્રતિબંધ કરે તેથી પ્રત્યાખ્યાની અને ચારિત્રીને પણ ક્ષણવાર ઉદય ભાવ દેખાડે એવા મંદતાને પ્રાપ્ત થયેલા કથાયને સંજ્વલનના નામથી ઓળખાવ્યા છે. ૨૮૫.

જલ-રેણુ-પુલ્કવિ-પલ્લવ-રાઈસરિસો ચઝવિહો કોહો ॥
તિણિસ લયા કઢ-ઢિય-સેલ-થંભોવમો માણો ॥૮૬॥

જળ, રેણુ (રેણ) પૃથ્વી, અને પર્વતમાં પડેલી રેણ (કાટ) સમાન અનુક્રમે ચાર પ્રકારનો સંજ્વલનાદિક કોધ તેમજ માન, તૃણની શીળી, કાણ, અસ્થિ (હાડ) અને પથ્થર થંભ જેવો છે. મતલબ કે તે અનુક્રમે અધિક અધિક વળ રહેનાર હોવાથી દૃઢ છે. ૨૮૬.

માયાવલેહિ-ગોમુત્તિ-મિંદસિંગ-ઘણવંસમૂલસમા ॥
લોહો હલિદ-ચંજળ-કદમ-કિમિરાગસામાણો ૮૭

અવલેહિ (વાંસની છાત્ર); ગોમૂત, મિંદશૃંગ, (મેંદાશીંગડું) અને ઘણા મળખૂત વાંસના મૂળ સમાન માયા છે. તેમ સોભા હળદર, અંજન (કાળાળ). કદમ (ગાડાનો મળ) અક્રમિ રાગ (કિરમીજીયા રંગ) જેવો છે. ૨૮૭.

પરક-ચઝમાસિ-વચ્છર-જાવજીવાણુગામિણો મણિયા
દેવ-નર-તિરિય-નારય-ગડસાહણહેયવો નેયા ॥૮૮॥

જો તું જિન મતને જાણતો હોય-તો ધર્મ, અર્થ કામ
(ભોગ) નો નાશ કરનાર સેંકડો દુઃખને દેનાર અને સંસારની
પરંપરા વધારનાર ક્રોધ કરીશ નહિ ! ૨૯૨.

इह लोइ चिय कोवो । सरीरसंताव-कलह-वेगइं ॥
कुणइ पुणो परलोगे । नरगाइसु दारुणं दुस्कं ॥१३॥

હોય આ લોકમાં ખરેખર શરીર સંતાપ, કલહ અને વૈ-
રભાવ કરાવે છે, અને પરલોકમાં નરકાદિક દાણુ (અતિ આકર્ષ) દુઃખ આપે છે. ૨૯૩.

खंती सुहाण मूलं । मूलं धम्मस्स उत्तमा खंती ॥
हरइ महाविज्जा इव । खंती दुरियाइं सयलाइं ॥ १४ ॥

(ત્યારે ક્રોધના પ્રતિકાર રૂપ) ક્ષમા સુખનું મૂળ છે. જિ-
નોક્ત ઉત્તમ ક્ષમા ધર્મનું મૂળ છે, તેમજ તે મહા વિદ્યાની પેરે
સકળ દુરિત પાપ-દોષ તે દૂર કરે છે. ૨૯૪.

कोवमि खमाणे वि य । चंकारिय खुड्डओ अ आहरणां॥
कोवेण दुहं पत्तो । खमाइ नमिओ सुरेहिंपि ॥१५॥

દોષ કરવામાં અને ક્ષમા ગુણ આદરવામાં અચ્ચંકા-
રિત ભદ્રિકા (અચ્ચંકારી ભદ્રા) તથા નાગદત્તશુલ્લક (ફરગદ)
પ્રમુખનાં દૃષ્ટાંત છે. તેઓ દોષથી દુઃખ પામેલ છે, અને ક્ષમા-
થી દેવતાઓએ પણ તેમને પ્રણામ કરેલ છે. ૨૯૫.

“ અચ્ચંકારી ભટ્ટાનું ચરિત્ર. ”

અચ્ચંકારી ભટ્ટા એ એક શ્રેષ્ઠિની પુત્રી હતી. પોતાનું વચન ઉદ્દલંબન ન કરે એવા ગૃહસ્થ (પ્રધાન) સાથે પરાણી, દિવસ અસ્ત થયા બાદગમે તેમ થાય તો પણ ઘર બહાર નહિ જવા પોતાના પતિને જાણાવવાથી તે તે પ્રમાણેજ કરતો હતો. જતાં એક દિવસે પ્રધાનને રાત્રિએ રોકી રાખવાથી તે વખતસર આવી શક્યો નહિ, તેથી બહુ કુપિત થઈ સ્વપતિનો ત્યાગ કરી પોતે આલી ગઈ, માર્ગમાં ચોર પ્રમુખથી બહુ દુઃખ પામી, પછી ધાતકી પ્રદેશમાં વેચાઈ જ્યાં મનુષ્યના લોહીથી વસ્ત્ર રંગાતાં. ત્યાં ક્વચિત્ ઢાઢ સ્વજન આવી ચડવાથી તેણે તેણીને તે દુઃખમાંથી ઢાઢ રીતે મુક્ત કરી. આવા કડવા અનુભવ પછી તેણીને બહુજ સમતા આવી. ક્ષમાશુણ્ તેણીમાં એટલો બધો વૃદ્ધિ પામ્યો કે ઇંદ્રે પણ તેણીની પ્રશંસા કરી. ઉત્તમ સમતા યોગે પોતાની જાંઘી સુધારી તે સુખી થઈ.

“ શુદ્ધક સાધુ દૃષ્ટાંત ”

શુદ્ધક સાધુ ક્વચિત્ લિક્ષા નિમિત્તે ગયો હતો, ત્યાં અનુપયોગથી એક મંદુકી (દેડકી) તેના પગ નીચે કચરાઈ ગઈ. તે વ્રાત અન્ય સાધુએ પુનઃ પુનઃ જાણાવ્યાથી ઢોપ પ્રજ્વલિત થઈ શુદ્ધક તે સાધુને મારવા જતાં વચમાં રહેલા સ્તંભ સાથે ભટકા-યો અને તેનાં મર્મ સ્થાને વાગવાથી મરણ પામી જ્યોતિષ્ક દેવ થયો. પછી સર્પનાં કુળમાં અવતર્યો, ત્યાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી પોતાની ભૂલ સમજી, સુધારીને સમતા યુક્ત કાળ કરી નાગદત્ત નામે રાજપુત્ર થયો.

“કૂરંગદ સાધુ દર્શાવે.”

કૂરંગદ સાધુ મહા વૈરાગ્યવંત છતાં બહુ ધ્યાન યોગે દિવસમાં એ ત્રણ વાર નિર્દોષ આદાર વાપરતા હતા, ઉપવાસ પ્રમુખ તપ કરી શકતા નહિ. એકદા આદાર લાવી તપસ્વી સાધુને પોતે નિમંત્રણ કર્યું, તે તેમણે નહિ સ્વીકારતાં તે સાધુના પાત્રમાં થુંક નાંખ્યું. કૂરંગદ મુનિ અનેમાં સમતા સહિત તે વાપરી ગયા. ઉત્તમ પ્રકારની ક્ષમાને આદર કરતાં નિર્ભય ધ્યાન યોગે તે કેવળ જ્ઞાન પામી સકળ કર્મ બંધનથી મુક્ત થઈ મોક્ષે સમાવ્યા.

જાડ-કુલ-રુવ-તલ-સુઅ-લામ-તવ-સિરિય-અશ્વહા માણો
જાણિય પરમચ્ચેહિં । સુકો સંસારમ્મહિં ॥ ૧૬ ॥

પરમાર્થના જાણ, ભવ બીડે જતો આદ પ્રકારનો મદ ત્યજે છે. જાતિ, કુળ, બળ, શ્રુત, લાભ, તપ, અને સદ્ગુણી સંબંધી અભિમાન-શુભાન તેઓ કરતા નથી. ૨૬૬.

અન્નયરમઓમ્મત્તો । પાવડ લહુઅત્તણં સુગુરુઓવિ ॥
વિબુદ્ધાણ સોયણિજ્ઞો । વાલ્લાણવિ દોહ હમણિજ્ઞો ॥૧૭॥

હિંત મદ પૈડી કોઈ મદથી ઉન્નત અનેકો હવ ગમે તેવો જળકો દોષ તો પણ લગુતાને પામે છે, પંડિતોને શોચના ચોચ અને બાળકોને પણ દસવા ચોચ અને છે. ૨૬૮.

જડ નાણાડ મઓ વિ દુ । પહિસિલ્લો અટમાણમહણેહિં
તો મેસ મયજ્ઞણા । પરિદરિયવ્વા પયત્તેણ ॥૧૮॥

પશ્ચાત્તાપ કરી પુનઃ પ્રવ્રજિત થઈ ભરત ભૂપતિનું નાટક ભજવતાં તે દેવળજ્ઞાન પામ્યો.

સામન્નમણુચરંતસ્સ । કસાયા જસ્સ ઉક્કઢા હંતિ ॥
મન્નામિ ઉચ્છુપુપ્પં વ । નિપ્પલં તસ્સ સામન્નં ॥૧૩॥

આરિત્રને સેવન કરનાર જે સાધુના કપાય ઉત્કટ (પ્રખળ) વર્તતા હોય તેનું આરિત્ર શેલડીના ફલ જેવું નિષ્ફળ છે એમ સમજવું. ૩૧૩.

જં અજ્જિયં ચરિત્તં । દેસૂણાણ વિ પુવ્વકોડીણ ॥
તં પિ કસાઇય મિત્તો । હારેઙ્ગ નરો મુહુત્તેણ ॥ ૧૪ ॥

કંઈક ન્યૂન કોડ પૂર્વ પર્યંત આરિત્ર પાળી જે લાભ ઉપાજ્ઞ્યો હોય તે પણ એક મુદ્દર્ત (બે ઘડી) માત્ર કપાયિત પરિણામથી સાધુ હારી જાય છે. ૩૧૪.

જઙ્ગ ઉવસંતંકસાઓ । લહ્હ અણંતં પુણો વિ પહિવાયં
ન હુ મે વીસસિયવ્વં । થોવેવિ કસાય સેસંમિ ॥૧૫॥

જ્યારે એકાદશ ગુણસ્થાનવર્તી ઉપશાન્ત કપાયવંત સાધુ પણ પુનઃ અનંત ભવ ભ્રમણ રૂપ પ્રતિપાતને પામે છે, ત્યાં જેને સમસ્ત કપાય ઉપશાન્ત થયા નથી એવા તમારે તો યોગ પણ કપાય ઉદયમાં જળાતા હોય, ત્યાં સુધી તેનો વિશ્વાસજ રાખવો યોગ્ય નથી. કેમકે તે કપાયનો નિમિત્ત નહિ કરવાથી તેને વધનાં વાર લાગતી નથી. ૩૧૫.

પદ્માણુદણ્ જીવો । ન લહઈ ભવસિદ્ધિઓ વિ સંમત્તં ॥
 વીઆણ દેસવિરંડં । તડઆણુદયંમિ ચારિત્તં ॥ ૧૬ ॥

પ્રથમના (અનંતાનુબંધી) કપાયનો ઉદય છતે ભવસિદ્ધિક
 (મોક્ષ ગામી થનાર) જીવ પણ સમ્યક્ત્વ પામતો નથી. બીજા
 (અપ્રત્યાખ્યાની) કપાયનો ઉદય છતે દેશવિરતિ ચારિત્ર પામતો
 નથી. અને ત્રીજા (પ્રત્યાખ્યાની) કપાયનો ઉદય છતે સર્વ
 વિરતિ ચારિત્ર પામી શકતો નથી. ૩૧૬.

સવ્વેવિં અ અડ્યારા । સંજલણાણં તુ ઉદયઓ હુંતિ ॥
 મૂલછિજ્જં પુણ હોઈ । ચારસળ્હં કસાયાણં ॥ ૧૭ ॥

ચારિત્રમાં સર્વ ઠાઠ અતિચાર સંજવલન કપાયના ઉદય
 થકીજ હોય છે. અને બાકીના બાર (અનંતાનુબંધિ, અપ્રત્યાઽ
 પ્રત્યાઽ) કપાયોના ઉદયે તો મૂળ છેદ (સર્વથા ચારિત્ર ઉચ્છેદક)
 હોય કાગે છે. ૩૧૭.

જં પિચ્છસિ જિયલોણ । ચઉગઈ-સંસાર-સંભવં દુરકં ॥
 તં જાણ કસાયફલં । સુરકં પુણ તજ્જયસ્સ ફલં ॥ ૧૮ ॥

જીવ લોકમાં (જગત્માં) ચાર ગતિમાં ભ્રમણ કરવાથી
 ઉત્પન્ન થતું જે જે દુઃખ તું દેખે છે તે તે કોષાદિક કપાયતુંજ
 ક્ષણ સમજ । તેમજ સમસ્ત જીવોમાં તું જે જે સુખ દેખે છે તે તે
 કપાય નિગ્રહતું ક્ષણ સમજ । ૩૧૮.

તં વત્થું મુત્તવ્વં । જં પઢ્ઢ ઉપ્પજ્જા કસાયાગ્ગી ॥
તં વત્થું ધિત્તવ્વં । જથ્થોવસમો કસાયાણં ॥ ૧૯ ॥

એમ સમજી જે વસ્તુ પ્રત્યે (જેને આશ્રી) કપાય અન્નિ ઉપજે તે વસ્તુ તજી દેવી અને જ્યાં અથવા જેથી કપાય શાન્ત-
ઉપશાન્ત થાય ત્યાં અથવા તે વસ્તુનો જરૂર આશ્રય લેવો. ૩૧૯.

एसो सो परमथ्यो । एयं तत्तं तिलोयसारमिणं ॥
सयलदुहकारणाणं । विणिग्गहो जं कसायाणं ॥ २० ॥

તેજ આ પરમાર્થ છે, આજ તત્ત્વ છે, તેમજ ત્રણલોકમાં
સાર આજ છે, કે સકળ દુઃખના કારણ રૂપ કપાયોનો વિશેષ
કરીને નિવ્રહ કરવો. ૩૨૦.

माया लोभो रागो । कोहो माणो अ वन्निओ दोसो ॥
निज्जिणसु इमे दुन्निवि । जइ इच्छसि तं पयं परमं २१

માયા અને લોભ રાગ રૂપ છે તથા ક્રોધ અને માન દ્રવ્ય
રૂપ છે, એમ શાસ્ત્રકારે કહેલું છે, તેથી જો તું પરમ પદને ઇ-
ચ્છતો હોય, તો તે રાગ અને દ્રવ્ય ઉભયને સમસ્ત પ્રકારે છૂટી
લે ! ૩૨૧.

ससुरासुरांपि भुवणं । निज्जिऊणं वसीकयं जेहिं ॥
ते राग-दोस-मल्ले । जयंति जे ते जए सुहडा ॥ २२ ॥

જેમણે (જે રાગ અને દ્રેપ) સુરાસુર સહિત આખા
જીવનને છતી વશ કરી લીધું છે, તે રાગ દ્રેપ રૂપ મહોત્તેને જે છતે
છે, તેજ જગતમાં ખરા મુખર છે. ૩૨૨.

રાગો અ તથ તિવિદો । દિદ્ધિમિણેહાણુરાય-વિસણ્સુ ॥
કુપ્પવયણેસુ પદ્મો । વીઓ સુઅ-વંધુ-માઈસુ ॥ ૨૩ ॥

તેમાં રાગ ત્રણ પ્રકારનો છે, ૧ દ્વિષ્ટિરાગ, ૨ સ્નેહરાગ,
અને ૩ હામ રાગ. પ્રથમ (દ્વિષ્ટિરાગ) શાઙ્ગાદિ કુપ્પવચન (કુશા-
અ) વિષે; બીજો (સ્નેહ રાગ) પુત્ર અંધુઓ પ્રમુખમાં સમ-
જવો. ૩૨૩.

વિસયપલિવંધુવો । તઈઓ દોમેણ સહ ઓદાહરણા ।
લ્લહીહર-સુંદર-અરિહ-દત્ત-નંદાઈણો કમસો ॥ ૨૪ ॥

ત્રીજો (હામરાગ) વિષય પ્રતિબંધ (ગૃહ્ણતા) રૂપ જણવો.
આવી રીતના ત્રણ પ્રકારના રાગ તથા દ્રેપ ઉપર લક્ષ્મીધર,
સુંદર, અર્હદત્ત અને નંદાદિક અનુક્રમે ઉદાહરણ રૂપ સમજ-
વા. ૩૨૪.

“ લક્ષ્મીધરાદિક સંક્ષિપ્ત ઉદાહરણુ. ”

કોઈ એક ઐશીને લક્ષ્મીધર પ્રમુખ ચાર પુત્રો હતા. એ-
ટીનું કુટુંબ ધર્મ વાસિત હતું. કિંતુ ઉક્ત ચારે પુત્રો મોહના
અંગજ દ્વિષ્ટિરાગ, સ્નેહરાગ, હામરાગ તેમજ દ્રેપને વશ થઈ જવાથી

गुरुकुलवास द्वार.

को य गुरु को सीसो । के य गुणा गुरुकुले वसंतस्स ॥
तप्पडिवरुखे दोसा । भणामि लेसेण तथ्य गुरु ॥२८॥

(तेभां) गुरु देवा गुणवंत देय ! शिष्य देवो गुणपात्र
नेधये ! गुरुकुलभां वसतां क्या क्या गुण संभवै ? तेभन गुरु-
कुलवासभां नहि वसतां आपभनिअ ओकदा दृशवाथी क्या क्या
देय संभवै ? ते वेशमान इहुं छुं तेभां पणु गुरु भद्वाराज देवा
गुणवंत देय तेनो पुत्ताये आ प्रमाणे छे. ३२८.

विहिपडिवन्नचरित्तो । गीयंथ्यो वच्छलो सुसीलो या।
सेवि य गुरुकुलवासो । अणुअत्तिपरो गुरु भणिओ

यथाविध आदित्र प्रतिपन्न, गीतार्थ, वात्सल्यवंत, शु-
शील, गुरुकुलवास सेवी, अने शिष्यादिकता आशयने समल
हित आह्वाना गुरु भद्वाराज देय. ३२९.

देस-कुल-जाइ-रुवी । मंघयण-धिई-जुओ अणासंसी ॥

अविक्त्यणो अमाई । थिर परिवाडी गहिअवक्को ३०

जियपरिसो जियनिहो । मज्झंथ्यो देसकालभावन्नू ॥

आसन्नलद्धपइभो । नाणाविहदेसभासन्नू ॥ ३१ ॥

पंचविहे आयारे । जुत्तो सुत्तथ्य-तदुभयविहन्नू ॥

आहरण-हेउ-उवणय-नय-निउणो गाहणा कुसलो ॥३२॥

ક્ષેત્ર સાધુ ભાવિત છે કે અભાવિત છે; ઇત્યાદિક ચિંતવવું, આ આહારાદિ વસ્તુ મને હિતકર છે કે નહિ, ઇત્યાદિ વિચારવું.

(૮) ખાણ, ગ્જાન, બહુશ્રુતાદિના નિર્વાહ યોગ્ય ક્ષેત્ર ગ્રહણ, વર્ષા રતુમાં જંતુધાતાદિ નિવારણાર્થે પીઠ ફલકાદિ ગ્રહણ, યથા સમયેજ સ્વાધ્યાય, પ્રતિજ્ઞાન, શિક્ષાચર્યા તથા ઉપધિ યાચના—ગ્રહણ, વડિલ સાધુ પ્રત્યે યથાયોગ્ય વિનય બહુમાન પ્રમુખ કરવું. એવી રીતે પ્રત્યેકે ચાર ચાર પ્રકારે આચાર્ય સંપદાના આઠ ચોક બત્રીસ ભેદ કલા. હવે ચાર પ્રકારની વિનય પ્રતિપત્તિ જણાવે છે.

૧ તપ સંયમ પ્રમુખ કરવા, કરાવવા અને અનુભોદવાં રૂપ આચાર વિનય. ૨ સૂત્રવાચના વ્યાખ્યાનાદિ રૂપ શ્રુત વિનય, ૩ મિથ્યા દ્રષ્ટિ જનોને સમ્યક્ત્વ ધર્માદિ પમાડવા રૂપ વિક્ષેપણા વિનય. ૪ વિષય કપાયથી દોષિત જીવને તે તે દોષથી નિવર્તાવવા રૂપ દોષ નિર્ધાતનાનો વિનય.

કાલ્પદોમવમઙો । ઇત્તો ઇક્ષાદ્ગુણવિહીનોત્તિ ॥

હોઈ ગુરુ મીયશ્યો । ઉચ્ચુત્તો માર્ગાર્દસુ ॥ ૩૫ ॥

રૂપમાકાલાદિક દોષ થકી ઉપર કહેલા ગુણોમાંથી એકાદિ ગુણ દીન છતાં ગરુડ (સમુદાય) ને સારણા, વારણાદિક શિક્ષા દેવામાં આવવાન રહેનારા ગીનાર્ય ગુરુ સમજવા. ૩૩૫.

જીહાણ વિ લિહંતો । ન મદ્જો જથ્થ સારણા નથિ ॥
 દંદેણવિ તાડંતો । મ મદ્જો સારણા જથ્થ ॥ ૩૬ ॥

જે શુદ્ધ સ્વશિષ્ય વર્ગને જીભથી ચાટતો હતો સારણાદિક કરતો નથી તે શુદ્ધ કટ્યાણકારી (કડો) નથી, અને જે સારણાદિક કડો છે તે દંડવટે શિષ્યને શિક્ષા કરતો હોય તો પણ તે કડો છે. ૩૩૬.

જહ સીસાઈ નિકિંતઈ । કોઈ સરણાગયાણ જંતૂણં ॥
 તહ ગચ્છમસારંતો । ગુરુ વિ સુત્તે જઓ મણિયં ॥૩૭॥

જેમ કોઈ મહા પાપી શરણાગત જીવોના મરતક કાપી નાખે તેમ ભવ ભયથી શરણે આવેલા સાધુઓને જે સારણાદિક કરતો નથી તે પણ મુક્તિમાં તેઓજ કહ્યા છે. જેવી રીતે કહ્યું છે ૩-૩૩૭.

જણળીણ અનિસિદ્ધો । નિહઓ તિલહારઓ પસંગેણં ॥
 જણળી વિ થણચ્છેયં । પત્તા અનિવારયંતીઓ ॥૩૮॥

માતાએ નહિ નિર્પેદ્યેલો તિલ ચોરનાર પુત્ર વિનાશ પામ્યો, તેમજ તેવાજ કાર્યથી પુત્રને નહિ નિવારનારી માતાના પણ રતન કપાયા. ૩૩૮.

“ વિધવાપુત્ર ઉદાહરણ ”

એક વિધવા માતાનો પુત્ર બાલ્યવયમાં રનાન કરી ભીને શરીરે વસ્ત્ર રહિત ઘર બહાર જતાં માર્ગમાં કોઈ વણિગની દુકાન

પાસે નક્કના ઢગલામાં અડધામ પડ્યા, તેથી ઘણા નક્ક તેના શરીરે ચોટી ગયા, તે કમને ધરે આવી પોતાની માતાને તે વાત જણાવતાં તેણીએ એ વાતમાં ટેકા આપ્યો, પણ નિર્ભય કયો નહિ; તેથી તે નિરંતર ચોરી કરતાં શીખ્યો. છેવટ તેમાં પકડાઈ જવાથી તેને માતાની શિક્ષા થઈ, તે પંદરાં પોતાની માતાને મળવા ઇચ્છા જણાવવાથી પૂરતા જપતાથી તેને તેની માતા પાસે કમ જવામાં આવ્યો. માતાની પાસે પોતે છરી માગી કે તરત તે તેણીએ આપી, એટલે તેજ છરીથી તેણીનાં બંને સ્તન તેણે કાપી નાંખ્યા. લોકોએ તેનું કારણ પૂછતાં તેણે જણાવ્યું કે આ માતા મારી વેરણ થઈ છે, કેમકે એ તેણીએ મને ચોરી કરતાં નિવાર્યો દોષ તો મારી આવી દશ થાત નહિ. અવળી શિષ્યામણથીજ મારા બૂરા હાલ થયા છે.

इय अनिवारयदोसा । सीसा संसारसागरमुर्विति ॥

विणयत्तपसंगा पुण । कुणंति संसारवुच्छेयं ॥ ૩૯ ॥

એવીરીતે એ શિષ્યોના દોષો નિવારવામાં આવે નહિ તો તે બાપડા સંસાર સાગરમાં ડૂબે છે, અને તેમના દોષોનું નિવારણ કરવાથી તેઓ સંસારનો અંત કરે છે, એટલે ભવ બ્રમણ નિવારીને અક્ષય સુખ પામે છે. ૩૩૬.

जहि नथि सारणा वा—रणा य पडिचोयणा व गच्छंमि ॥

सो अ अगच्छो गच्छो । संजमकामीहिं मुत्तव्वो ॥ ૪૦ ॥

માટે જે ગચ્છમાં સન્માર્ગનું સ્મરણ કરવા રૂપ સારણ,

અસદ્ માર્ગથી નિવારવા રૂપ વારણા, મિષ્ટ વચનથી સંયમ માર્ગમાં પ્રેરણા રૂપ ચોચણા અને છેવટે તેમ છતાં ન માને તો કટુક વચનથી પણ દિલ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરવા યુનઃ યુનઃ કહેવા રૂપ પદિ ચોચણા કરવામાં આવે નહિ તે ગચ્છને અગચ્છ રૂપ નિઃસાર સમજી સંયમના અર્થાં સાધુઓએ તજી દેવા અને બીજા સારા સુવિદિત ગચ્છમાં જઈ વસી નિર્ભય રીતે સંયમનું પરિપાલન કરવું. ૩૪૦.

અણભિઓગેણ તદ્દા । અભિઓગેણ ચ વિળીયદ્યયે યા ।
જચિયર તુરંગા ઇવ । વારેઅઞ્વા અકજેસુ ॥ ૪૧ ॥

શુદ્ધ મહારાજાએ જાતિવંત અશ્વની જેમ વિનીત શિષ્યોને દ્રોમળ વચનથી અને કટુ અશ્વની જેમ અવિનીત શિષ્યોને કટુક વચન વડે પણ અસદ્ માર્ગથી નિવારવા ચોગ્ય છે. ૩૪૧.

ગચ્છંતુ ઉવેહંતો । કુચ્ચઈ દીહં ભવં વિહીણ ઉ ॥

પાલંતો પુણ સિદ્ધઈ । તદ્ય ભવે ભગવઈ સિદ્ધં ॥૪૨॥

ગચ્છની ઉપેક્ષા કરતો શુદ્ધ દીર્ઘ કાળ સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે અને વિધિવત્ સારણાદિકથી ગચ્છનું પાલન કરતાં તે ત્રીજે ભવે સિદ્ધિ પદને પામે છે એમ ભગવતી સૂત્રમાં કહ્યું છે. ૩૪૨.

“ હવે શિષ્યનું સ્વરૂપ કહે છે. ”

શુચિત્તવિજ દરકા । ઉવસંતા અમુદ્ગણો કુલવહુચ્ચ ॥

નિપાગગ્ગા મ કચ્છાણી । સંનિગ્ગમીયા

૦૩

સુશિષ્યો ગુરુ મહારાજના આશયના જાણ, ચંકાર, ઉપ-
શાન્ત અને કુળવંધુની પેરે કાઢી રીતે ગુરુ મહારાજને નહિ છંડ-
નારા, વિનય કરવામાં રક્ત નથા કુલીન (જાતવંત) હોય. ૩૪૩

આગારિંગિય-કુસલં । જડ઼્ સેયં વાયસં વણ પુજ્ઞા ।
તહાવિ અ સિં નવિ કૂઢે । વિરહંમિ અ કારણં પુચ્છે ૪૪

આકાર તથા ઈંગિત જાણવામાં કુશળ, કદાચ (પરીક્ષા
નિમિત્તે) ગુરુ મહારાજ કાળા કાગડા ને શ્વેત (ધોળો) કહે તે
પણ તે વચનને ખોટું ન પાડે; પણ એકાંત સ્થળે અવસર પામીને
તેનું રહસ્ય પૂછે, એવા સુવિનીત શિષ્યો હોય. ૩૪૪

નિવપુચ્છિણ ગુરુણા । મણિઓ ગંગા કઝોસુહી વહઈ॥
સંપડ઼્ એવં સીસો । જહ તહ સવ્વથ્થ કાયવ્વં ॥ ૪૫ ॥

રાજવડે પૂછાયેલા ગુરુએ જ્યારે શિષ્યને કહ્યું કે ‘ ગંગા
કઈ દિશાએ વહે છે ? ’ ત્યારે તે શિષ્યે જમ વિનયપૂર્વક ગુરુ-
મહારાજના કહેણ પ્રમાણે તે બાબતનો નિશ્ચય કરીને જાણાવ્યું
તેમ સુશિષ્યોએ સર્વત્ર વર્તવું. ૩૪૫

એક વખત રાજ અને ગુરુ વચ્ચે એવો સંવાદ થયો કે
વિનય ગુણ રાજપુત્રમાં અધિક છે કે સાધુઓમાં અધિક છે ?
ગુરુ મહારાજે કહ્યું કે તમે તમારા પાટવી કુંવરને ‘ ગંગા કઈ
સુખી વહે છે ? ’ તેની તપાસ કરી જાણાવવા ફરમાવો અને હું
એક તરત દીક્ષિત થયેલા શિષ્યને એવીજ રીતે ફરમાવું. ઉભયની

પરીક્ષા કરવા એમ નક્કી કરીને રાજપુત્રને અને નવદીક્ષિત શિ-
ષ્યને પૃથક્ પૃથક્ એવી દરમાશ કરી, તેનો તેઓ ઠેવો અમલ કરે
છે તે તપાસવા ક્રોધ વિશ્વાસુ માણસની યોજના કરી; તો માલુમ
પડ્યું કે રાજપુત્રે તો રાજના હુકમને હરસી કાઢ્યો હતો, અને
સાધુએ તેની પૂરેપૂરી તપાસ કરી ઉભયને સંતોષ પમાડ્યો હતો.
મતલબ કે રાજપુત્ર કરતાં અધિક અને સાચો વિનય સાધુમાંજ
નક્કી થયો. એવી રીતે વિનય પ્રયુજવા સદા સાવધાન રહેવું એ
દરેક શુશિષ્યની ખાસ દરજ છે. યતઃ “વિનયવૃત્તિમાંજ શિ-
ષ્યની ખરી શોભા છે.”

નિયગુણગોસ્વમત્તો । થદ્ધો વિણયં ન કુવ્વદ્ ગુરૂણં ॥

તુચ્છો અવન્નવાઈ । ગુરુપટ્ટિણીઓ ન સો સીસો ॥૪૬॥

હું ગુણવાન છું એવી રીતે નિજગુણ ગૌરવવડે મત્ત હો-
વાથી સ્તબ્ધ—અભિમાની છતો ગુરુ મહારાજનો વિનય ન કરે
તથા જે તુચ્છમતિ અવર્ણવાદી અને ગુરુ પ્રત્યનીક હોય તે શિષ્ય
નહિ પણ શત્રુ રૂપ બન્યો. ૩૪૬

નિચ્છદ્ધ ય સારણાઈ । સારિજ્જંતો અ કુપ્પદ્ધ સ પાવો ॥

ઉવણસંપિ ન અરિહદ્ધ । દૂરે સીસત્તણં તસ્સ ॥ ૪૭ ॥

સારણા, વારણાદિક જેને પ્રિય નથી અને ગુરુ મહારાજ
સારણાદિક કરે તો જે તેમના ઉપર ઠાપે છે તે પાપી ઉપદેશને પણ
યોગ્ય નથી. તો પછી શિષ્યપણાનું તો કહેવુંજ શું ? મતલબ કે
તે દેવળ કંટક તુલ્ય સમજવો. ૩૪૭

છંદેણ ગઓ છંદે-ળ આગઓ નિહિત ય છંદેણ ॥

છંદેણ વટ્ટમાણો । સીમો છંદેણ મુત્તજ્ઞો ॥ ૪૮ ॥

જે શિષ્ય આપ છંદે જાય, આપછંદે આને જાને આપ
છંદે રહે એવા આપછંદે વર્તનાર કુશિલ્યને ગુરુ માદારાજના રવા
ભિપ્રાયથીજ તજી દેવો. એટલે તેને ગરબ પાદાર કરેવો. નહિ તો
તે આપછંદી સાધુ બીજા સાધુઓને પણ ખર્ખાડે. ૩૪૮.

નાણસ હોઈ ભાગી । થિરય રઓ દંમણે ચરિતે ય ॥

ધના આવકહાણ । ગુરુકુલવાસં ન મુંચંતિ ॥ ૪૯ ॥

જે ભાગ્યવંત શિષ્યો યાવત જીવિત ગુરુકુળવાસને ત-
જતાજ નથી તેમને અભિનવ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે તેમજ સમ્ય-
-જ્ઞતા તથા આરિયમાં વધારે દૃઢ થાય છે.

પદમં ચિય ગુરુવયણં । મુમુરજલણુવ્વ દહહ મન્નંતં ॥

પરિણામે પુણ તં ચિય । મુણાલદલ સીયલં હોઈ ॥૫૦॥

પ્રથમ તો શિષ્યના દિત માંડ પ્રયોજાએલું ગુરુ વચન
મુર્ખર-અશ્લિ સમાન તીથું લાગે છે, પરંતુ પરિણામે તો તેજ
વચન મૃણાલદળ (કમળદંડ) ની જેવું શિતળ લાગે છે. ૩૫૦.

તહ સેવંતિ સપુત્રા । ગુરુ કુલવાસં જહા ગુરુણંપિ ॥

નિશ્ચારકારણં ચિય । પંથગસાહુવ્વ જાયંતિ ॥ ૫૧ ॥

પુણ્યવંત શિષ્યો ગુરુ કુળવાસને એવી રીતે સેવે છે કે

હાનિ (નિર્બળતા) સમજાયાથી આવા
પ્રાયશ્ચિત દેવામાં આવે તે, અથવા જે ગ-
પ્રાયશ્ચિત કારણથી પ્રવર્તાવ્યું હોય તે શાસ્ત્ર
રના નામથી ઓળખાય છે. ૩૬૨.

૬ । સોહિં ચરણસ્સ દેહ ઝળહિયં ॥
નયગં ચ પાડેહ સંસારે ॥ ૬૩ ॥

પના અજણ અગીતાર્થ ચારિત્રની શુદ્ધિ સમ્ય-
તે પ્રાયશ્ચિત ન્યૂનાધિક આપે છે. અને એવી
શ્ચિત આપવાથી તે પોતાને અને આલોચન
પાડે છે. ૩૬૩.

સ્વિત્તામિ ઉ સત્તજોયણસયાઈ ॥

। ગીઅય્થ ગવેસણં કુજ્ઞા ॥ ૬૪ ॥

ઉત્કૃષ્ટપણે ક્ષેત્રથી ૭૦૦ જોજન સુધી અને
પ્રેત ગીતાર્થ શુદ્ધની ગવેષણા કરી તેમની પાસે
૬૪.

ઓ । સમ્મં સંપટ્ટિઓ ઇસ્સગાસે ॥

। કરિજ્ઞ આરાહઓ તહવિ ॥ ૬૫ ॥

આચારપકળાઈ । સેસં સન્નં સુગં વિણિદિદ્દં ॥
 દેસંતરદિયાણં । મૂઢપયાલોઅણા આણા ॥૬૦॥

આચાર પ્રકરણ (નિશીથ શૂન) તેમજ કદમ વ્યવહાર,
 દશાશુતરકંઠ પ્રમુખ શુત તે શુત વગદાર જાણવો, ગુરૂ મહારાજ
 સમીપે આવવા આસમર્થ એવાં દેશાંતર રહેલા શિષ્ય મૂઢ સમરયા
 વડે પોતાના અપરાધ પદો લખીને મોકલે તેના પ્રત્યુત્તર તરીકે
 મૂઢ પદોવડેજ ગુરૂ પ્રાયશ્ચિત લખી મોકલે તે આજ્ઞા વ્યવહાર
 છે. ૩૬૦.

ગીયથ્થેણં દિન્નં । સુદ્ધિં અવધારિઊણ તહ ચેવ ॥
 દિંતસ્સ ધારણા સા । ઉદ્ધિઅ-પય-ધરણ-રૂવા વા ॥૬૧॥

સંવિજ્ઞ ગીતાર્થે દીધેલી શુદ્ધિ અવધારીને તેજ પ્રમાણે તથા-
 પ્રકારના અપરાધ પ્રસંગે અન્યત્ર દેતાં તે ધારણા વ્યવહાર કહે
 વાય છે. અથવા દાઘક છેદ સૂત્ર યોગ્ય શિષ્યને ગુરૂ મહારાજ પ્રસ-
 ન્ન થઈ ઢેટલાંક પ્રાયશ્ચિત પદો ઉદ્ધરી ખતાવે તે શિષ્ય ધારી રાખે
 એ પણ ધારણા વ્યવહાર જાણવો. ૩૬૧.

દવ્વાઙ્ગિ ચિંતિઊણં । સંઘયણાઈણ હાણિમાસજ્ઞા ॥
 પાયચ્છિત્તં જીયં । રૂઢં વા જં જહિં ગચ્છે ॥ ૬૨ ॥

સાંપ્રતકાળે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવનો વિચાર કરી અન્ને

સંધ્યાણ ગળ પ્રમુખની હાનિ (નિર્જનતા) સમન્તથાથી આવા સંયોગોને અનુસરી જે પ્રાયશ્ચિત દેવામાં આવે તે, અથવા જે ગ-અછમાં મૂત્રાતિરિક્ત પ્રાયશ્ચિત કારણથી પ્રવર્તીવ્યું હોય તે શાસ્ત્ર ભાષાથી છત વ્યવહારના નામથી ઓળખાય છે. ૩૬૨.

અગ્નીઓ ન વિયાણઈ । સોહિં ચરણસ્સ દેહ ઝળહિયં ॥
તો અપ્પાણં આલો-યગં ચ પાહેહ સંસારે ॥ ૬૩ ॥

મૂત્રાર્થ ઉભયના અગ્નણ અગ્નીતાર્થ ચારિત્રની શુદ્ધિ સમ્ય-ગ્જ્ઞાણતા નથી તેથી તે પ્રાયશ્ચિત ન્યૂનાધિક આપે છે. અને એવી રીતે ન્યૂનાધિક પ્રાયશ્ચિત આપવાથી તે પોતાને અને આલોચના કરનારને સંસારમાં પાડે છે. ૩૬૩.

તમ્હા ઉક્કોસેણં । ચિત્તંમિ ઉ સત્તજોયણસયાઈ ॥
કાલે વારસવરિસા । ગીઅવ્ય ગવેસણં કુજ્જા ॥ ૬૪ ॥

તેટલા માટે ઉત્કૃષ્ટપણે ક્ષેત્રથી ૭૦૦ જોજન સુધી અને કાળથી બાર વર્ષ પર્યંત ગીતાર્થ શુદ્ધની ગવેષણા કરી તેમની પાસે આલોચણા લેવી. ૩૬૪.

આલોચણા પરિણઓ । સમ્મં સંપહિઓ ગુલ્લસગાસે ॥
જહં અંતરાવિ કાલં । કરિજ્જ આરાહઓ તહવિ ॥ ૬૫ ॥

આલોચના કરવા નિશ્ચયવાળો થઈ, આલોચના માટેજ

આચાર્યકળાઈ । મેમં મન્નં મુયં નિષિદ્ધિઃ ॥

દેસંતરદ્વિયાણં । મૃદ્ધમગાન્ધોઅણા આણા ॥૬૦॥

આચાર્ય પદવ્ય (નિશીય સુ. ૧) તેમજ દ્વિયા આચાર્ય દશાણુતરકથે પ્રમાણ પુન તે પુન આચાર્ય આણવો, ગુરુ મદારાજ સમીપે આવવા અસમર્થ એવાંદેશાંતર રહેતા શિષ્ય ગુરુ સમક્ષે વડે પોતાના અપરાધ પદો લાખીને બોલે તેના અનુત્તર તરીકે ગુરુ પદોત્તર ગુરુ પ્રાપ્તિન લાખી બોલે તે આજ્ઞા વ્યવહાર છે. ૩૬૦.

ગીયથ્યેણં દિન્નં । સુદ્ધિં અવધારિઞ્ણ તદ્દ ચેવ ॥

દિંતસ્સ ધારણા સા । ઉદ્ધિઅ-પય-ધરણ-સ્વા વા ॥૬૧॥

સંવિજ્ઞ ગીતાર્થે દીધેલી શુદ્ધિ અવધારીને તેજ પ્રમાણે તથા- પ્રકારના અપરાધ પ્રસંગે અન્યત્ર દેતાં તે ધારણા વ્યવહાર કહે વાય છે. અથવા દોષક છેદ સૂત્ર યોગ્ય શિષ્યને ગુરુ મદારાજ પ્રસ- ન્ન થઈ કેટલાંક પ્રાયશ્ચિત પદો ઉદ્ધરી બતાવે તે શિષ્ય ધારી રાખે એ પણ ધારણા વ્યવહાર બણવો. ૩૬૧.

દબ્બાઈ ચિંતિઞ્ણં । સંઘયનાઈણ હાણિમાસજ્ઞા ॥

પાયચ્છિત્તં જીયં । રૂઢં વા જં જહિં ગચ્છે ॥ ૬૨ ॥

સાંપ્રતકાળે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવનો વિચાર કરી અને

સંઘયણ બળ પ્રમુખની હાનિ (નિર્બળતા) સમજાયાથી આવા
અયોગોને અનુસરી જે પ્રાયશ્ચિત દેવામાં આવે તે, અથવા જે ગ-
ચ્છમાં સૂત્રાતિરિક્ત પ્રાયશ્ચિત કારણથી પ્રવર્તીવ્યું હોય તે શાસ્ત્ર
સાધાથી છત વ્યવહારના નામથી ઓળખાય છે. ૩૬૨.

અગ્નીઓ ન વિયાળઈ । સોહિં ચરણસ્સ દેહ ઝળહિયં ॥
તો અપ્પાણં આલો-યગં ચ પાહેહ સંસારે ॥ ૬૩ ॥

સૂત્રાર્થ ઉભયના અબ્રણ અગ્નીતાર્થ ચારિત્રની શુદ્ધિ સમ્ય-
ગ્જ્ઞાણતા નથી તેથી તે પ્રાયશ્ચિત ન્યૂનાધિક આપે છે. અને એવી
રીતે ન્યૂનાધિક પ્રાયશ્ચિત આપવાથી તે પોતાને અને આલોચન
કરનારને સંસારમાં પાડે છે. ૩૬૩.

તમ્હા ઉકોસેણં । ચિત્તંમિ ઉ સત્તજોયણસયાઈ ॥
કાલે વારસવરિસા । ગીઅથ્થ ગવેસણં કુજ્ઞા ॥ ૬૪ ॥

તેટલા માટે ઉત્કૃષ્ટપણે ક્ષેત્રથી ૭૦૦ બેઝન સુધી અને
કાળથી બાર વર્ષ પર્યંત ગીતાર્થ શુદ્ધની ગવેષણા કરી તેમની પાસે
આલોચણા લેવી. ૩૬૪.

આલોચણા પરિણઓ । સમ્મં સંપટ્ટિઓ ગુરુસગાસે ॥
જ્ઞં અંતરાવિ કાલં । કરિજ્ઞ આરાહઓ તહવિ ॥ ૬૫ ॥

આલોચના કરવા નિશ્ચયવાળો થઈ, આલોચના માટેજ

મુદ્ સમીપે જ્યા નીકળેલો (ભવ્યાત્મા) કદાચ માર્ગમાંજ કાળ
કરી જાય, તેપણુ તે સ્વાજાનો પાળકજ સમજવો. ૩૬૫.

જાડકુલવિણયઉવસમ—ઈન્દ્રિયજયનાણદંસણસમગ્ગા
અગણુતાવિ અમાઈ । ચરણજુયાલોયગા મળિયા ॥૬૬॥

ઉત્તમ જાતિ, ધુળ, વિનય, ઉપશમ, ઇન્દ્રિય જય, જ્ઞાન
અને એવંચ પાનન. એકને પાળી શીડા નહિ કરનાર, નિર્માયી અને
અગણુતા સ્વાકોચક કલા છે, મનઃકળ કે આલોચક એવા ગુણ-
મય, તેમજ એ એ. ૩૬૬.

મહાનયનગમિગમં । નિગમિગં જમિહ રાગદોમેહિં ॥
મયેગ પમાણ ન । વિહિણા લોહજં તં મઝં ॥ ૬૭ ॥

મહાનયનગમિગમં—મહાનયનગમિગમં, મહાનયનગમિ, મહાનયન
ગમિ, મહાનયનગમિ, મહાનયનગમિ, મહાનયનગમિ, મહાનયનગમિ
મહાનયનગમિ, મહાનયનગમિ, મહાનયનગમિ, મહાનયનગમિ, મહાનયનગમિ

જહ વાલો જંપંતો । કજ્જમકજ્જં ચ ઉજ્જુઅં મળઈ ॥
તં તહ આલોહજ્જા । માયામયવિપ્પમુક્કો અ ॥ ૬૯ ॥

જેમ માળાપ સમીપે બોલતું બાળક કાર્યો કાર્ય સરળ-
પણે કહી દે છે, તેમ માયા મદનો સર્વથા ત્યાગ કરીને ગુરૂ સમીપે
આલોચના કરવી જોઈએ. ૩૬૯.

છત્તીસગુણસમન્ના-ગણ તેણવિ અવસ્સ કાયવ્વા ॥
પરમરિકયા વિસોહી । સુદ્ધવિ વવહારકુસલેણ ॥૭૦॥

છત્તીસ ગુણે કરી સંયુક્ત એવા ગુરૂએ પણ પૂર્વોક્ત આ-
ગમદિક વ્યવહારમાં ઘણા કુશળ હોય તોપણ અન્ય ગીતાર્થની
સમીપે અવશ્ય આલોચના કરવી ! ૩૭૦.

જહ સુકુસલો વિ વિજ્ઞો । અન્નસ્સ કહેઈ અપ્પણો વાહિં
एवं जाणंतस्सवि । सल्लुद्धरणं गुरुसगासे ॥ ७१ ॥

સુકુશળ વૈદ્ય પણ પોતાનો વ્યાધિ અન્ય વૈદ્યને જણાવી
તેનો ઉપચાર કરે છે તેમ જાણકારે પણ ગુરૂ સમીપે સ્વશબ્દ ઉદ્ધ-
રણ, એટલે ગમે તેવા ગીતાર્થ પણ સ્વદોષ અન્ય ગીતાર્થ
પાસે આલોચી શુદ્ધ થવું તો બીજાનું તો કહેવું જ શું ? ૩૭૧.

अपंपि भावसहं । अणुद्धरियं रायवणिअतणएहिं ॥
जायं कडुयविवागं । किं पुण बहुयाइं पावाइं ॥७२॥

થોડુંક પણ ભાવશબ્દ નહિ ઉદ્ધરવાથી રાજપુત્ર-આદ્ર-

કુમાર અને વળિક્કુ રાવ મંડાવી રાવને કહ્યું નિષાર (દુઃખ) રાવ થયું, તો પછી બદ્ધ પાપનું તો કહેવુંજ શું ? મનરાવ કે પાપરાવ પણે કે અદેશણે રોવેરું સાચું કે થોડું પાપ પચાવાપણીક ગર મહારાજ સમીપે સમગ્ આલોવીને નિઃશય થવું જોઈએ, નહિ તો તે બવિચારમાં મહા અનર્થ રૂપ થાય છે. ૩૭૨.

આર્દ્રકુમારનો જીવ પોતાના પૂર્વ જનમાં વૈરાગ્યથી દીક્ષા અહણ કર્યા બાદ પોતે ગીતાર્થ છતાં એકદા પોતાની બંધુમતી સ્ત્રી કે જોણીએ દીક્ષા અહણ કરી હતી તેણીને દેખી કાગાતુર થયો, તે વાત પોતે કોઈ સાધુ દ્વારા જણાવી; તેથી તેણીએ ઉભયનું દ્વિત વિચારી અનશન અહણ કર્યું. તે વાત સાંભળી પોતે પણ ખિન્ન થઈ અનશન અહણ કરી સ્વર્ગે ગયો. પરંતુ ત્યાંથી અવી અનાર્થ દેશમાં ઉત્પન્ન થયો. બાકીની લકીકત ઉપદેશમાળા-દિકમાં સુપ્રસિદ્ધ છે.

વસંતપુરમાં વસતો અગ્નિશર્મા નામનો વિપ્ર એકદા વૈરાગ્યથી ભાર્યો સહિત પ્રવ્રજિત થયો. તે જન્મે ચારિત્રમાં એક-નિષ્ઠાવાળા છતાં સાધુ પૂર્વ અભ્યાસથી ભાર્યો ઉપર રાગ રાગે છે અને સાધ્વી જાતિ મંદ કરે છે, છેવટે તે જન્મે સ્વ પાપને આલોચ્યા નિંદા વગર કાળ કરીને સ્વર્ગે ગયા. સાધુનો જીવ ઇભ્ય પુત્ર ઈલા સુત થયો અને સાધ્વીનો જીવ અદ્ભૂત રૂપવાળી નટપુત્રી થઈ. એકદા તે નટડીને દેખી પૂર્વ સ્નેહવશથી કામપરતંત્ર બની સ્વકુળનો ત્યાગ કરી પોતે પણ નટ થયો. બાકીની લકીકત સુપ્રસિદ્ધ છે, એમ સમજી સૂઝ જનોએ નિઃશય થવું !

લજ્ઞાઈ ગારવેણ ય । વહુસ્સુઅમણ વા વિ દુચ્ચરિયં ॥
જે ન કહંતિ ગુરૂણં । ન હુ તે આરાહગા હંતિ ॥૭૩॥

લજ્ઞાનથી, ગારવથી, કે બહુશ્રુત (જ્ઞાન) ના મદથી પણ
જે પોતે કરેલાં પાપ ગુરૂ મહારાજ પાસે પ્રકાશતા નથી તે આ-
રાધક થતા નથી પણ વિરાધક બને છે. ૩૭૩.

નવિ તં સથ્યં વ વિસં । વ દુષ્પત્તુવ્ય કુણઈ વેયાલો ॥
જં કુણઈ ભાવસલ્લં । અણુદ્ધિયં સવ્વદુહમૂલં ॥૭૪॥

દુષ્પ્રયુક્ત વિષ કે શસ્ત્ર તેમજ પ્રદુષિત થયેલો વેતાળ એ-
વો અનર્થ ઉપજાવી શકતા નથી જેવો અનર્થ સર્વ દુઃખના મૂળ
રૂપ આણુ ઉદ્ધરેલું ભાવ શલ્ય (આણુ પ્રકાશેલું નિજ પાપ-દુષ્ટ-
ત) ઉપજાવે છે. ૩૭૪.

આકંપઈત્તા અણુમાણઈત્તા । જં દિઠ્ઠં વાયરં ચ સુહમં વા ॥
છન્નં સદ્દાઉલયં । વહુજણ અવ્વત્ત તસેવી ॥ ૭૫ ॥

સ્વદોષ આલોચનારે આલોચના વખતે નીચેની વાત લ-
ક્ષ્યમાં રાખવાની છે. લક્ષિત કે વિનયથી ગુરૂને વશ કરવાથી ગુરૂ
થોડું પ્રાયશ્ચિત આપશે એમ સમજી ગુરૂને વિનયથી વશ કરી
લેવા, આ ગુરૂ ઠીક પ્રાયશ્ચિત આપે છે તેથી તેમની પાસેજ લેવું,
ગુરૂ મહારાજએ જે નાનો કે મોટો દોષ સેવંતાં દેખ્યો હોય તેજ
આલોચવો, લજ્ઞાદિક કારણથી કે છાનો માનો અવ્યક્ત શબ્દથી
સ્વદોષ આલોચવો અથવા શબ્દાકુળપણે ઘોંઘાટ કરીને આલોચવો,

એવી રીતે વિશુદ્ધ ચારિત્રવંત બની નારે ભવ રવરૂપ થકી
સમ્યગ વિરમવું—વિરક્ત થવું જોઈએ. કેમકે નરકાદિક બેદવાળા
સંસારમાં કંઈ સુખ નથી. ૩૮૨.

દીહં સસંતિ કલ્પણં । મળંતિ વિરસં રસંતિ દુરકત્તા ॥
નેરઙ્ગા અ પરુપર—સુરચિત્ત-સમુચ્ચ-વિચિત્તાર્થિ ॥૮૩॥

નારકીના જીવો પરસ્પર ઉદ્દીરેલી, પરમાધ્યામીકૃત અને
ક્ષેત્ર પ્રભાવથી થયેલી વેદનાથી દુઃખાર્ત છતા દીર્ઘશ્વાસ લે છે,
કરૂણા ઉપજે એવી ભયંકર વાણી બોલે છે, મુક્ત કંઠથી રડે
છે. ૩૮૩.

જં નારયાણ દુરકં । ઉક્ત્તણ-દહણ-છિંદણાઈયં ॥
તં વરિસસહસ્સેહિ વિ । ન મળિજ્જ સહસ્સ વચ્ચણોવિ ૮૪

કાપ-કૂપ, દહન, તથા છેદન છુંદનાદિક સંબંધી નાર-
કીઆને જે દુઃખ સહવું પડે છે, તે હજારો વર્ષ પર્યંત બોલ-
નારો હજારો મુખવાળો જ્ઞાની પણ કહી શકે તેમ નથી. ૩૮૪.

સી-ઉન્હ-ખુપિવાસા । દહણં-કણ-વાહ-દોહ-દુરકેહિ ॥
દૂમિજ્જંતિ તિરિક્કા । જહ તં લોણવિ પચ્ચરકં ॥૮૫॥

શીત, ઉષ્ણ, ક્ષુધા, તૃષ્ણા, દહન, અંકન (ત્રિશૂળાદિક
રૂપે ડાંભ દેવા વડે) ભારવહન, અને દોહન પ્રમુખ જે જે દુઃખો
વડે તિર્યંચો દુઃખી થાય છે તે લોકમાં પણ પ્રત્યક્ષ છે. ૩૮૫.

લચ્છીપેમં વિસયા । દેહો મણુઅત્તણેવિ લોયસ્સ ॥

एयाइं वल्लहाइं । ताणं पुण एस परिणामो ॥ ८६ ॥

લક્ષ્મી, પ્રેમ, વિયય (ભોગ) અને દેહ મનુષ્યપણામાં પણ લોહિતને વક્ષણ (ગુણ) લાગે છે, તેમનું પરિણામ (સ્વરૂપ) આના પ્રકારનું શાસ્ત્રકાર બતાવે છે. ૩૮૬.

“લક્ષ્મીનું સ્વરૂપ”

न भवइ पश्यंताणवि । जायइ कइयावि कहवि एमेवा ।
विहडइ पिच्छंताणवि । स्वणेण लच्छी कुमहिल्लव ८७

કુલટા (કુશીળ) નારીની પેરે લક્ષ્મી પ્રાર્થના કરનારને પણ કદાચિત્ મળતી નથી, અને કદાચિત્ મળે છે તો પણ જો-તજોતામાં વહી જાય છે, મતલબકે એક ક્ષણવારનો પણ તેનો ભરસો નથી, તો સુદા જનોએ તેમાં દેમ આસ્થા રાખવી ઘટે ? ૩૮૭.

जह सलिला वटून्ती । कूलं पाडेइ कलुसए अण्णं ॥
इअ विहवे वटून्ते । पायं पुरिसो वि दह्वो ॥ ८८ ॥

જેમ નદી વર્ષા-રતુમાં પાણીના પૂરથી વૃદ્ધિ પામી છતી પોતાનીજ ભેખડોને ભાગે છે અને પોતાનેજ કલુષિત કરે છે તેમ, લક્ષ્મી વૃદ્ધિગત થયે છતે પુરૂષ પણ પ્રાયઃ તેમજ કરે છે. સ્વકુળને સતાવે છે અને પોતાને મદાદિકથી કલુષિત કરે છે. ૩૮૮.

તમ્હા દારિદ્ર-જરા-પરપરિભવ-ગેઅ-સોઅ-તવિઆણં ॥
મણુઆણવિ નચ્ચિ સુહં । દવિણ પિવાસાઈ નહિયાણં ॥૧૫॥

તે માટે દારિદ્ર, યકષણ, તેમજ પરપરાવાન, શેષ અને શોકથી દુઃખિત અને ધનની તૃષ્ણાથી ખીડીત એવા મનુષ્યોને પણ સુખ નથી. ૩૬૫.

સવ્વં સુરાણ વિભવો । અણુત્તરો સ્યણ-રહય-ભવણેસુ ॥
દિવ્વાભરણ-વિલેવણ-વર-કામિણિ-નાહય-સ્યાણ ॥૧૬॥
કિંતુ મય-માણ-મચ્છર-વિસાય-ઈસા-નલેણ સંતત્તા ॥
તે વિ ચવિઝ્ઞણ તત્તો । ભમંતિં કેઈ ભવમણંતં ॥ ૧૭ ॥

રત્ન રચિત ભુવનોમાં વસતા, દિવ્ય આભરણ, વિલેપન તેમજ દેવાંગનાઓના નાટકમાં રક્ત થયેલા દેવતાઓને સર્વ વિભવ અનુત્તર (પ્રધાન) છે, મનુષ્યોની અપેક્ષાએ તેમની સાહેબી અતુલ છે, તોપણ મદ, માન, મચ્છર, વિપાદ, (ખેદ-શોક) અને ધૃષ્ટિ ૩૫ અગ્નિથી સંતપ્ત થયેલા તે પણ હેટલાક ત્યાંથી અચીને અનંત-અપાર સંસારમાં ભ્રમણ કરે છે. ૩૬૬-૩૬૭.

તમ્હા સુહં સુરાણવિ । ન કિં પિ અહવા ઇમાઈ સુરકાઈં ॥
અવસાણ દારુણાઈં । અણંતસો પત્ત-પુવ્વાઈં ॥ ૧૮ ॥

તેથી દેવતાઓને પણ પરમાર્થથી જોતાં કંઈ સુખ નથી અથવા તો એ બધાં સુખ પરિણામે દુઃખદાયી છે અને તે પૂર્વે અનંતિવાર પ્રાપ્ત થયેલા છે. ૩૬૮.

તં નથિ કિં પિ ઠાણં । લોએ વાલગ્ગ-કોહિમિત્તંપિ ॥
જથ્થ ન જીવા વહુસો । સુહદુરકપરંપરં પત્તા ॥૧૧॥

લોકમાં વાળના અથ ભાગ માત્ર એવું સ્થાન નથી કે
જ્યાં જીવો બહુવાર સુખ અને દુઃખની પરંપરા પામ્યા ન
હોય. મતલબ સર્વત્ર-લોક માત્રમાં જીવો બહુવખત સુખ દુઃખનો
અનુભવ કરી ચૂક્યા છે, અત્યારે પ્રાપ્ત થતાં સુખ દુઃખ કંઈ નવાં
નથી. ૩૯૯.

સવ્વાઓ રિદ્ધીઓ । પત્તા સવ્વેવિ સયણસંવંધા ॥
સંસારે તો વિરમસુ । તત્તો જઈ મુણસિ અપ્પાણં ॥૪૦૦॥

સર્વ રિક્તિ સિદ્ધિઓ અને સર્વે સ્વજન સંબંધો પૂર્વે પ્રાપ્ત
થઈ ચૂકેલા છે એમ સમજીને હવે જો આત્માને તેમનાથી લિન્ન
ઓળખી શકે તો તેવા અનિત્ય-અસાર-ખોટા કલ્પિત સંબંધથી
તું વિરમ ! ૪૦૦

વિનયદ્વાર.

इय भव-विरक्त-चित्तो वि । सुद्ध-चरणाङ्ग-गुण-जुओ निच्चं
विणए रमिज्ज सव्वे । जेण गुणा निम्मला हुंति ॥१॥

એવી રીતે સંસારથી વિરક્ત ચિત્ત છતાં શુદ્ધ સંયમાદિકે
ગુણ યુક્ત ખની નિરંતર વિનયમાં પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈ નિજગુણો
નિર્માળ થશે. ૪૦૧.

જમ્હા વિણયડ કમ્મં । અઢ્ઢવિહં ચાઝરંત-મુરકાણ ॥
તમ્હા ડ વયંતિ વિઝ । વિણઝત્તિ વિલીણ-સંસારા ॥૨॥

જેમણે સંસાર સંતતિનો સર્વથા અંત કર્યો છે, એવા તીર્થંકર ગણધરે એમ કહે છે કે જેથી ચઉ ગતિના બંધનથી મુક્ત થવા આઠ પ્રકારના કર્મનો અંત કરી શકાય છે તેથી તે વિનય કહેવાય છે. ૪૦૨.

લોગોવયાર-વિણઓ । અથ્થે કામે મયંમિ મુરકે અ ॥
વિણઓ પંચ વિગણ્ણો । અહિગારો મુરક-વિણણ ॥૩॥

તે વિનય પાંચ પ્રકારનો છે. (૧) લોકોપચાર વિનય (વ્યવહારમાં રૂઢ-રૂઢિ મુજબ) (૨) અર્થ વિનય (દ્રવ્ય ઉપા-ર્જન માટે રાજ પ્રમુખના છંદે ચાલવા રૂપ) (૩) કામ વિનય, (વેશ્યાદિકને આશ્રી) (૪) ભય વિનય, (ભયથી સેવકો સ્વામી પ્રતિ વર્તન રાખે તે) અને પાંચમો મોક્ષ વિનય (કેવળ આત્મ કલ્યાણાર્થે) તેમાં અત્ર મોક્ષ અર્થેજ પ્રયુજતા વિનયનો અધિકાર કહેવામાં આવશે. ૪૦૩.

દંસણ-નાણ-ચરિત્તે । તવે ય તહ ઓવયારિણ ચેવ ॥
મુરક-વિણઓ વિ एसो । પંચવિંહો હોઝ નાયવ્વો ॥૪॥

દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, તથા સંબંધે અને આપચારિક એ-વી રીતે મોક્ષ વિનય પણ પાંચ પ્રકારનો સમજવો. ૪૦૪.

દલ્વાઈ સદ્દહંતે । નાળેણ કુળંતયંમિ કિચાઈ ॥

ચરણં તવં ચ સમ્મં । કુળમાળે હોઈ તવ્વિણઓ ॥૫૧॥

દ્રવ્ય તથા તેના ગુણ પર્યાયની (૫૨ દ્રવ્યના ગુણ પર્યાયની) શ્રદ્ધા કરતાં દર્શન વિનય, જ્ઞાનવડે સમજા પૂર્વક સંયમ આચરણ કરતાં જ્ઞાન વિનય, તેવીજ રીતે સમતા સહીત આરિત્ર પાળતાં આરિત્ર વિનય, અને પ્રભુ આજ્ઞા પ્રમાણે તપ કરતાં થકાં તપ વિનય કહેવાય છે. ૪૦૫.

અહ ઓવચારિઓ પુણ । દુવિહો વિણઓ સમાસઓ હોઈ ॥

પઢિરૂવ-જોગ-જુંજણ । તહ ય અણાસાયણા વિણઓ ૬

ઔપચારિક વિનય પણ સંક્ષેપથી બે પ્રકારનો છે, પ્રથમ પ્રતિરૂપ એટલે ઉચિત રીતે મન, વચન કાયાને પ્રવર્તાવવા રૂપ તેમજ બીજો અનાશાતના એટલે આશાતના-વિરાધના પરિહરવા રૂપ વિનય બાણવો. ૪૦૬.

પઢિરૂવો સ્વલ્લ વિણઓ । કાઠિય જોગેય વાય માણસિઓ

અઠ્ઠ ચઠ્ઠવિહ દુવિહો । પરૂવણા તસ્મિમા હોઈ ॥ ૭ ॥

પ્રતિરૂપ વિનય ખરેખર મન, વચન અને કાયા સંબંધી ત્રણ પ્રકારનો છે તેનો અનુક્રમે આઠ, ચાર અને બે પ્રકાર કહ્યા છે. તેનું સ્વરૂપ આવી રીતનું છે. ૪૦૭.

અપ્પુઠ્ઠાણં અંજલિ । આસણદાણં અભિગ્ગહ કિરૂય ॥

સુસ્સૂમણ અણગચ્છણ । સંસાહણ કાય અઠ્ઠવિહો ॥૮॥

એ પ્રમાણે ત્રિવિધ પ્રતિરૂપ વિનય તમને કહ્યો અને
અનાશાતના વિનય તો શાસ્ત્રમાં પર (બાવન) પ્રકારનો કહ્યો
છે. ૪૧૧.

તિથ્યયર-સિદ્ધ-કુલ-ગણ-સંઘ-કિરિય-ધમ્મ-નાણ-નાણીણં
આયરિય-થેરુ-વજ્ઞાય । ગણીણં તેરસપયાણિ ॥ ૧૨ ॥
અણાસાયણા ય ભત્તી । વહુમાણો તહ ય વન્નસંજણણા ॥
તિથ્યયરાર્હ તેરસ । ચરગ્ગુણા હંતિ વાવન્ના ॥ ૧૩ ॥

તીર્થંકર, સિદ્ધ, કુળ (નાગેન્દ્રાદિ) ગણ, (કોટિકાદિ)
સંઘ, કિરિયા (અસ્તિવાદ રૂપ), ધર્મ (યતિધર્માદિ), જ્ઞાન, (મતિ
શ્રુતાદિ) જ્ઞાની, આચાર્ય, સ્થવીર (શિષ્યોને ધર્મમાં સ્થિર કરનાર
વૃદ્ધ સાધુ) ઉપાધ્યાય (પાઠક) અને ગણી (ગીતાર્થ) એ તેર
પદ થયાં; તે દરેકની ૧ આશાતનાથી દૂર રહેવું, ૨ ભક્તિ કરવી,
૩ બહુમાન સાચવવું, તથા ૪ તેમનો ગુણાતુવાદ કરવો, એવી
રીતે તેરને ચાર ગુણ કરતાં (પર) બાવન ભેદો થાય. એવી રીતે
અનાશાતના વિનય કહ્યો. ૪૧૨-૪૧૩.

અમય સમો નથ્થિ રસો । ન તરુ કપ્પંહુમેણ પરિતુલ્લો ॥
વિણય સમો નથ્થિ ગુણો । ન મણી ચિંતામણિ સરિચ્છો

જેમ અમૃત સમાન કોઈ રસ નથી, કદપ વૃક્ષ સમાન
કોઈ વૃક્ષ નથી, અને ચિંતામણિ સદૃશ કોઈ મણિ નથી તેમ
વિનય સમાન કોઈ ગુણ નથી.

ચંદણ તરૂણ ગંધો । જુળ્હા સસિણો સિઅત્તણં સંસે ॥
સહ-નિમ્મિયાઈં વિહિણા । વિણઓ અ કુલણ્ણસૂયાણં? ૫

જેમ ચંદનના વૃક્ષનો ગંધ, ચંદ્રની ચાંદણી અને શંખમાં શ્વેતતા એ સર્વે વિધિએ સાથેજ સર્જેલાં છે, તેમજ કુળ પ્રસૂત (કુલીન) જનોમાં પણ વિનયગુણ જન્મથી માંડીને સાથેજ પેદા થાય છે. ૪૧૫.

હુજ્જ અસજ્જં મન્ને । મણિમંતોસહિ સુરાણવિ જયંમિ ॥
નથિ અસજ્જં કજ્જં । કિંપિ વિણીઆણ પુરિસાણં ૧૬

હું માનું છું કે કદાચ જગતમાં મણિ, મંત્ર, ઔષધિ અને દેવતા વડે પણ કોઈ વસ્તુ અસાધ્ય હોય, પરંતુ વિનીત પુરોહિતે કંઈ પણ વસ્તુ અસાધ્ય નથી. ૪૧૬.

इहलोय चिय विणओ । कुणइ विणीयाण इच्छिअं लच्छि
जह सीहरहाईणं । सुगइनिमित्तं च परलोए ॥ १७ ॥

આ લોકમાંજ વિનય વડે વિનીત જનોને ઇચ્છીત લક્ષ્મી મળે છે અને સિંહરથાદિકની પેરે પરલોકમાં પણ સદ્ગતિ નીપજે છે. ૪૧૭,

“ સિંહરથ સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર ”

પુંડરીક રાજાનો પુત્ર સિંહરથ નામે હતો. તે દુર્વિનીત હોવાથી સહુ કોઈને અનિષ્ટ થઈ પડ્યો, રાજાએ તેનો ત્યાગ કર્યો.

એકદા જામતો જામતો માર્ગેમાં એક પાદને પૂજતો તથા બીજા
પાદને પુટાતો દેખી કુમારે તેનું કારણ જાણને પૂછવાથી તેને જા-
ણાયું કે આ લોકે આ વિનીત-સ્વામીના આશય અનુસારે
આજનાર દેવાથી પૂજાય છે અને બીજાનું વિનીત-ઉદ્ધત દેવાથી
કટાય છે. તે દુર્વિનયનું કથ સાંભળી કુમાર ચમચે અને એવો
તો વિનીત બની ગયો કે તેણે મોટા વખતમાં રાજ પ્રમુખ સર્વ દેવ-
કને રંગિત કરી દીધા, તેથી સિંદર્યને રાજ સોંપી પુંડરીક નૃપે
દીક્ષા લીધી. સિંદર્ય પણ વિનય ગુણથી પ્રાદ પ્રતિષ્ઠા પામી
અને દીક્ષા મંત્રી સર્વે સિદ્ધિ વિમાનમાં દેવ થયો. ત્યાંથી
અચી મદાવિદેહ કોવમાં આવતરી મોક્ષે ગયો.

किं बहुणा विणओ विय । अमूल्यमंतं जग्वसीकरणं ॥
इहलोय परलोइ य । सुहाण मणवंछिय-फलाणं ॥१८॥

કિંબહુના ! વિનયજ જગતમાં આ લોક સંબંધી તથા પ-
રલોક સંબંધી મન વાંછિત કથદારી સર્વ સુખનું મંત્ર તથા
સુખિકા વગરનું કામદ આપૂર્વ વચીકરણ છે. ૪૧૮.

वेयावच्चद्वार

विणय विसंभो य तहा । आयरिअ गिलाण सेहमाईणं॥
दसविह वेयावच्च । करिज समए जओ भणियं ॥१९॥
भरहे-खय-विदेहे । पन्नरसवि कम्मभूमिया साहू ॥
इकंमि पड़ियंमी । सच्च ते पड़िया हुंति ॥ २० ॥

“ધનદરાજપુત્ર દષ્ટાંત.”

ધનદ નૃપતિની રાણી પદ્માવતીથી ઉત્પન્ન થયેલ ભુ-
વનતિલક નામનો પુત્ર મહા સૌભાગ્યશાળી હતો. યશોમતિ
નામની રાજ્યકન્યાને પરણવા જતાં માર્ગમાં રોગાક્રાન્ત થવાથી
અનેક ઉપચાર કરતાં છતાં તે સજ્જ નહિ થયો. એટલામાં ત્યાં
દેવળજ્ઞાની પધાર્યા; વિનયપૂર્વક તેમની પાસે રોગનું કારણ સાં-
ભળતાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામી વૈરાગ્યથી તે દીક્ષિત થયો. પછી
પૂર્વે પોતે કરેલી સાધુ વિરાધના સંભારી સંભારી સાધુઓની દશ-
વિધ ભક્તિ કરતો હતો, દેવતાએ અનેક રીતે ચળાવવા પ્રયત્ન
કર્યા છતાં, સ્વપ્રતિજ્ઞામાં દૃઢ રહી, વિશુદ્ધ અધ્યવસાયથી દેવળ
જ્ઞાન પામી મોક્ષગતિ પામ્યો.

વેયાવચ્ચં નિયયં । કરેહ ઉત્તમ ગુણે ધરંતાણં ॥

સવ્વં કિર પહિવાઈ । વેયાવચ્ચં અપહિવાઈ ॥ ૨૩ ॥

ઉત્તમ ગુણવંત સાધુઓનું જરૂર વેયાવચ્ચ કરવું. દેમકે
ખીજા શ્રુત ચારિત્રાદિક ગુણો પ્રતિપાતી છે પણ વેયાવચ્ચ અ-
પ્રતિપાતી ગુણ છે. ૪૨૩.

પહિમગ્ગસ્સ મયસ્સ વ । નાસઈ ચરણં સુઅં અગુણણાણ

ન હુ વેયાવચ્ચ કયં । સુહોદયં નાસણ કમ્મં ॥ ૨૪ ॥

ભણ પરિણામી થઈને મરણ પામેલા યા વ્રતહીન થયેલાનું
ચારિત્ર નષ્ટ થાય છે અને ભણેલું નહિ સંભારનાર (ગણનાર).

તું જ્ઞાન નષ્ટ થઈ જાય છે પરંતુ વેચાવગ્યથી પ્રાપ્ત થયેલું શુભ વિપાકવાળું પુન્ય નષ્ટ થતું નથી. ૪૨૪.

ગિહિણો વેઆવડિણે । સાહૂણં વંનિયા વહૂદોસા ॥

જહ સાહુણી સુભદ્રા । ઇતેણ ય વિસણ તયં કુજ્ઞા ॥૨૫॥

સુભદ્રા સાધ્વીની પેરે ગૃહસ્થ (સંસારી લોકો) તું વેચાવગ્ય કરવામાં સાધુઓને બહુ દોષો શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે, તેથી વેચાવગ્ય શાસ્ત્ર નીતિથી કરવું પણ સ્વછંદપણે નહિ. ૪૨૫.

“ સુભદ્રા દષ્ટાંત. ”

એક સાર્થવાહની સુભદ્રા નામે ભાર્યા સંતાન વગરની હોવાથી તેણે દુઃખથી દીક્ષિત થઈ, ત્યાર બાદ મહા આકરો તપ કરવા લાગી, પરંતુ ગૃહસ્થનાં બાળકો ઉપાશ્રયે આવે છે તેને અનેક રીતે ઉત્સંગ (ખેળા) આદિકમાં સ્થાપી લાડ લડાવે છે, સાધ્વીઓએ વાર્યા છતાં તેથી નિવર્તતી નથી, છેવટ જૂદા ઉપાશ્રયમાં રહી. તેવીજ પ્રવૃત્તિથી કાળ વિર્ગમન કરી છેવટે તે પાપને આલોચ્યા નિંદ્યા વગર અનશન કરી દેવાંગનાં થઈ. જે તે કાર્યથી ઓસરી કેવળ શાસ્ત્ર નીતિથીજ વર્તી હોત તો તે સાધ્વી મોક્ષે જઈ શકત. આ વાત સાધુ જનોને ગૃહસ્થ પરિચયથી દૂર રહેવા ખાસ સૂચવે છે.

इच्छिञ्ज न इच्छिञ्ज व । तद्वि य पयओ निमंतए साहू ॥
परिणामविसुद्धीए । निजरा होइ अगहिण वि ॥२६॥

વેચાવચ્ચકારી સાધુએ સાધુઓને સાવધાનપણે નિ-
મંત્રણા કરવી ! પછી તે સ્વીકાર કરે અથવા ન કરે પણ પોતા-
ના પરિણામની વિશુદ્ધિથી તો તે ભક્ત, પાનાદિક સાધુઓ ન
સ્વીકારે તો પણ પોતાને નિર્જરા (કર્મક્ષય) જ થાય છે. ૪૨૬.

“ સ્વાધ્યાય દ્વાર. ”

વેચાવચ્ચે અખુજ્જ-एण तो वायणाइ पंचविहो ॥

विचामि य सज्झाओ । कायव्वो परम-पय-हेऊ ॥ २७ ॥

વેચાવચ્ચ કરવાને અભ્યુદય-ઉજ્જમાળ સાધુએ વિચાર
વિચારાં વાચના, પૃચ્છના, પરિવર્તના, અનુપ્રેક્ષા અને ધર્મ કથ
રૂપ પંચવિધ સ્વાધ્યાય પરમ પદ-મોક્ષ પ્રાપ્તિને માટે કરવો !
૪૨૭.

इत्तो सब्वन्नूत्तं । तिथ्थयरत्तं च जायइ कमेण ॥

इय परमं मुखंगं । सज्झाओ तेण विन्नेओ ॥ २८ ॥

સ્વાધ્યાયથી અનુક્રમે સર્વજ્ઞપણું અને તીર્થ કરપણું
પણ પ્રાપ્ત થાય છે, એવી રીતે તે મોક્ષનું પરમ અંગ છે એ
સમજી તેનો અવશ્ય ખપ કરવો ! ૪૨૮.

तं नथ्थि जं न पासइ । सज्झाय-विऊ पयथ्थ-परमथ्थं

गच्छइ य सुगइमूलं । खणे खणे परमसंवेगं ॥ २९ ॥

સ્વાધ્યાયવિદ્ (પંચવિધ સ્વાધ્યાયમાં કુશળ) સાધુ આગ

મના સમસ્ત ભાવને બાણી શકે છે, તેનાથી કશું અબળાયું રહે નથી, અને સદ્ગતિ દાયક પરમ વૈરાગ્યને તે ક્ષણે ક્ષણે પ્રાપ્ત થાય છે. ૪૨૯.

કમ્મમસંસિજ્જભવં । સ્વેદ અણુસમયમેવ આઉત્તો ॥
અનયરંમિ વિ જોગે । સજ્ઞાયંતિ વિસેસેણ ॥ ૩૦ ॥

ગમે તે સંયમયોગમાં સાવધાનપણે પ્રવૃત્તિ કરના સાધુ સમયે સમયે અસંખ્ય ભવથી સંચિત કરેલાં કર્મને ખપાવે છે, પરંતુ સ્વાધ્યાય ધ્યાનમાં ઉપયોગ સહિત વર્તેલો સાધુ વિશેષ કર્મ નિર્જરા કરી શકે છે. ૪૩૦.

ઉક્કોસો સજ્ઞાઓ । ચઉદસપુલ્લીણ વારસંગાઈ ॥
તત્તો પરિહાણીણ । જાવ તયથ્થો નમુકારો ॥ ૩૧ ॥

ચૌદ પૂર્વધર સાધુને ઉત્કૃષ્ટ સ્વાધ્યાય દ્વાદશાંગરૂપ હોય છે, (મહા પ્રણિધાનાદિક સામર્થ્યથી તે અંતર્બુદ્ધિમાં ચૌદ પૂર્વતુ પરાવર્તન કરી શકે છે.) પછી ઉત્તરોત્તર ન્યૂનતાએ છેવટ દ્વાદશાંગના સારભૂત નવકાર મંત્ર રૂપ સમજવો. ૪૩૧.

જલ્લણાઈ મળ સેમં । મુત્તું ઇકંપિ જહ મહારયણં ॥
વિપ્પદ મંગામે વા । અમોદ-સચ્ચં જહ તહેહ ॥ ૩૨ ॥
મુત્તુંપિ વારમંગં । મ ણ્વ મરણંમિ કીણ જમ્હા ॥
અગ્ધંત-નમુકારો । તમ્હા સો વારમંગચ્ચો ॥ ૩૩ ॥

જેમ અગ્નિ પ્રગુણનો ભય પ્રાપ્ત થયે છતે શેષ સર્વ વસ્તુ-
ને ત્યજી દઈ સારભૂત એક મહારજ ગ્રહણ કરી લેવામાં આવે છે,
અથવા તો જેમ સંગ્રામ સમયે અમોઘ શસ્ત્ર અંગીકાર કરી લેવામાં
આવે છે, તેમ મરણ સમયે (અવસાન વખતે) પ્રાપ્ત થયે છતે
દ્વાદશાંગને પણ ત્યજી (દેમદે તે વખતે દ્વાદશાંગનું) પરાવર્તન ક-
રવું અશક્ય થઈ પડે છે.) નવકાર મહામંત્રનું શરણ-સ્મ-
રણ કરવામાં આવે છે તેથી તે દ્વાદશાંગના સાર-નિગોળ રૂપ છે.
૪૩૨-૪૩૩.

સર્વંપિ વારસંગં । પરિણામ-વિશુદ્ધિ-હેતુ-મિત્તાંગં ॥
તત્કારણ-મિત્તાઓ । કિંહ ન તયથ્યો નમુકારો ॥૩૪॥

સમગ્ર દ્વાદશાંગ પરિણામ વિશુદ્ધિને માટેજ છે, એવીજ
રીતે પરિણામ વિશુદ્ધિના કારણ રૂપ હોવાથી નવકાર મંત્ર તે દ્વાદ-
શાંગના અર્થ રૂપ દેમ ન કહેવાય ? મતલબ કે પરિણામ વિશુ-
દ્ધિકારક હોવાથી નવકાર મંત્ર દ્વાદશાંગના સાર રૂપજ છે.
૪૩૪.

ન હુ તંમિ દેસકાલે । સક્કા વારસવિહો સુઅસ્થવંધો ॥
સર્વો અણ્ણિતેઉં । ધંતંપિ સમય્થચિત્તેણં ॥ ૩૫ ॥

તથાપ્રેકારના દેશ કાળમાં સમગ્ર દ્વાદશવિધ શ્રુતસ્કંધ-
નું અતુચિંતન ગમે તેવા સમર્થ ચિત્તવાળા સાધુ પણ કરી શકે-

ખીજી શ્રીમતીનું દૃષ્ટાન્ત—જેને મારવા પતિએ પ્રયત્ન કર્યો છતાં નવકારના પ્રભાવથી દેવતાએ સાંનિધ્ય કરી, સર્પને બદલે કૃત્તની માળ થઇ ગઇ. તેવા ચમત્કારથી પછી પતિ પણ જૈન ધર્મમાં રક્ત બની ગયો.

ત્રીજું દૃષ્ટાંત ખીજેરાના વનનું છે, એકદા કોઇ એક પુરૂષે રાજ પ્રત્યે એક અતિ અદ્ભૂત ખીજેડું બેટ કર્યું તેથી પ્રસન્ન થઈ તેને બક્ષીસ આપી. રાજાએ તેના મૂળ સ્થળનો પત્તો મેળવ્યો તો માલુમ પડી કે તે ખીજેરાનું વન દેવતા અધિષ્ઠિત છે, જે કોઇ તેમાંથી ખીજેડું તોડી લે છે તે મરી જાય છે, તેમ છતાં તેવા કૃળના લોકથી રાજાએ લોકોના વારા બાંધ્યા, એકદા એક શ્રાવકનો વારો આવ્યો, તેણે પ્રસન્નતા પૂર્વક નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરી નિસ્સીદ્ધી કહી તેમાં વિવેકથી પ્રવેશ કર્યો, તેથી અધિષ્ઠાયક યક્ષ પ્રસન્ન થઇ પ્રતિજ્ઞા પામી તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. શ્રાવકને વર માગવાનું કહેતાં તેણે કોઇ જીવનો વધ ન થાય તેમ કરવા જણાવ્યું, તેથી તેણે તેમજ વર્તવા કબૂલ કર્યું. ઘેર બેઠાં ખીજેડું મળવા લાગ્યું એ સર્વ નવકાર મહામંત્રનો પ્રભાવ સમજવો. હવે પરલોક સંબંધી દૃષ્ટાંત બતાવે છે. પરલોક સંબંધી સુખ ઉપર—

“ચંડ પિંગળ નામના ચોરનું દૃષ્ટાંત.”

ચંડપિંગળ નામનો ચોર એક વેશ્યાના ઘરે રહે છે, એકદા રાજાનો મહા મૃદ્યવાળો માતીનો હાર ચોરી તેણે પ્રયત્નથી વેશ્યાના ઘરે રાખ્યો. કોઇક મહોત્સવ સમયે તે હાર પેહેરી

વેશ્યા બહાર ગઇ. તે જોઈ રાણીની દાસીએ ઝાળખી લઇ, તે વાત રાણીને જણાવી. તપાસ કરી ચોરને પકડી તેને શૂણિએ ચડાવ્યો. વેશ્યાને બહુ પશ્ચાત્તાપ થયો. તેથી શૂણિ સમીપે જઈ ચોરને નવ-કારમંત્ર સંભળાવ્યો. તે ત્યાંથી શુભધ્યાને મરીને રાજનોજ પુત્ર થયો. તે નવકારના મહાત્મ્યથી અનુક્રમે રાજ્ય રૂઢિ પામી દીક્ષા લઈ બહુ સુખી થયો.

“બીજું દષ્ટાંત હુંડિક ચક્ષુનું છે.”

તે હુંડિક પ્રથમ (ચોર) ચોરી કરી મથુરામાં રહેતો હતો, એકદા ઢોટવાળે પકડી રાજના હુકમથી તેને શૂણિએ દીધો. તે વખતે બહુ તૃપ્તિથી ખીડિત થયેલા તેણે નજદીકમાં જતા જિનદત્ત શ્રાવકને કહ્યું કે તમે બહુ દયાળુ છો; તેથી મને જાળ આપો! ત્યારે શ્રાવકે કહ્યું કે હું જાળ લાવી આપું, ત્યાં સુધી તું નવકાર મંત્ર ગણ્યા કર! ચોરે પણ તેમજ કર્યું. એટલામાં જિનદત્ત પાણી લઈને આવ્યો. ચોરને સહાય દેનાર જાણી તેને પકડી રાજએ તેને પણ શૂણિએ દેવાનો હુકમ દીધો. તેવામાં પેલો ચોર પણ શુભ ધ્યાને મરી ચક્ષુપણે ઉત્પન્ન થયો, અવધિ જ્ઞાનથી પોતાના ઉપકારીને સહાય કરવા જલદી આવી સહુને ત્રાસ પમાડી કહ્યું કે તમે આ મહા પુરૂષને ઝાળખતા નથી? તેને તમે જલદી છોડી દો, નહિ તો સહને ચૂરી નાંખીશ. આમ થવાથી તત્કાળ તે ચક્ષુને પ્રસન્ન કરવા જિનદત્તને ખમાવી રાજએ વિસર્જન કર્યો. ચક્ષુ પણ જિનદત્તની ભારે સ્તુતિ કરી એ સર્વ પ્રભાવ નવકાર મંત્રનો જાણ્યો. નવકાર મંત્રના પ્રભાવથી સર્વત્ર કલ્યાણ થાય છે.

અનાયતન ત્યાગદ્વાર.

સજ્ઞાયંપિ કરિજ્ઞા । વજંતો જત્તઓ અણાયયણં ॥
તં હતિમાઇયં પુણ । જઈણ સમણ જઓ મણિયં ॥૩૯॥

જ્યાં સાધુ જનો મોક્ષને માટે યતન કરે તે ‘આયતન’ કહેવાય, તેથી પ્રતિદેશ તે અનાયતન બાણુ, મર્તલબ્ધ કે મુનિ જનોએ કાળજીથી અનાયતનનો ત્યાગ કરી સ્વાધ્યાય ધ્યાન કરવું ! સાધુઓને, સ્ત્રી, પશુ, પંડગ પ્રમુખ અનાયતન કહેવું છે. કેમકે તે આશ્રી શાસ્ત્રમાં એમ કહ્યું છે કે ૪૩૯.

વિભૂસા હથિય સામગ્ગિ । પળીયં રસમોહણં ॥
નરસસત્તગવેસિસ્સ । વિસં તાલહહં જહા ॥ ૪૦ ॥

વિભૂષા, (વસ્ત્રાદિક વડે શરીર સત્કાર) સ્ત્રી સંસર્ગ-પરિચય અને પ્રણીત (શ્રિગ્ધ) ખાનપાન, એ બધાં સ્વાત્મ-હિતેચ્છુ સાધુને તાલ પૂટ એર જવાં છે.

સિદ્ધંત-જલહિ-પારં-ગઓવિ વિજિહંદિઓવિ સૂરોવિ ॥
થિરચિત્તોવિ છલિજ્જહ । જુવહ-પિસાઈહિં ખુહ્ઠાહિં ॥૪૧॥

(સાધુ કહેય) સિદ્ધાન્ત સમુદ્રનો પાર પામેલ પણ હોય, જિતેન્દ્રિય હોય, શૂરવીર હોય અને સ્થિર ચિત્તવાળો હોય તો પણ મુદ્ર એવી સ્ત્રી પિશાચણિઓ વડે તે છળાઈ જાય છે.

મયળ-નવળીય-વિલઓ । જહ જાઢ જલળસંનિહાળંમિ
તહ રમણિસંનિહાળે । વિદ્વદ્ મળો મુળીળંપિ ॥૪૨॥

જેમ મીણુ અને માંખણુ, અગ્નિ આગળ દ્રવી-પાણી
થઈ જાય છે, તેમ સ્ત્રીની સમીપે તેમનો સંસર્ગ કરવાથી મુનિઓનું
મન પણ દ્રવી જાય છે. ૪૪૨.

નીયંગમાહિં સુપઓ-હરાહિં ઉપિથ્ય-મંથરગર્હિં ॥
મહિલાહિં નિન્નયાહિ ય । ગિરિવરગર્યા વિ ભિજ્જંતિ ૪૩

નીયંગામી, સારાં પયોધર (સ્તન-જળાશય) ને ધારણ
કરનારી, મનહર મંદ (ધીમી) ગતિથી ચાલનારી નદીઓની
જેવી નારીઓ ગિરિવર (હુંગર) જેવા ગમ્ખર લોહાને પણ લેદી
નાંખે છે મતલબ કે પૂર્વોક્ત વિશેષણો વાળી નારીઓ પાસે ગમે
તેવા મોટાં માણસો પણ ટકી શક્તા નથી. ૪૪૩.

ઘળમાલાઝ વ દૂન્નમંત સુપઓહરાઝ વહ્નંતિ ॥
મોહવિસં મહિલાઓ । દુનિરુદ્ધ વિસં વ પુરિસસ્સ ૪૪

અતિ ઉન્નતિને પામેલા પયોધર (સ્તન-જળધર) વાળી
મહિલા-સ્ત્રીઓ મેઘ ધટાની જેમ પુરુષના અનિવાર્ય વિપત્તિ પેરે
મોહ વિપયને વધારે છે. મતલબ કે જેમ મેઘ ધટા દેખવાથી ઠાઠક
તેવું જોર અભિવૃદ્ધિ પામે છે, તેમ સ્ત્રીઓને જોવાથી પણ મોહ
વિપ વૃદ્ધિ પામે છે. ૪૪૪.

સિંગાર-તરંગાણ । વિલાસ-વેલાઈ જુવ્વણ-જલાણ ॥
 કે કે જયંમિ પુરિસા । નારિ-નરિણ ન વુઢુંતિ ॥૪૫

શૃંગાર રૂપી તરંગવાણી, વિલાસ (હાવભાવ) રૂપી વેલ
 (ભરતી)વાણી અને યૌવન રૂપી જલ્લવાણી નારી રૂપી નદીઓવ
 જગતમાં ઢાણ ઢાણ પુરૂષો રૂપતા નથી. મતલબઁકે શૃંગાર, વિલાસ
 અને યૌવન વાણી વનિતા વડે કંઈ કંઈ લોકો તણાઈ ગયા
 તેમનો પત્તો પણ ક્યાંય મળતો નથી. ૪૪૫.

જુવ્વઈહિં સહ કુળંતો । સંસર્ગિં કુળઈ સયલદુરકેહિં
 ન હિ મૃસગાણ સંગો । હોઈ સુહો સહ વિઢાલીહિં ૪

શ્રીઓ સાથે સોખત કરનાર સમસ્ત દુઃખો સાથે સોખ
 કરનાર જાણવો. મતલબઁકે શ્રી કુળ્ય માણસ સમસ્ત આપદા
 પામે છે. શું બિલાડીની સાથે સોખત કરનાર મૂપક (ભંદર)
 કદાપી ક્ષેમ દોય ? નજ દોય. ૪૪૬.

રોયંતિ રૂઆવંતિ અ । અલિયં જંપંતિ પત્તિયાવંતિ ॥
 કવડેણ ચ રૂંતિ વિસં । મહિલાઓ ન જંતિ સખ્યાવં ॥

વળી શ્રીઓ પોતે રૂદન કરે છે તેમજ બીજાને રૂદ
 કરાવે છે, અસત્ય બોલે છે, છતાં પોતે સાચી છે એમ પ્રતી
 કરાવે છે. વળી કપટથી વિષ ખાય છે. એવી રીતે નારીઓ સ
 સતાને આદરતી નથી, પણ વફતાનેજ પ્રાયઃ ધારે છે. ૪૪૭.

પરિહરસુ તઓ તાસિં । દિટ્ઠિં દિટ્ઠીવિસસ્સ વ અહિસ્સા ।
જં રમણિનયણવાણા ॥ ચરિત્તપાણે વિણાસંતિ ॥ ૪૮ ॥

તેટલા માટે દૃષ્ટિ વિષ સર્પની દૃષ્ટિ જેવી સ્ત્રીઓની દૃષ્ટિ-
નો તું ત્યાગ કર ! મતલબકે સ્ત્રીઓની દૃષ્ટિ સાથે તારી દૃષ્ટિ જો-
ડીશ નહિ. કેમકે સ્ત્રીઓનાં કટાક્ષ બાણ ચારિત્ર રૂપ ભાવ પ્રાણ-
ને વિનાશ કરી નાંખે છે. ૪૪૮.

જઇ વિ પરિચત્તસંગો । તવતણુઅંગો તહાવિ પરિવડઇ ॥
મહિલા સંસર્ગીણ । પવસિઅ-ભવણૂસિય-મુણિવ્વ ॥૪૯॥

કામરાગ (વિપયરાગ) જોણે તજી દીધો હોય અને તપ-
થી શરીર કૃશ કરી નાખ્યું હોય એવો સાધુ પણ સ્ત્રીના સંસર્ગ-
થી, વિદેશ ગયેલા વણિકના ગૃહ સમીપે વિશ્રાન્તિને માટે ઉભા
રહેલા સાધુની પેરે સંયમથી બ્રહ્મ થઈ જાય છે. ૪૪૯.

ઉપર જણાવેલા અરણિક મુનિતું ચરિત્ર સુ પ્રસિદ્ધ
છે, જે પ્રથમ વૈરાગ્યથી દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા છતાં સ્ત્રી
સંસર્ગમાં ફસાઈ પડ્યા હતા, પરંતુ માતાને દેખી પુનઃ પ્રતિ-
બોધિત થઈ તપ શિક્ષાતત્ત્વ ઉપર અનશન કરી શુભ ધ્યાનથી સ-
દ્ગતિ પામ્યા.

इयस्मिन्निणवि संगो । अग्गी सख्यं विसं विसेसेइ ॥
जा संजईहिं संगो । सो पुण अइदारुणो भणिओ ५०

અન્ય ગૃહસ્થ સ્ત્રીઓનો સંગ પણ સાધુઓને અગ્નિ, શસ્ત્ર અને વિષથી પણ અધિક દુઃખદાયી છે, તો પછી સંજતી-સાધ્વીનો સંગ તો વળી અતિદારણ (ભયંકર) પરિણામ વાળો થાય છે તેથી તે વિશેષ કરીને પરિહરવો ! ૪૫૦.

ચેદય-દલ્લ-વિનાસે । રિસિધાએ પવયણસ્સ ઉઠ્ઠાહે ॥
સંજડ-વડચ્ચ-ભંગે । મૂલગ્ગી વોહિલામસ્સ ॥ ૫૧ ॥

દેવ દ્રવ્યનો વિનાશ કરવાથી, મુનિનો ધાત કરવાથી, શાસનનો ઉડાહ કરવાથી અને સાધ્વીનું 'ગ્રહચર્ય' ખંડવાથી ગો-ધિલાભના મૂળમાં અગ્નિ મૂક્યો જાણવો ! મતલબ એવું અનાચ-રણ કરનાર અનંત સંસાર પરિશ્રમણ કરતાં પણ પુનઃ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ કરી શકતો નથી. ૪૫૧.

ચેદય-દલ્લં સાહારણં ચ । જો મુસડ જાણમાણોવિ ॥
ધમ્મંપિ સો ન યાણડ । અહવા વઢ્ઠાઉઓ નરણ ॥ ૫૨ ॥

જે જાણી જોઈને દેવદ્રવ્ય કે સાધારણ દ્રવ્યની ચોરી કરે છે તે મૂઢ ધર્મના મર્મનેજ જાણતો નથી. અથવા તો તેણે પૂર્વે નરકનું આયુષ્ય ખાંધ્યું હોવું જોઈએ. તે વિના તેવું દુર્ધટ કામ કરાવજ કેમ ? ૪૫૨

જમુવેહંતો પાવડ । સાહૂવિ ભવં હુહં ચ સોઝ્ઞ ॥
સંકાસમાડ્યાણં । કો ચેદયદલ્લમવહરડ ॥ ૫૩ ॥

હવે દ્રવ્યની ઉપેક્ષા કરવો--જલી શરિયત ને પાપના અનાદર કરતો સાધુ પણ અનંત બાબ અમાય કરે તે તથા તેથી સંકાર પ્રમુખ થાયકને જે અનંત દ્રવ્ય અનુભવાં પડ્યાં છે તે સાંભળી ગૈત્ય (દેવ) દ્રવ્ય કાણ અમાદરે ? (બારે) હવે સંકારા શ્રેષ્ઠી પ્રમુખનાં ચરિત્ર દ્રવ્યસિત્તરી પ્રમુખ પ્રયોગાં મુખરિક્ક છે તે ત્યાંથી તપારી, દેવદ્રવ્ય, સાંભારણુદ્રવ્ય તેમજ જ્ઞાન દ્રવ્યાદિકની બનતી રક્ષાકરવી ! તેનો સદ્વ્યય કરવો ! તેને સ્વદ્રવ્યથી અગિક લેખવું, પરાયું બાળી તેની કાઠ રીતે ઉપેક્ષા ન કરવી ! ઉપેક્ષા કરનાર તે દેવદ્રવ્ય વિગેરેના વિનાશથી બહુ દુઃખી થાય છે. ૪૫૩.

જો લિંગિણિં નિસેવડ્ । લુદ્ધો નિદ્ધંધસો મહાપાવો ॥
સવ્વ જિણાણ ઝોઓ । સંવો આસાઙ્ગો તેણ ॥ ૫૪ ॥

જે સાધ્વીની સાથે વિષય ભોગ કરે છે તે લુદ્ધ, નિદ્ધંધસ, અને મહાપાપી છે, તેણે સર્વ જીનોને ધ્યેય-આરાધના થોડ્ય શ્રીસંધની આશાતના ટીધી બાણવી. ૪૫૪.

પાવાણં પાવયરો । દિદ્ધિમ્માસે વિ સો ન કાયવ્વો ॥
જો જિણમુદ્દે સમણિં । નમિત્તં તં ચેવ ધંસેઙ્ગ ॥ ૫૫ ॥

જ્ઞાનાદિક ગુણના આધાર રૂપ હોવાથી શ્રમણી શ્રમણ ભૂત શ્રી જિનમુદ્રાને નમીને જે તેનોજ ધ્વંસ-વિનાશ કરે છે તે મહાપાપી છે, તેવા મહાપાપીનું મુખ પણ કદાપિ જોવું ન જોઈએ. ૪૫૫.

સંસારમળવયગ્ગં । જાઇ-જરા-મરણ-વેઅણા-પવરં ॥

પાવ-મલ-પહલ-છન્ના । મમંતિ મુદ્દા-ધરિસણેણં ॥૫૬॥

જિનમુદ્રાનો લોપ કરવાથી પાપના પુંજથી ભારે થયેલા દુર્લભ્યો જન્મ જરા મરણની વેદનાથી ભરેલા અનંત અપાર સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. ૪૫૬.

અન્નેપિ અણાયયણં । પરં તિવ્થયમાઈયં વિવજ્જિજ્ઞા ॥

આયણણં સેવિજ્જસુ । બુદ્ધિકરં નાણમાઈણં ॥ ૫૭ ॥

ખીજાં પણ પરતીર્થિક સંબંધી અનાયતનનો પરિહાર કરવો અને જ્ઞાન દર્શનાદિક ગુણની વૃદ્ધી કરે એવાં આયતનો—મુસ્થાનકો સેવવાં ૪૫૭.

ભાવુગ-દલ્લં જીવો । સંસર્ગીણ ગુણં ચ દોસં ચ ॥

પાવઈ ઇત્યાહરણં । સોમા તહ દિયવરો ચેવ ॥ ૫૮ ॥

જીવ દ્રવ્ય ભાવુક (પરિણામી) છે તેથી સંસર્ગવશાત તેને ગુણ યા દોષ પ્રાપ્ત થાય છે, મતલબકે જેવો સંસર્ગ તેવો તેને ગુણ, દોષ થાય છે, તે ઉપર સોમા તથા દ્વિજવરતું ઉદાહરણ સમજવું. ૪૫૮.

એક વિપ્રની ભાર્યાને પુત્ર અને પુત્રીરૂપ યુગલ જનમ્યું. પુત્રનું નામ ચિત્રભાનુ, અને પુત્રીનું નામ સોમા રાખવું વ્યૂં, અનુક્રમે યૌવન વય પામ્યા ત્યારે તેમને પિતાએ

પરણાની એમ શિખામણ આપી કે તમારે કદાચિ પણ આટી
સેવન ન કરવી. તેમાં એામા ગુરંગરીથી અનુક્રમે દીક્ષા લઇ
એણે ગઇ અને વિવશાનુ ગુરંગરીથી દાગળી થયો. પણ પત્નીથી
ચેલી ગયો, અને ગુરંગરી વડે અંતે પ્રવચ્ચા અંગીકાર કરી
પરમ પદને પ્રાપ્ત થયો. એમ સમજી સહુ શુભ જનોએ સત્સં-
ગતિજ સેવવી.

પરપરિવાદનિવૃત્તિ દ્વાર.

સુદ્ધુ વિ ગુણે ધરંતો । પાવઇ લહુઅત્તણં અકિત્તિં ચ ॥
પરદોસ-કહા-નિરઓ । ઉકરિસપરો અ સગુણેસુ ॥૫૧॥

ગમે તેવા ગુણ ને ધારણ કરતો છતો પારકા દોષ કહેવા-
માં રસિક અને પોતાના ગુણનો ગર્વ કરનાર લઘુતા અને અપજ-
શને પામે છે. ૪૫૬.

આયરઃ જઈ અકલ્જં । અન્નો કિં તુજ્ઞ તથ્ય ચિંતાણ ॥
અપ્પાણં ચિઅ ચિંતસુ । અજ્ઞાવિ વસગં ભવદુહાણં ૬૦

અન્ય કોઈ કર્મ વશાત્ અકાર્ય આચરતો હોય તેની તારે
ચિંતા કરવાનું શું પ્રયોજન છે? તું તો અદ્યાપિ પર્યંત ભવ
દુઃખને વશ પડેલા પોતાના આત્માનીજ ચિંતા કર! જન્મ મરણ-
નાં દુઃખ થકી આત્મા શી રીતે છૂટી શકે તેનો વિચાર કર! ॥
૪૬૦.

પરદોસં જંપંતો । ન લહઈ અર્થ્યં જસં ન પાવેઈ ॥

સુઅણંપિ કુણઈ સત્તું । વંચઈ કમ્મં મહાધોરં ॥૬૧॥

પારકા દોષને કહેતો તું નથી તો પામતો દ્રવ્ય કે નથી
પામતો યશ, ઉલટા તેમ કરવાથી પોતાના સ્વજન-સંબંધીને પણ
તું શત્રુ બનાવે છે. અને મહાધોર-દુઃખદારી કર્મ બાંધે છે. માટે
પરદોષ કયવાથી પાછો નિવર્ત ! ૪૬૧.

સમયંમિ નિર્ગુણેસુવિ । મણિયા મજ્જાથ્થ ભાવણા ચેવા ॥

પરદોસ-ગહણં પુણ । મણિયં અન્નેહિં વિ વિમુદ્ધં ॥૬૨॥

શાસ્ત્રમાં નિર્ગુણી જનો ઉપર મધ્યસ્થ ભાવના રાખવી
કહી છે, અને પરદોષ અદ્યણ કરવાનું તો અન્ય દર્શનીઓએ પણ
નિષેધ્યું છે, તો પછી પરમપવિત્ર સર્વજ્ઞ વીતરાગ પ્રણીત દર્શન-
નમાં તો કહેવું જ શું ? ૪૬૨.

લોઓ પરસસ દોસે । હથ્થાહથ્થિય ગુણે ય ગિન્હંતો ॥

અપ્પાણમપ્પણો ચિય । કુણઈ સદોસં ચ સગુણં ચા ॥૬૩॥

પારકા દોષને અને ગુણને સ્વયં સાક્ષાત્ અદ્યણ કરતાં
લોક પોતાના આત્માનેજ અનુક્રમે દોષવાનું અને ગુણવાનું બનાવે
છે, એમ સમગ્ર સદ્ગુણી બનવા ઇચ્છતા જનોએ પરના સદ્ગુણોજ
અદ્યવા ઉચિત છે. ૪૬૩.

મૃરિગુણા વિરલન્નિય । ઇક્કગુણો વિ હુ જ્ઞણો ન સલ્લથ્થા ॥

નિદોસાણ વિં મદં । પસંસિમો થોવદોસેવિ

સુંદર રૂપ, યશસ્વીર્તિને ઈચ્છતો હોય તો હે આત્મન! તું ધર્મ કાર્યમાં સદાય આદર કર! ધર્મ સાધન કરવામાં લગારે પાપ પ્રમાદ-ઉપેક્ષા ન કર! ૪૭૫.

ધમ્મેણ વિણા પરિચિં-તિયાઈં જઈ હુંતિ કહવિ એમેવ ॥
તા તિહુયણંમિ સયલે । ન હુજ્જ ઇહ દુરિકઓ કોઈ ॥૭૬॥

જે ધર્મ સેવન વગર એમના એમજ મનવાંછિત સુખ મળતાં હોય તો સકળ ત્રિભુવનમાં ક્યાંય દ્રાઢ પાપ દુઃખી-દુઃખ-બાળી નહોત. ૪૭૬.

તુલ્હેવિ માણસત્તે । કેવિ સુદ્દા દુરિકયા ય જં અન્ને ॥
તં નિઝણં પરિચિંતસુ । ધમ્માધમ્મફલં ચેવ ॥ ૭૭ ॥

મનુષ્યપણું સહુમાં સાધારણ હોવા છતાં દેટલાક સુખી તો દેટલાક દુઃખી દેખાય છે. તે ઉપરથી વિવેક પૂર્વક વિચાર કરી જોઈશ તો જણાશે કે તે પ્રત્યક્ષ પ્રુણ્ય અને પાપ (ધર્મ અને અધર્મ) નુંજ પરિણામ છે. ૪૭૭.

તા જઈ મળોરહાણાવિ । અગોયરં ઉત્તમં ફલં મહસિ ॥

તા ધણમિત્તુવ્વ દદં । ધમ્મેચ્ચિય આયરં કુણસુ ॥૭૮॥

તેથી જોતું મનોરથને પણ અગોચર એવાં ઉત્તમ ફળની ઇચ્છા કરતો હોય તો ધનભિત્રની જોમ ધર્મ વિષે દૃઢ આદર કર! ૪૭૮.

ધનભિત્ર એક શ્રેષ્ઠીના કુળમાં જન્મ્યો કે તરત થોડા દિવસમાં દ્રવ્ય અને કુટુંબ ક્ષય પામ્યું. કયાંચિત્ મહેરોટો થઈ ગયા-વન વય પામ્યો. દ્રવ્ય અર્થે ઉપાય કરવા લાગ્યો પણ તે ગયા

નિષ્ક્રમ થવા લાગ્યા. દેવયોગે ઠાઠક દેવળ જ્ઞાનીને પૂર્વ ભવનું સ્વ-
રૂપ પૂછતાં પૂર્વ ભવે કરેલી ધર્મની વિરાધના સાંભળી પોતે સાવ-
ધાન થયો. પ્રથમ ગૃહસ્થ ધર્મને આરાધી અંતે પ્રવ્રજ્યા અંગી-
કાર કરી મોક્ષે ગયો, તેવી રીતે અન્ય આત્માર્થી જનોએ પણ પ્ર-
માદ તણ ધર્મ સાધન કરવા જગૃત થવું!

પરિજ્ઞા દ્વાર.

પરિજ્ઞા એટલે પરિજ્ઞાન તે બે પ્રકારનું છે એક જ્ઞાનથી
અને બીજું દ્રવ્યથી; પ્રથમ હેય ઉપાદેયના જ્ઞાનરૂપ અને બીજું
તેના દ્રવ્યભૂત વિરતી રૂપ છે.

इय सच्चगुणविसुद्धं । दीहं परिपालिऊण परियायं ॥

तत्तो कुणंति धीरा । अंते आराहणं जम्हा ॥ ७९ ॥

અનંતર કહેલા સમસ્ત ગુણવડે વિશુદ્ધ એવું ચારિત્ર દી-
ર્ઘ કાળ પર્યંત સમ્યગ્ સેવી અંતે—અવસાન વખતે મહાસત્ત્વ-
વંત પુરૂષો (તીર્થંકર ગણધર પ્રમુખ સાધુ જનો) પાદપોષગમન
અનશન વડે આરાધના કરે છે. કેમકે ૪૭૯.

सुचिरंपि तवं तवियं । चिन्नं चरणं सुयं च बहुपढियं ॥

अंते विराहइत्ता । अणंतसंसारिणो भणिया ॥ ૮૦ ॥

બહુ લાંબો વખત તપ આચરણ કર્યું હોય, ચારિત્ર પા-
ળ્યું હોય, અને બહુશ્રુત અભ્યાસ કર્યો હોય તોપણ અંતે જો તેની
વિરાધના કરે તો તે અનંત સંસારમાં પરિવ્રજણ કરે છે એમ
શાસ્ત્ર-સિદ્ધાન્તમાં કહેલું છે. ૪૮૦.

કાલે સૂતદાણં । વર્ગે મુપમ્ણ નોહિલ્લામં ન ॥
 ઝંતે મમાહિમરણં । અમલ્લર્જીતા ન પાવંતિ ॥ ૮૧ ॥

તમાર્થિ જાણે મુપામન, મુપમ્ણ નવળ મમીયે
 મોવિપ્રામ અને ઝંતે મરણ મર્ગે મમાર્થિ (આમના) અટકા
 પાના અમલ્લને તેમજ દુર્ભાગને પામ થનાંજ નથી. તેમાં મમાર્થિ
 મરણ આગી શામકાર પામશે ૬૨ છે. ૪૮૧.

પરકમેયરં પુણ । મરણં દુવિહં જિણેહિં નિદિહં ॥
 કિકંપિ ચ દુવિહં । નિવ્વાધાયં ચ વાધાયં ॥ ૮૨ ॥
 પરકમં તુ તહિયં । નિવ્વાધાયં તદેવ વાધાયં ॥
 તીયકણંમિ મણિયં । ઇમેહિં દારેહિં નાયવ્વં ॥ ૮૩ ॥

તે મરણ જિનોઝ જે પ્રકારનું કલું છે એક સપરાકમ
 અને બીજું અપરાકમ તે પણ પ્રત્યેક નિવ્યાધાત અને સવ્યા-
 યાતના લેદથી જે જે પ્રકારનું છે. તેમાં જે રોગ, પીડા, સર્પદંશ,
 અગ્નિદાહ, અને શસ્ત્રધાતાદિક વગર સ્વસ્થ દશામાં મરણ થાય તે
 નિવ્યાધાત અને તેથી વિપરીત સવ્યાધાત બાણવું. તેમાં બંને
 પ્રકારના સપરાકમ મરણ સંબંધે જીતકલ્પ ભાષ્યમાં આ
 આગળ કહેવાતા દ્વારે વડે વ્યાખ્યા કરેલી છે. ૪૮૨-૪૮૩.

મણનિસરણા પરગણે । સિતિ સંલેહે અગીય-સંવિગ્ગે ॥
 ણ્ણાઽમોગાણમન્ને । અણપુચ્છ પરિચ્છયા-લોણ ॥ ૮૪ ॥

ઠાણ-વસહી-પસચ્ચે । નિજવગા દબ્બદાઈણા ચરિમે ॥

હાણિ પરિતંત નિજર । સંધારુવ્વત્તણાઈણિ ॥ ૮૫ ॥

સારેઝણ ય કવયં । નિવ્વાઘાણ ચિંધકરણં ચ ॥

વાઘાણ જાયણયા । મત્તપરિન્ના ય કાયવ્વા ॥ ૮૬ ॥

સ્વગણ થી નિર્ગમ શાસ્ત્રોક્ત વિધિ પૂર્વક નિઃસરવું, પરગણમાં વિધિ વડે સંક્રમાણ કરવું, પ્રશસ્ત અધ્યવસાય પરંપરા રૂપ ભાવ શ્રેણિ આદરવી, શરીર કપાયાદિક કૃશ કરવા રૂપ સંલેખના કરવી (૭ માસથી માંડી ૧૨ વર્ષ પર્યંત) અંગીતાર્થને તથા દંડ ગીતાર્થ પાસેજ અનશન આદરવું. તે પણ સંવિજ્ઞ (ભવભીરુ) ગીતાર્થ પાસે પચ્ચખ્યાણ કરવું. ગીતાર્થ સંવિજ્ઞ પણ એકજ નિયોપક કરવો, નિર્વિઘ્નપણે અનશન આરાધનાર્થ અતિશય (અતીન્દ્રિય) જ્ઞાનાદિકમાં ઉપયોગ મૂકવો, સમકાળે અનેરે સાધુ અનશન નિમિત્તે આવ્યે છતે એક સાધુ સંલેખના કરે અને એક અનશન કરે એવી રીતે યથાયોગ્ય કરવું, સ્વગણની આજ્ઞા વગર અનશન કરવા ઉજમાળ થનારને આચાર્યે સહસા અંગીકાર કરવો નહિ, અનશન નિમિત્તે આવેલા સાધુની આચાર્યે તેમ સાધુઓએ ભલી રીતે પરીક્ષા કરવી, તેમજ આવનારે પણ તેમની પરીક્ષા કરવી. અનશન ગ્રહણ કરનાર સાધુને દીક્ષા દિવસથી માંડી આલોચના આપવી. ઉપદ્રવ રહિત પ્રશસ્ત સ્થાનમાં અનશન અંગીકાર કરવું, પ્રશસ્ત વસતીમાં સાધુઓએ અન્યત્ર અને અનશન કરનારે અન્યત્ર રહેવું. (સતલણ ખીજ સાધુઓ આ-

દાશરિ વ્યવસ્થા રી) એક અનશનકાર આપી વાવુ બનેલ
કાર્ય નિમિત્તે અનશ નિર્વેપક કરવા. અનશમયે અનશન કરવા
રની રીતજેને અનશરી તેને સમાપિ અનશનના અગિય
ત દ્રવ્ય અનાવનાં એક રહિત અનશ નિર્જેશ માટેજ પાત્રી ચાપુ
એવેજે તેનાં પાનાવના કરવા. અનશન કરનાર સમીપે ગુરુ મહા
રાજે તેનાં વૈરાગ્ય-ઉપયોગ સનેજ રહે તેની કૃતિ નિર્જેશ આશ્રી
પરૂપણા કરવી, અનશન કરનારને શરીર ફેરવવાની જરૂર પડે
તેમજ તેવુંજ પીળું કામ પડે તો તે સમયે, સ્થિર, ગંભીર, અને
રૂંધામય કાચવાળા પાસે કરાવવું, કદાચ અનશનકાર અનશન
લીધા છતાં આદ્યાર માગે તો તેની બટી રીતે પરીક્ષા કરી પછી તેને
સમાપિ ઉપજે તેમ ઉગિત આદ્યાર આપવો, આવી રીતે નિર્વિધને
અનશન પાત્રી કાળગન થયેલા સાધુને ચિન્ત કરવું. (પ્રથમ કેશ-
લોચ કરેલો દોચ તોળાય વળા દિવસ થઇ ગયા દોચ તો છેવટ
પણ ફરી લોચ કરવો તેમજ રજેદરણાદિક ઉપગરણ તેની સમીપે
મૂકી રાખવાં) જે તે અનશન આરાધના નિષ્કૃપ થઇ દોચ એટલે
જે તેની વિરાધના થઇ દોચ તો અન્ય અનશન કરવા ઇચ્છનાર
તે સ્થાને પ્રવેશ કરી શકે. (એટલે જે સંલેખના કરવામાં પ્રવૃત્ત
થયેલા દોચ તે અનશન અંગીકાર કરે.) એવી રીતે બન્ને પ્રકાર
સપરાક્રમ અનશન સ્વરૂપ સમજવી હવે અપરાક્રમ અનશન
સ્વરૂપ શાસ્ત્રકાર જણાવે છે. ૪૮૪-૪૮૫-૪૮૬.

અપરક્રમો વલહીણો । નિઘ્વાઘાણ કુણઙ્ ગચ્છમિ ॥
વાઘાઓ રોગ-વિસાદાઈહિં । તહ વિજ્ઞુમાઈહિં ॥૮૭ા

જે પરગચ્છમાં બધા અનશન અંગીકાર કરી શકે એવો સમર્થ ન હોય તો તે રોગાદિક ઉપદ્રવ રહિતપણે સમાધિથી સ્વગચ્છમાં પણ અનશન આદરી કાળધમ કરે તો નિર્વ્યાધાત અનશન સમજવું. અને રોગ, વિષ તેમજ વિજળી પ્રમુખ વ્યાધાત પ્રાપ્ત થયે તત્કાળ અનશન આદરી કાળ કરે તે સવ્યાધાત અનશન સમજવું! ૪૮૭.

इकं पंडियमरणं । छिंदइ जाई सयाइं बहुआइं ॥

इकांपि बालमरणं । कुणइ अणंताइं दुरकाइं ॥ ८८ ॥

એક જે પંડિત મરણ (સર્વ વિરતીવંત સમાધિ પૂર્વક અનશન આરાધી કાળ કરે) તે અનેક સેંકડો ગમે ભવનો અંત કરે છે. અને બીજું જે બાલ મરણ (અવિરતિપણે આરાધના રહિત કાળ કરે) તે અનંત જન્મ મરણનાં દુઃખો આપે છે. ૪૮૮

धीरेणवि मरियव्वं । काउरिसेण वि अवस्स मरियव्वं ॥

ता निच्छियंमि मरणे । वरं खु धीरत्तणे मरिउं ॥ ८९ ॥

ધીર, મહાસત્ત્વને પણ મરવું છે, અને કાયરને પણ અવસ્થ મરવાનું છે, જ્યારે મરણ નિશ્ચિતજ થવાનું છે ત્યારે ધીર-પણેજ મરવું સાફ છે. ૪૮૯.

पाउवगमण-इंगिणि । भत्तपरिन्नाइ विबुहमरणेण ॥

जंति महाकण्पेसु । अहवा पावंति सिद्धिसुहं ॥ ९० ॥

પાદપોષગમન, ઇંગીણી અને ભક્તપરિજ્ઞાદિક પંડિત મરણથી મુનિઓ મહાકંપ (અતુત્તર વિમાન) માં ઉત્પન્ન થાય છે અથવા તો મોક્ષ સુખ પામે છે. ૪૯૦.

સુરગણ સુહં મમગ્ગં । સન્વદ્ધા પિંડિયં જહ્ દનિજ્ઞા ॥
 ન વિ પાવહ્ મુત્તિ-સુહં । ણંતાહિં વિ વગ્ગવગ્ગહિં ૧૧

સર્વ કાળના સુરગણના સમગ્ર ગુણ બે બેકલા કરી તેમને
 અનંતીવાર વર્ગ વર્ગીન કરી દેવ નોખણને આશનાગુણની દોડે
 આવી ન શકે. ૪૯૧.

દુસ્સવં જરા વિઓગો । દારિદ્રં રોય-મોય-રાગાઈ ॥
 તં ચ ન સિદ્ધાણ તઓ । તે ત્રિય સુહિણો ન રાગંધા ૧૨

દુઃખ, જરા, વિયોગ, દારિદ્ર, રોય, શોક અને રાગાદિક
 વિકારો સિદ્ધ ભગવાનને નથી તેથી તેઓજ સુખી છે પણ રાગથી
 અંધ અનેકા દેવાદિક સુખી નથી. ૪૯૨.

નિન્છિન્ન-સન્વ-દુસ્સા । જાહ-જરા-મરણ-બંધણ-વિમુક્કા ॥
 અવ્વાવાહં સુરકં । અણુહંતી સાસયં સિદ્ધા ॥ ૧૩ ॥

સર્વ દુઃખથી સર્વથા મુક્ત થયેલા, તેમજ જન્મ, જરા
 અને મરણના બંધનથી સર્વથા મુક્તિએલા સિદ્ધ ભગવાન શાશ્વત
 અવ્યાબાધ સુખને અનુભવે છે. ૪૯૩.

સંતે વિ સિદ્ધિસુલ્લે । પુવ્વુત્તે દંસિઅંમિ વિ ઉવાણ ॥
 લદ્ધેવિ માણસત્તે । પત્તેવિ જિણિંદ-વર-ધમ્મે ॥ ૧૪ ॥
 જં અજ્જવિ જીવાણં । વિસણસુ દુહાસવેસુ પડિવંધો ॥
 તં નજ્જહ્ ગરુયાણવિ । અલંઘણિજ્ઞો મહામોહો ॥૧૫॥

એવા પ્રકારનું મોક્ષ સુખ વિદ્યમાન છતાં તેમજ તેવું
સુખ પ્રાપ્ત કરવા પૂર્વોક્ત અભયદાનાદિક ઉપાય બતાવ્યા છતાં
અને મનુષ્યપણું તથા જિનેશ્વર પ્રણીત ધર્મ પ્રાપ્ત થયે છે તે અ-
ધ્યાપિ પર્યંત એવો ને દુઃખદાયી વિષયોમાં જે પ્રતિબંધ આસક્તિ
દેખાય છે તેથી અમ સમજાય છે કે મોટા પુરુષોને પણ પ્રાયઃ
મહા મોહ દુર્લભ છે. ૪૬૪-૪૬૫.

નાઝુણ સુઅવલેણં । કરયલમુત્તાહલં વ મુવણયલં ॥
કેવિ નિવડંતિ તહ વિદુ । પિચ્છસુ કમ્માણ વલિઅત્તં ૧૬

દ્યુત જ્ઞાનના બળથી હસ્તગત મુક્તાદ્યની પેરે જગતને
જાણીને પણ આરિત્યાદિક ગુણથી દેટલાક પ્રજા થાય છે તેથી જુઓ
કે કર્મનું દેટનું પ્રબળપણું છે. ૪૬૬.

इकंपि पयं सोऽं । अन्ने सिज्झंति समर-निवइ ज्व ॥
संजाय-कंम-विवरा । जीवाण गर्इ अहो विसमा ॥ १७ ॥

અન્ય કહકે દણ્ડકર્મી એવો સમરનૃપતિની પેરે કર્મ
વિવર પામીને એક પણ (પવિત્ર) પદ સાંભળી મોક્ષ સુખ પામે
છે, આદો એવાની ગતિ વિચિત્ર છે. ૪૬૭.

“ સમરનૃપતિનું દર્શાત. ”

સમરનૃપતિ એકદા પ્રબળ દાહ પીડા અસ્ત યયા છતાં
પુણ્યના પ્રભાવથી ધર્મ રચીવંત બની દીક્ષા લેવા ઉજ્જમાળ યયા.
તેવામાં મોહથી પુનઃ પુત્રાદિકની ચિંતાદિક કારણે વિલંબ કરવા

સુરગણ સુહં સમગ્ગં । સવ્વદ્ધા પિંડિયં જહ્ હવિજ્ઞા ॥
 ન વિ પાવહ્ મુત્તિ-સુહં । ણંતાહિં વિ વગ્ગવગ્ગૂહિં ૧૧

સર્વ કાળના સુરગણના સમગ્ર સુખ જો એકઠા કરી તેમને
 અનંતીવાર વર્ગે વર્ગીત કર્યા હોય તોપણ તે મોક્ષના સુખની હોડે
 આવી ન શકે. ૪૯૧.

દુસ્ખં જરા વિઓગો । દારિદ્રં રોય-સોય-રાગાઈ ॥
 તં ચ ન સિદ્ધાણ તઓ । તે ચ્ચિય સુહિણો ન રાગંધા ૧૨

દુઃખ, જરા, વિયોગ, દારિદ્ર, રોગ, શોક અને રાગાદિક
 વિકારો સિદ્ધ ભગવાનને નથી તેથી તેઓજ સુખી છે પણ રાગથી
 અંધ બનેલા દેવાદિક સુખી નથી. ૪૯૨.

નિચ્છિન્ન-સવ્વ-દુરકા । જાહ્-જરા-મરણ-વંધણ-વિમુક્કા ॥
 અવ્વાવાહં સુરકં । અણહંતી સાસયં સિદ્ધા ॥ ૧૩ ॥

સર્વ દુઃખથી સર્વથા મુક્ત થયેલા, તેમજ જન્મ, જરા
 અને મરણના બંધનથી સર્વથા મૂકાએલા સિદ્ધ ભગવાન શાશ્વત
 અવ્યાપાય સુખને અનુભવે છે. ૪૯૩.

સંતે વિ સિદ્ધિસુખે । પુવ્વુત્તે દંસિઅંમિ વિ ઉવાણ ॥
 લદ્ધેવિ માણસત્તે । પત્તેવિ જિણિંદ-વર-ધમ્મે ॥ ૧૪ ॥
 જં અજ્જવિ જીવાણં । વિસણસુ દુહાસવેસુ પડિવંધો ॥
 તં નજ્જહ્ ગમ્મયાણવિ । અલંઘણિજ્ઞો મહામોહો ॥૧૫॥

એવા પ્રકારનું મોક્ષ મુખ વિદ્યમાન છતાં તેમજ તેવું
મુખ પ્રાપ્ત કરવા પૂર્વોક્ત અભયદાનાદિક ઉપાય બતાવ્યા છતાં
અને મનુષ્યપણું તથા જિનેશ્વર પ્રાણીત ધર્મ પ્રાપ્ત થયે છતાં અ-
વાધિ પર્વત હોયો ને દુઃખદાયી વિષયોમાં જે પ્રતિબંધ આસક્તિ
દેખાય છે તેથી એમ સમજાય છે કે મોટા પુરુષોને પણ પ્રાયઃ
મહા મોહ દુર્લભ છે. ૪૬૪-૪૬૫.

નાઝળ સુઅવલેણં । કરયલમુત્તાહલં વ મુવળયલં ॥
કેવિ નિવલંતિ તહ વિહુ । પિચ્છસુ કમ્માણ વલિઅત્તં ૧૬
શ્રુત જ્ઞાનના બળથી દુરંતગત મુક્તાશ્નની પેરે જગતને
જાળીને પણ ચારિત્રાદિક ગુણથી કેટલાક અદ્ય થાય છે તેથી જુઓ
કે કર્મનું કેટલું પ્રબળપણું છે. ૪૬૬.

इकांपि पयं सोढं । अन्ने सिज्झंति समर-निवद् न्व ॥
સંજાય-કંમ-વિવરા । જીવાણ ગઈ અહો વિસમા ॥૧૭॥

અન્ય કંઈક લઈકર્મી હોયો સમરનૃપતિની પેરે કર્મ
વિવર પામીને એક પણ (પવિત્ર) પદ સાંભળી મોક્ષ મુખ પામે
છે, આદો હોયોની ગતિ વિચિત્ર છે. ૪૬૭.

“ સમરનૃપતિનું દૃષ્ટાંત. ”

સમરનૃપતિ એકદા પ્રબળ દાહ પીડા અસ્ત યયા છતાં
પુણ્યના પ્રભાવથી ધર્મ રૂચીવંત બની દીક્ષા લેવા ઉજમાળ થયા.
તેવામાં મોહથી પુનઃ પુત્રાદિકની ચિંતાદિક કારણે વિલંબ કરવા

વિચાર થયો, પરંતુ પુનઃ ભાગ્યોદયે જ્ઞાની ગુરૂ સમીપે । શ્રેયઃકા-
મમાં બહુ વિઘ્નો આવી પડે છે. ધર્મ્યાદિક સંશિભ સદ્-
બોધ સાંભળી ધૈર્યગથી તરત દીક્ષા લઈ તેને મથાર્થ આરાધી
કેવળજ્ઞાન પામી સમસ્તરાજર્ષિ મોક્ષ સુખના ભાગી થયા !
એમ વિચારી આત્માર્થો જનોએ ધર્મ આરાધન કરવા ઉત્તમાળ
થયું. તેમાં કદાપિ પ્રમાદ નહિ કરવો !

તમ્હા સકમ્મ-વિવેરે । કજ્જં સાહંતિ પાણિણો સવ્વે ॥
તો તહ જહ્જ સંમં । જહ્ કમ્મં સિજ્જહ્ અસેસં ॥૧૮॥

ઉપરલી હકીકતથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે પોતાના સ-
મસ્ત કર્મનો ક્ષય થયે છતેજ સર્વે ભવ્ય જીવો મોક્ષ સુખ પામી
શકે છે. તેથી સુજ્ઞ જનોએ બરાબર કાળજીથી એવો પુરૂષાર્થ
કરવો જોઈએ કે જેથી સમસ્ત કર્મનો ક્ષય થઈ જાય. ૪૬૮.

કમ્મસ્સવ્વે ઉવાઓ । સુઆણસારેણ પગરણે इत्थ ॥
લેસેણ મણ્ મણિઓ । અણુદ્ધિઅવ્વો સુવુદ્ધીહિં ॥૧૯॥

કર્મ ક્ષયાર્થે જે ઉપાય યોજવા ઘટે છે તે અત્ર પ્રકરણમાં
શાસ્ત્ર અનુસારે લેશ માત્ર સંક્ષેપથી અમે દર્શાવ્યાં છે સુપ્રુદ્ધિવંતે
તે પ્રમાણે વર્તવું ! ૪૬૯.

પાયં ધમ્મચ્ચીણં । મજ્જચ્ચાણં સુનિઉણ-દિટ્ઠીણં ॥
પરિણમહ્ પગરણમિણં । ન સંકિલિટ્ઠાણ જંતૂણં ॥૨૦॥

પ્રાયઃધર્મર્થી (ધર્મની રૂચીવાળા) મધ્યસ્થ, (પક્ષપાત વર્જીત દેવળ સત્યગ્રાહી) અને સુનિપુણ શુદ્ધિવાળા લબ્યજનોને આ પ્રકરણ ઉપકારક થશે, પરંતુ રાગદ્વેષ કદાચહાદિકથી સંકલિષ્ટ ચિત્તવાળાને ઉપકારક થશે નહીં. ૫૦૦

હેમ-મણિ-ચંદ-દમ્પણ-સૂર-રિસિ-પદમવન્ન-નામેહિં ॥

સિરિ અભયસૂરિસીસેહિં । વિરઙ્ગયં પગરણં ઇળમો ॥૧॥

હેમ, મણિ, ચંદ્ર, દમ્પણ, સૂર, રિપિ, એટલા શબ્દોના પ્રથમવર્ણથી નિષ્પન્ન થતા નામવાળા શ્રી અભયસૂરિના શિષ્ય શ્રી હેમચંદ્રસૂરિએ આ પ્રકરણની વિવેકથી રચના કરી છે. ૫૦૧.

ઉવણસમાલ-નામં । પૂરિઅ-કામં સયા પદંતાણં ॥

કલ્ત્રણ-રિદ્ધિ-સંસિદ્ધિ-કારણં સુદ્ધ-હિયયાણં ॥ ૨ ॥

આ ઉપદેશમાળા (અપરનામ પુષ્પમાળા) પ્રકરણ સદાકાળ પઠન પાઠન કરનારના મનોરથ પૂર્ણ કરનાર તથા શુદ્ધ દૃઢ વાળા લબ્યજનોને કલ્યાણ સંપદા સંપૂર્ણ પ્રાપ્ત કરાવનાર છે. ૫૦૨.

ઇશ્યં વીસહિગારા । જીવદયાઈહિં વિવિહ-અથ્યેહિં ॥

ગાહાણં પંચસયા । પણુત્તરા હ્રંતિ સંઘાણ ॥ ૩ ॥

આ પ્રકરણમાં વિવિધ અર્થવાળા જીવદયાદિક વીશ અધિકાર કહ્યા છે, અને ગાથાઓ સર્વે મળીને પાંચએક પાંચ (૫૦૫) છે. ૫૦૩.

तिरिआणं चिअ मज्झे, पुढवीमाईसु खारभेएसु;
अवरपरुणसस्येणं, विणासिआ तेवि खामेमि ॥ ८ ॥

वेइंदिअ-तेइंदिय-चउरिंदिय-माइ णेगभेएसु;
जं भरिअ दुरकविआ, तेविअ तिविहेण खामेमि ॥ ९ ॥

जलयर-मज्झगएणं, अणेगमच्छाइस्सवधारेणं;
आहारट्टाजीवा, विणासिआ तेवि खामेमि ॥ १० ॥

च्छिन्नाभिन्ना य मए, बहुसो दट्ठण बहुविहा जीवा;
जलयरमज्झगएणं, तेवि यं तिविहेण खामेमि ॥ ११ ॥

सप्पसरीसवमज्झे, वन्नर-मंजार-सुणहभेएणं;
जे जीवा वेलविआ, दुरकत्ता तेवि खामेमि ॥ १२ ॥

सहूल-सीह-संडय-जाइ संजीव-घाय-जणिएसु;
जे उववत्तिण मए, विणासिआ तेवि खामेमि ॥ १३ ॥

होलाह-गिद्ध-कुक्कड, हंस-वगाइ-ससउण-जाईसु;
जं खुहवसेण खद्धा, किमिमाई तेवि खामेमि ॥ १४ ॥

मणुएसुवि जे जीवा, जिहिंदिअमोहिण मूढेणं;
पाराद्धिरमंतेणं, विणासिआ तेवि खामेमि ॥ १५ ॥

जे मज्झ-मंसमज्जे, मधुमख्खणमाईएसु जे जीवा;
खद्धा रसलोभेणं, विणासिआ तेवि खामेमि ॥ १६ ॥

फासगिद्धेण जं चिअ, परदाराईसु गच्छमाणेणं;
जे दुमिअ दृहविशा, तिविहेण तेवि खामेमि ॥ १७ ॥

ચરતુંદિઅ-ચાણાદિઅ-સોરુંદિઅ-વરાગણ જે જીવા;
 દુરકામિ મળ ટ્રવિઆ, તે વિદુ તિવિદેણ સ્વામેમિ ॥ ૧૮ ॥
 અમિઝણ આણા, કરાવિઆ જે ૩ માણભંગેણ;
 નામનભાવગણ, તેવિ અ તિવિદેણ સ્વામેમિ ॥ ૧૯ ॥
 સાયિત્તં નદીઝણ, જે વદ્દા યાદઆ ય મે જીવા;
 મચરાદ-નિચરાદા, તેવિ અ તિવિદેણ સ્વામેમિ ॥ ૨૦ ॥
 અમ્મકાણં દિઝં, દુદેણ મણ કામ્મ વ નરમ્મ;
 કોદેણ વ નોદેણ વ, તંપિ ય તિવિદેણ સ્વામેમિ ॥ ૨૧ ॥
 પરયાવયાદં ઠરિસો, પેમુઝં જે કયં મળ દિઝિ;
 મચ્છર-ભાવગણ, તંપિ અ તિવિદેણ સ્વામેમિ ॥ ૨૨ ॥
 મ્હો સ્વદસાદાવો, જાઓ પેગાડ મિચ્છજાઈમુ;
 થમ્મુત્તિ દ્ધો સદ્ધો, કલ્લેદિ વિ જથ્થ મે ન મુઓ ॥ ૨૩ ॥
 પરલોગંમિ પિવાસો, જીવ સયા પેગચાયણ સપત્તો;
 જે જાઓ દુદ્ધેઝ, જીવાણં તંપે સ્વામેમિ ॥ ૨૪ ॥
 આરિઅગિત્તેવિ મળ, સ્વદિઅવાગુરિય-હુંવ-જાઈમુ;
 જે વદિઆ મે જીવા, તેવિ અ તિવિદેણ સ્વામેમિ ॥ ૨૫ ॥
 મિચ્છત્ત-મોદ્ધણં, જે વદિઆ કેવિ થમ્મવુદ્ધાણ;
 અદિગરણ-કારણેણ, વદ્ધાવિઆ તેવિ સ્વામેમિ ॥ ૨૬ ॥
 દવદાણ-વદ્ધિવણયં, કાઝણં જે જીવા મળ દદ્ધા;
 સરદદ્ધત્તજાસોસં, જે વદિઆ તેવિ સ્વામેમિ ॥ ૨૭ ॥
 મુદ્ધદુદ્ધાણં જે, જીવા કેવિ કમ્મભૂમીમુ;
 અંતરદીવાદમુ વા, વિણાસિઆ તેવિ સ્વામેમિ ॥ ૨૮ ॥

देवत्ते विद्दु पत्ते, केन्धियभोगेण लोहवज्जुणिः
 जे द्दवविआ सत्ता, ते निग निविहेण ग्वामेमि ॥ २९ ॥
 भवणवईणं मज्जे, आगुग्गभावंमि नट्टमाणेणं;
 निद्वय-हणमाणेणं, जे दुमिआ तेवि ग्वामेमि ॥ ३० ॥
 वंनरभावंमि मण, केन्धीकान्धभानओ अ जं दुग्गं;
 जीवाणं संजणिअं, तंपि य निविहेण ग्वामेमि ॥ ३१ ॥
 जोइसिणसु गणणं, विमयाविममोहिणण मूढेणं;
 जो कोवि कओ दुद्विओ, पाणी मे तंपि ग्वामेमि ॥ ३२ ॥
 पररिद्धि मच्छरेणं, लोभनिचुहेण मोहवसणेणं;
 अभियोगेण व दुरकं, जाणकयं तं पि ग्वामेमि ॥ ३३ ॥
 इय चउगइमावन्ना, जे केवि अ पाणिणो मण वद्विया;
 दुरके वा संठविआ, ते ग्वामेमि अहं सव्वे ॥ ३४ ॥
 सव्वं खमंतु मज्जे, अहंपि तेसिं खमामि सव्वेसिं;
 जं जं कयमवराहं, वेरं चइउण मज्जेअथो ॥ ३५ ॥
 न य मज्जे कोइ दोसो, सयत्ते वा इअ जीवल्लोणंमि;
 दंसणनाणसहावो, इक्कोहं निम्ममो निचं ॥ ३६ ॥
 जिणसिद्धा सरणं मे, साहधम्मो अ मंगलं परमं;
 जिणनवकारो सरणं, कम्मरकयकारणं होइ ॥ ३७ ॥
 इअ खामणा य णसा, चउगइ-मावन्नायाण जीवाणं;
 भाव-विमृद्धीइ महा-कम्मरकय-कारणं होइ ॥ ३८ ॥

